

SCHELDEPARK LINKEROEVER
ontwikkelingsconcept

't Stad
is van
iedereen.

Colofon

Auteur: Tania Vandenbroucke | **Ontwerpend onderzoek:** Tania Vandenbroucke, Tom Broes, Peter Claeys, H  l  ne Roose | **Eindredactie:** Katlijn Van der Veken en Griet Van Peel |
Programmaleider Generiek beleid: Katlijn Van der Veken | **Bindgroep:** Philippe Teughels, Kitty Haine, Sandra Lintermans, Francis De Wolf, Maud Coppenrath, Sigrid Heirman, Olivier Roegiest, Wim Verheyden, Geert Troucheau, Luc Naudts, Annik Bogaert, Tania Vandenbroucke, Tom Broes, Peter Claeys, H  l  ne Roose, Katlijn Van der Veken, Hardwin De Wever, Kristiaan Borret, Yannick Van Camp. | **Stuurgroep:** Kabinet haven, kabinet cultuur & toerisme, kabinet burgemeester, kabinet stadsontwikkeling & groen & sport, kabinet dierenwelzijn, kabinet woonbeleid, kabinet onderwijs, kabinet milieu & stadsonderhoud, districtsschepenen Antwerpen, dienst stedelijk wijkoverleg, dienst stedenbouwkundige vergunningen. | **Lay out:** Jeroen Collier |
Secretariaat: Ivana Kovacevic, Daisy De Backer, Hans Willems, Ludo Lorrendopt | **Stadsontwikkeling:** Desguinlei 33, 2018 Antwerpen | **Bedrijfsdirecteur:** Eddy Schevernels |

VOORWOORD

In het algemeen kan gezegd worden dat de positie van Linkeroever in zijn ruimere omgeving vrij uitzonderlijk is. De Schelde speelt hier een grote rol, alsook de specifieke toegankelijkheid van Linkeroever (via tunnels).

Opmerkelijk is ook het transformatievermogen van het landschap van Linkeroever. Zowel vanuit de historische lezing als uit het huidig onderzoek van de Linkeroever blijkt dat het landschap al heel wat veranderingen heeft ondergaan.

Deze veranderingen zijn geen kleine wijzigingen in het landschap, maar zijn radicale veranderingen. De overgang van polderlandschap naar een soort woestijnlandschap was destijds fenomenaal. Ook de stap naar het spontaan ontstaan van

natuurlijk waardevolle natuur kan indrukwekkend genoemd worden. En tenslotte was ook de verstedelijkingsgolf van de Linkeroever, vanaf de jaren '50, van modernistische bebouwing tot zware infrastructuurwerken, zeer specifiek. De bebouwing heeft zich, ondanks menige ontwerpvoorstellen, in zekere mate ingehouden en niet heel Linkeroever bezet.

Men kan besluiten dat dit grondgebied en bijgevolg haar landschap en dus ook de beleving ervan veel kan verdragen, haar transformatievermogen is groot. Deze vaststelling biedt vanuit het oogpunt van verandering en voor het stadsbestuur perspectieven. De huidige vrees van de bevolking, bijvoorbeeld voor het rooien van het Sint Annabos, is echter exemplarisch voor de manier waarop een maatschappij soms denkt over verandering.

Maar gekeken vanuit de analyse - over de jaren heen - kan men dit al snel relativeren en kan men de huidige veranderingen beschouwen als een duurzame bijdrage aan zowel de natuur, als aan de volgende generatie. Er is geen reden om dit trachten tegen te houden.

Integendeel, het bestuderen van zowel de historische evolutie van Linkeroever, als een blik naar de toekomst zorgen ervoor dat het ontwerpend onderzoek een nieuwe en kwalitatieve betekenis kan toekennen aan het verhaal van Linkeroever.

Eveneens kan men besluiten dat de schaal van dit landschap niet te onderschatten is. Ze kan inspelen op de behoeften van de regionale bewoner alsook van de internationale toerist die op zoek is naar een rustig plekje.

STATUUT

Op 18 september 2006 is het ruimtelijk structuurplan van de stad Antwerpen door de gemeenteraad definitief aanvaard en op 21 december 2006 door de deputatie van de provincie Antwerpen definitief goedgekeurd. Het Scheldepark Linkeroever behoort tot één van de geselecteerde parken in de Zachte Ruggengraat en bevat verschillende strategische projecten.

Eveneens is het Scheldepark Linkeroever thans voorwerp van studiegebied in het proces van de Oosterweelverbinding en het Sigmoplan. Ook neemt het bestuursakkoord 2007-2013 in het bijzonder een aantal acties over uit het s-RSA gelegen in het Scheldepark Linkeroever. In het technisch operationeel plan 2007 en in het Meerjarenplan 2008-2013 zijn verschillende acties opgenomen voor Linkeroever die betrekking hebben op dit gebied. Om redenen gemotiveerd in dit document is ook de bebouwingsschil van Linkeroever betrokken, die strikt genomen geen deel uitmaakt van de Zachte Ruggengraat.

In dit geval wordt het voorliggende Ontwerpend Onderzoek ingezet in een besluitvormingsproces, om ruimtelijke beslissingen mee vorm te geven, om het proces in een bepaalde richting te sturen en om een attitude op te bouwen die ook de basis vormt voor latere beslissingen die betrekking hebben op het Scheldepark Linkeroever

Het college besliste daarom in zitting van 1 februari 2008 om de visie en de krachtlijnen uit dit ontwikkelingsconcept goed te keuren als basis voor de verdere beslissingen en de projecten die betrekking hebben op de ruimtelijke ontwikkelingen te Linkeroever. Het domeinspecifieke beleid van de andere bedrijfseenheden dient zich te integreren binnen deze visie.

Eveneens zal in het kader van de Meerjarenplanning, de realisatie van delen van het ontwikkelingsconcept Scheldepark Linkeroever verfijnd moeten worden binnen deze gebiedsgerichte regie door het stadsontwikkelingsbedrijf, met respect voor, en integratie van het domeinspecifieke beleid van de andere bedrijfseenheden.

Het voorgestelde ontwikkelingsconcept blijft daardoor nog vrij abstract. Er wordt geen hypotheek gelegd op een mogelijk programma, maar er worden wel richtlijnen meegegeven. Deze richtlijnen zijn enerzijds voor interpretatie vatbaar, maar schuiven anderzijds wel een beeld naar voor.

De tussentijdse ontwerpexploraties in het document moeten dan ook aanzien worden als een hulpmiddel tussen het formuleren van de visie, het verfijnen ervan, om ze daarna opnieuw abstract te kunnen maken in het eindconcept.

0. HET BELANG VAN DE REGIO? DE GROENE VINGERS VAN ANTWERPEN EN HET SCHELDE LANDSCHAPSPARK.	16
0.1 Antwerpen Linkeroever in vogelvlucht	17
0.2 Positionering van Antwerpen Linkeroever in de regio	21
Infokader: Schelde - Landschapspark	21
Infokader: Groene vingers van Antwerpen	23
1. DE ZACHTE RUGGENGRAAT: “DE VIJF PARKEN VAN DE TOEKOMST?”	26
1.1 Wat zegt het structuurplan?	28
1.1.1 Wat is de betekenis van een krachtig samenhangend ecologisch systeem?	28
1.1.2 Wat wordt er bedoeld met grote stedelijke parken?	29
1.2 (Her)interpretatie van de parken van de Zachte Ruggengraat	30
Infokader: Enkele relevante elementen uit het strategisch structuurplan Antwerpen Ontwerpen	31
1.3 Het Scheldepark Linkeroever als uitzondering in de Zachte Ruggengraat	32
1.4 Evolutie naar een meer ‘landscape urbanism’ denken	33
Infokader: Ontwerpend Onderzoek binnen het kader van het structuurplan	34

2. SCHELDEPARK LINKEROEVER: EEN ONTWERPEND ONDERZOEK, INHOUD EN PROCES.	37
2.1 Wat verstaan we onder Ontwerpend Onderzoek?	39
2.1.1 Ontwerpend Onderzoek als een ontwerpmethodiek	39
2.1.2 Ontwerpend Onderzoek als een instrument in een besluitvormingsproces	39
2.1.3 Ontwerpend Onderzoek als een inclusieve methode	40
2.1.4 Rol van de ontwerper?	41
2.2 Inhoud van de opgave	42
2.3 Opzetten van een proces	43
3. SCHELDEPARK LINKEROEVER: “EEN VEELHEID AAN PROJECTEN OP STAPEL.”	45
3.1 Infrastructuurprojecten	47
3.1.1 Het GRUP Oosterweel	49
Infokader: Het mysterie van de grenzen van het GRUP	50
3.1.2 Ontwerpend Onderzoek in de DBFM-formule	52
Infokader: Ontwerpend Onderzoek Scheldepark: ruimtelijk concept ‘De connector’.	53
Infokader: Ontwerpend Onderzoek Scheldepark: ‘Extended ideas’	54
3.2 Natuur gekoppeld aan infrastructuur	56
3.2.1 De noordelijke rand van het Sint-Annabos wordt getijdenbos	56
Infokader: St. Annabos	57
3.2.2 Bruchtse Weel wordt gebied voor natuurontwikkeling (GOG, gecontroleerd overstromingsgebied)	59
Infokader: Burchtse Weel – voorontwerp	60

3.2.3	Middenvijver – ‘terug wat natter’	62
	Infokader: Middenvijver	62
3.2.4	’t Vliet: inpluggen van een nieuwe functie, herlocalisatie van de manège	64
	Infokader: De herlocalisatie van de manège	64
3.3	Harde ontwikkelingen	65
3.3.1	Een nieuwe woonwijk voor Linkeroever: Regatta	65
	Infokader: Regatta, een forse woonwijk binnen het huidige stedelijke woonweefsel.	67
3.3.2	Afwerking bestaande woonwijk: Galgenweel Oost	70
	Infokader: Galgenweel Oost: de langverwachte link tussen bestaande woonwijk en Regattapark.	71
3.3.3	Herstructurering en uitbreiding bedrijventerrein Katwilgweg – het Zand	71
	infokader: het Zand	72
4.	HET GEWENSTE EXTRA PROGRAMMA.	76
4.1	Wat zeggen de beleidsdocumenten	77
4.1.1	Het ruimtelijk structuurplan Antwerpen Ontwerpen	77
4.1.2	Wat zegt de meerjarenplanning	78
4.2	Het huidige palet aan actieve en passieve recreatie op Linkeroever	78
4.3	Een weinig uitgesproken beleid voor toerisme	79
4.4	De moeilijkheid van vrijheid	81

1. EEN SNELLE LEZING VAN LINKEROEVER: “EEN EXPLICIETE TWEELEDIGHEID?”	84
1.1 Een historisch lezen	85
1.1.1 Pré-ferraris – kaart	85
Infokader: De Westerschelde – een recente tak van de Schelde	86
1.1.2 Ferrariskaart (±1770)	87
Infokader: Vlaams Hoofd - Linkeroever	90
1.1.3 Vandermaelenkaart 1846-1854	91
1.1.4 Topografische kaart 1952	92
Infokader: zandophoping op Linkeroever	92
1.2 Linkeroever uitgekleed	99
1.2.1 De Schelde-oever	100
1.2.2 Landschapsfragmenten	101
1.2.3 Een uitgebreid eilandje bebouwing	103
1.2.4 Grote infrastructuren	105
1.2.5 Dreven en lanen	108
1.2.6 Paden en publieke ruimtes	111
1.3 Transformatievermogen van het landschap op Linkeroever	112
2. AANZETTEN TOT EEN VISIE	113
2.1 Een attitudewijziging – een andere skyline voor de stad Antwerpen	115
2.2 Aanloop tot aanzet van een visie	116
2.3 Ingrediënten op een rij	117
2.4 Recreatief Scheldepark Linkeroever: een park in zijn geheel?	118
2.4.1 Een landschappelijke onderlegger en een functionele oplegger	118
2.4.2 Een toeristisch kaartje of liever toch niet?	122
3. EEN VOORLOPIGE POGING TOT EXPLICITERING VAN DE KRACHTLIJNEN	123

DEEL 3 | VAN VERFIJNING TOT ONTWIKKELINGSCONCEPT

1. INLEIDEND: SYNTHESE EN NUANCERING	128
1.1 Synthese	129
1.2 Uitbreiden van het projectgebied: van Scheldepark (Zachte Ruggengraat) tot Scheldepark Linkeroever	130
2. RUIMTELIJKE CONCEPTEN VOOR HET SCHELDEPARK LINKEROEVER	131
2.1 Algemeen concept: landschapsovergangen markeren en beleefbaar maken	133
2.2 Het creëren van een landschappelijke onderlegger	134
2.3 Werken met een padenstructuur als materialisering van de beleving	134
3. DEEL VERSUS GEHEEL	136
3.1 Discussie: deel versus geheel en functioneel versus ruimtelijk	137
3.2 Selectie van de deelgebieden	138
3.3 Werkwijze	140
4. DE DEELGEBIEDEN OP EEN RIJTJE	142
4.1 Parkstad	143
4.1.1 Analyse	143
4.1.2 Visie: “de Parkstad als actief deel van het Scheldepark”	150
4.1.3 Krachtlijnen voor de Parkstad	163

4.2	Buik van het Scheldepark	165
4.2.1	Analyse	166
	Intermezzo: Is Linkeroever één grote zandbak?	167
4.2.2	Visie	173
4.2.3	Ontwerpend onderzoek	179
	Infokader: Aanmoedigen van democratische golfterreinen in Vlaanderen	179
	Infokader: Sportpark 'De Schorre', Oostende	188
4.2.4	Krachtlijnen van de Buik van het Scheldepark	190
4.3	Schelde oever	191
4.3.1	Analyse	191
	Infokader: Ontwerpvoorstel Open Oproep Scheldekaaien, Joan Busquets	192
	Infokader: Ontwerpvoorstel Open Oproep Burcht, Bernardo Secchi	196
	Infokader: Ontwerpend onderzoek Beatrijslaan, Ontwerpteam Johan Van Reeth	205
4.3.2	Visie	217
4.3.3	Ontwerpend onderzoek	221
	Infokader: Ontwerpend onderzoek Scheldebocht, stad Antwerpen	223
	Infokader: Ontwerpend onderzoek Bufferzone, stad Antwerpen	228
4.3.4	Krachtlijnen voor de Schelde oever	230
4.4	Dijklichaam	233
4.4.1	Analyse	233
4.4.2	Visie	237
	Infokader: Ontwerpend onderzoek onderdoorsteek Oosterweel, Noriant	238
4.4.3	Ontwerpend onderzoek	241
4.4.4	Krachtlijnen voor het Dijklichaam	248
	Infokader: Ontwerpend onderzoek Burchtseweel, stad Antwerpen	249
	Infokader: Ontwerpend onderzoek het Zand, stad Antwerpen	250
	Infokader: Ontwerpend onderzoek Vlietbos, stad Antwerpen	251
	Infokader: Ontwerpend onderzoek Blokkersdijk, stad Antwerpen	252

4.5 Eilandje het Galgenweel	253
4.5.1 Betekenis	253
Infokader: Ontwerpend onderzoek Beatrijkslaan, Ontwerpteam Johan Van Reeth	255
4.6 Bermenlandschap	256
4.6.1 Analyse	256
4.6.2 Visie	256
4.6.3 Ontwerpend onderzoek	257
4.6.4 Krachtlijnen voor het Bermenlandschap	257
Infokader: Ontwerpend onderzoek infrastructuurbundel, stad Antwerpen	258
Infokader: Ontwerpend onderzoek festivalweide, TV SAM	259
5. HET ONTWIKKELINGSCONCEPT VOOR SCHELDEPARK LINKEROEVER	260
5.1 Totaalbeeld	261
5.2 Samenvattende visie	262
5.3 Samenvattende krachtlijnen per deelgebied	264
5.3.1 Parkstad	264
5.3.2 Buik	266
5.3.3 Schelde Oevers	267
5.3.4 Dijklichaam	268
5.3.5 Eilandje het Galgenweel	268
5.3.6 Dijklichaam	269

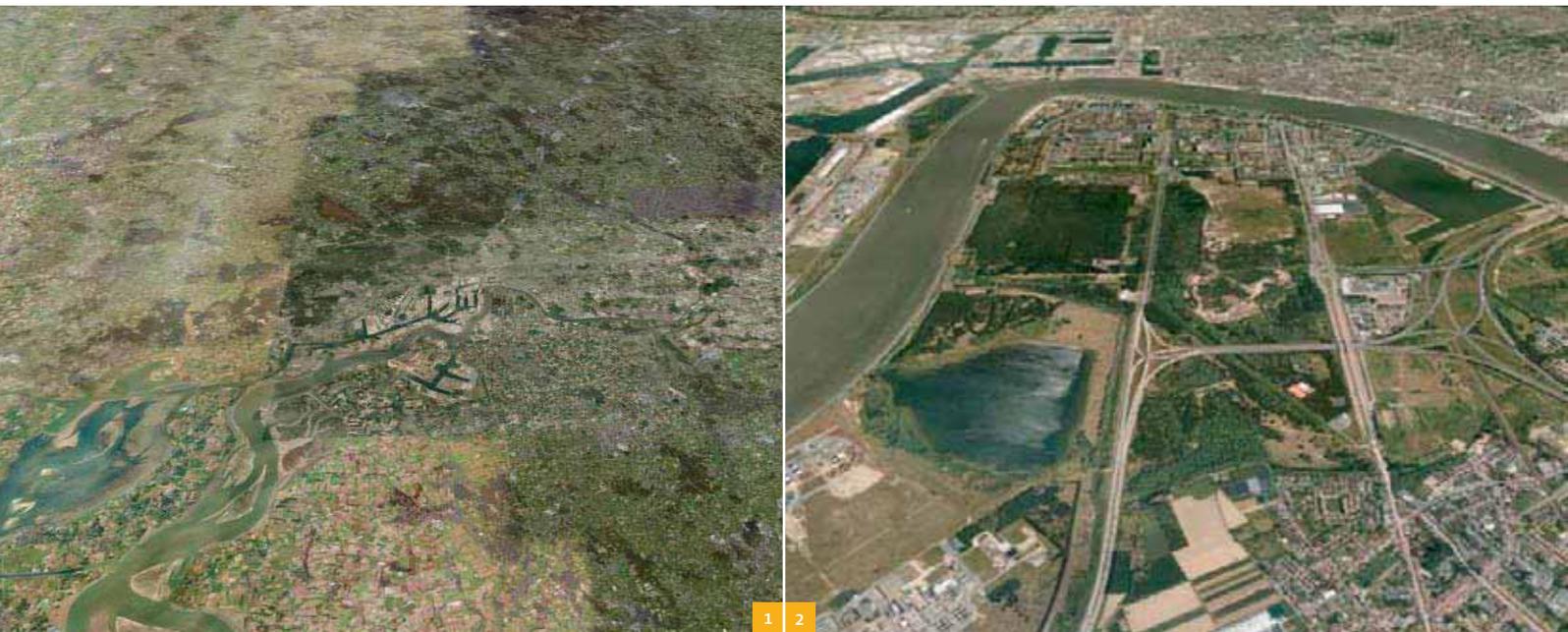
A photograph of a beach scene. In the foreground, a young girl in a yellow vest and a patterned skirt is walking on the dark sand. To her right, a young boy in a white and yellow jacket and a grey hood is standing in the shallow water, holding a green net. A small white bird is on the sand near the girl. The background shows a body of water, some reeds, and a distant shoreline under a blue sky with light clouds.

OPBOUWEN EN VERKENNEN

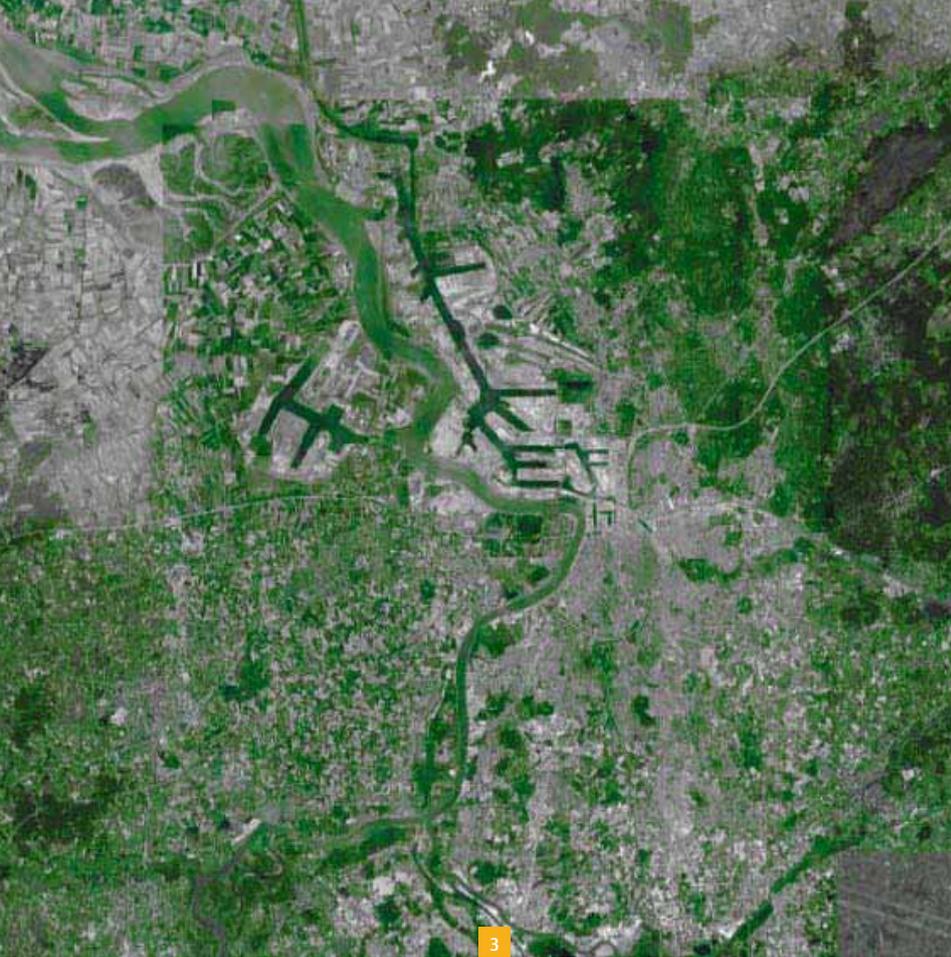
DEEL 1

0.1 Antwerpen Linkeroever in vogelvlucht

- 1 Antwerpen Linkeroever neemt een specifieke positie in ten opzichte van het hele Schelde-estuarium. Deze uitzonderingspositie, namelijk in de bocht gelegen zijn en tegenover een grootstad dient in het geheel van het ontwikkelen van een Scheldelandschapspark voor het Schelde-estuarium bekeken te worden. Het Scheldepark (cfr. onderzoeksthema) kan hier een absolute bijdrage aan leveren.
- 2 De uitzonderingspositie van de Linkeroever wordt als snel duidelijk indien men er in vogelvlucht naar kijkt. Niet alleen omvat de Schelde haar volledig, ze herbergt tevens grote stukken natuur, die momenteel weliswaar doorsneden worden door vele infrastructuur.

Via een snelle fotobewerking krijgt men een zicht op het landschappelijk beeld van de metropool Antwerpen. Af te lezen zijn: de groene vingers, de bosrijke gebieden ten noordoosten van Antwerpen, het landbouwlandschap ten westen van de Schelde. Opnieuw springt de Linkeroever in het oog met haar grootschalige groene stempels.

3

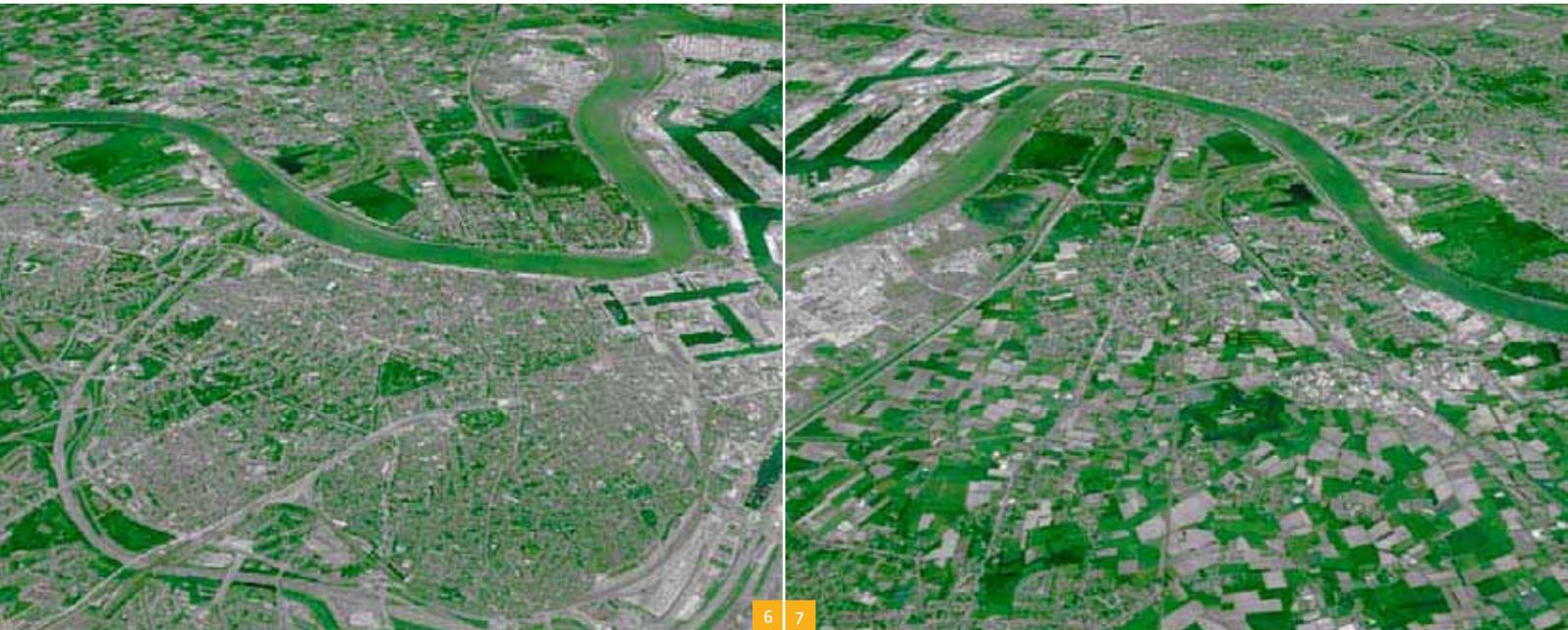
4

5

Ook is het interessant te kijken vanuit de inverse, niet vanuit het klassieke verstedelijkte patroon van aaneen geklitte linten en dense bebouwing, maar vanuit de ‘achterkanten’, ‘de binnenkanten’. Daardoor wordt het landschap een mogelijk structurerend fenomeen (cfr. filosofie van het structuurplan, Zachte Ruggengraat). Op deze luchtfoto kan men op die manier de groene vingers van de Stad Antwerpen, en de Scheldeoevers zien. Binnen het structuurplan werden beide landschappelijke elementen opgenomen onder de vorm van de creatie van 5 parken voor de Stad Antwerpen. Ze vormen samen de Zachte Ruggengraat.

4 5

- 6 7 Als men de Linkeroever bekijkt vanuit twee verschillende richtingen dwars op de Schelde, namelijk ten oosten en ten westen van het projectgebied kan men duidelijk twee totaal verschillende soorten verstedelijkte landschappen onderscheiden. Aan de ene kant bevindt de centrumstad Antwerpen zich over de Schelde met haar dense bouwblokkenstructuur, en aan de andere kant ziet men een verneveld landbouwlandschap, het Waasland.

- 8 Snede en zooms van het bebouwingspatroon, respectievelijk van links naar rechts: Zwijndrecht (stad in het Waasland), bebouwing Linkeroever en de bouwblokkenstad Antwerpen.

0.2 Positionering van Antwerpen Linkeroever in de regio

- Antwerpen maakt deel uit van de verstedelijkte Vlaamse ruit.
- Bij inzoomen op dit verstedelijkte landschap, krijg je toch ook een ander beeld te zien.
- Luchtfoto bekijken: het klassieke verhaal inverteren.
- Er valt een groene structuur te herkennen:
  - ten NO: bosrijke gebieden
  - langsheen Schelde en Rupel: groene structuur gelinkt aan het waternetwerk
  - de groene vingers van Antwerpen springen in het oog
  - op Linkeroever: grote cluster groen
  - ten westen: het Waasland, een herkenbaar Vlaams landbouwlandschap
- Het klassieke verstedelijkte verhaal:
  - typische Vlaamse linten
  - dense bouwblokkenstad
  - uitwaaiierende Vlaamse dorpen

Infokader: Schelde - Landschapspark

- 9 Het Schelde – Landschapspark is een recent opgestart initiatief van een aantal gemeenten die grenzen aan de Schelde.

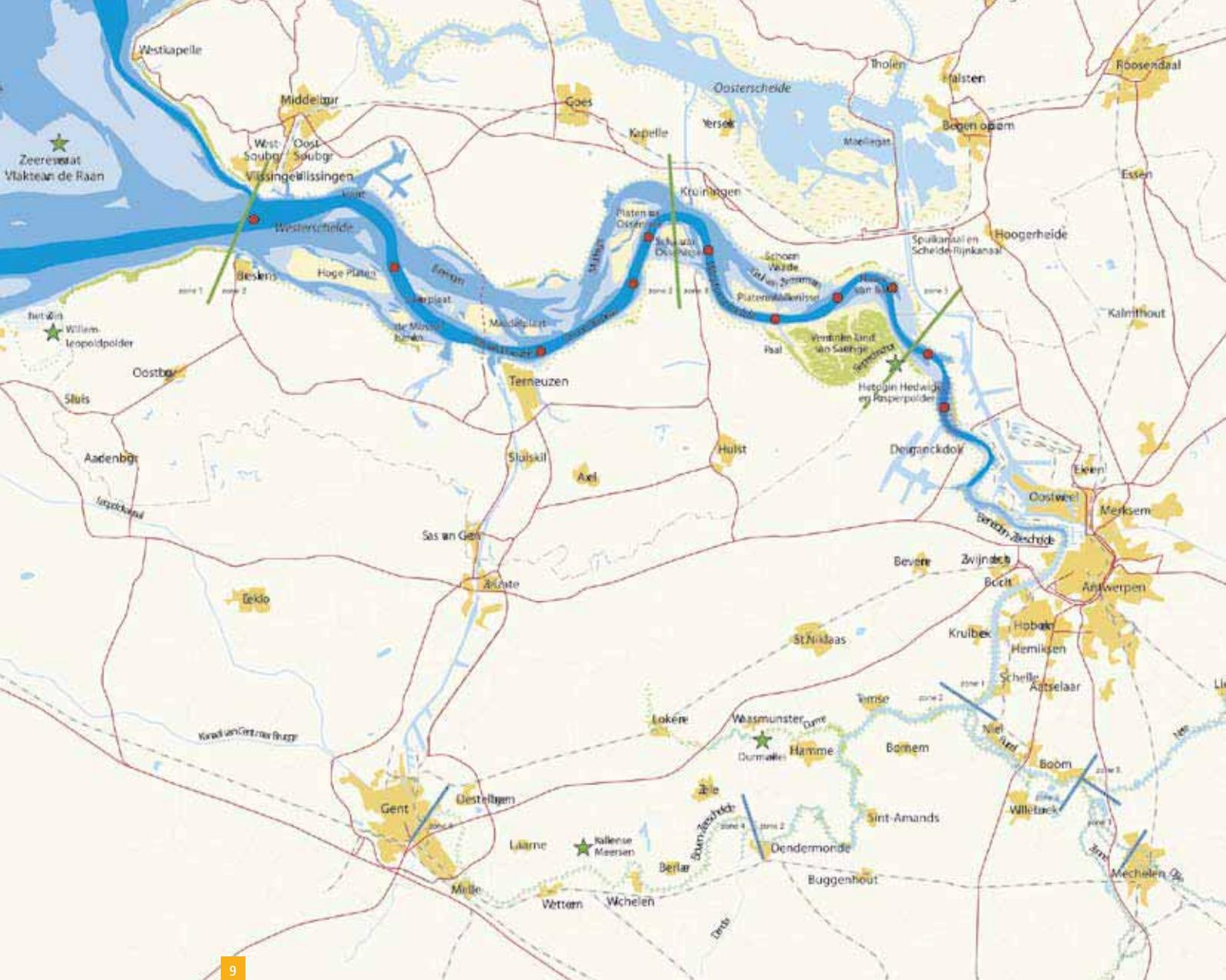
“De voorbije eeuw is de natuurlijkheid van de rivier sterk onder druk komen te staan door o.a. het economisch gebruik. Het besef groeit dat dit meer en meer nefaste gevolgen heeft en het daarom nodig is de natuurlijkheid te herwaarderen.

De verschillende projecten en initiatieven voor lokale besturen en organisaties tonen dit aan. Bestuurders zoeken met dit project naar synergieën om de koppeling ecologie en economie te realiseren.

Het afstemmen op elkaar van de diverse initiatieven kan de basis vormen om het Schelde-Landschapspark geleidelijk gestalte te geven in het belang van elke partner van dit unieke gebied.”¹

1

Uit: “Schelde-Landschapspark, meer dan een verhaal van beeld en land”, folder, Plangroep Concept Stedenbouwkundig-procesmanager Eddy van Pottelberge.

9

Figuur 9: Indicatieve overzichtskaart bij het rapport 'Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium. Besluiten van de Nederlandse en Vlaamse Regering.' Protes, februari 2005.

Dit initiatief lijkt in eerste instantie heel interessant en tracht ook in te spelen op de ontwikkelingsperspectieven die worden geboden binnen de Vlaamse en Nederlandse regering (zie figuur, ontwikkelingsschets 2010). Het werken aan een meer globale visie rond de Schelde lijkt inderdaad aan de orde te zijn.

Vanuit verschillende projecten van diverse gemeenten die participeren aan dit initiatief blijkt dat er vaak sprake is van harde ontwikkelingen. De vraag stelt zich natuurlijk in welke mate extra harde ontwikkelingen kunnen bijdragen aan het uitbouwen van een landschapspark.

Het lijkt dan ook noodzakelijk te zijn verder te kijken dan enkel en alleen de ontwikkelingsmogelijkheden van elke partner, maar tevens een visie te formuleren over hoe dit landschapspark zou functioneren. Een globale gebiedsvisie wordt momenteel opgesteld onder leiding van West 8 waarbij zij te werk gaan met verschillende werkgroepen (o.a. werkgroep globale gebiedsvisie, stedenbouw, mobiliteit, Parkaanleg, ...) die rapporteren aan de leidinggevende plangroep.²

2

Meer info op:
<http://www.schelde-landschapspark.be/>

Infokader: Groene vingers van Antwerpen

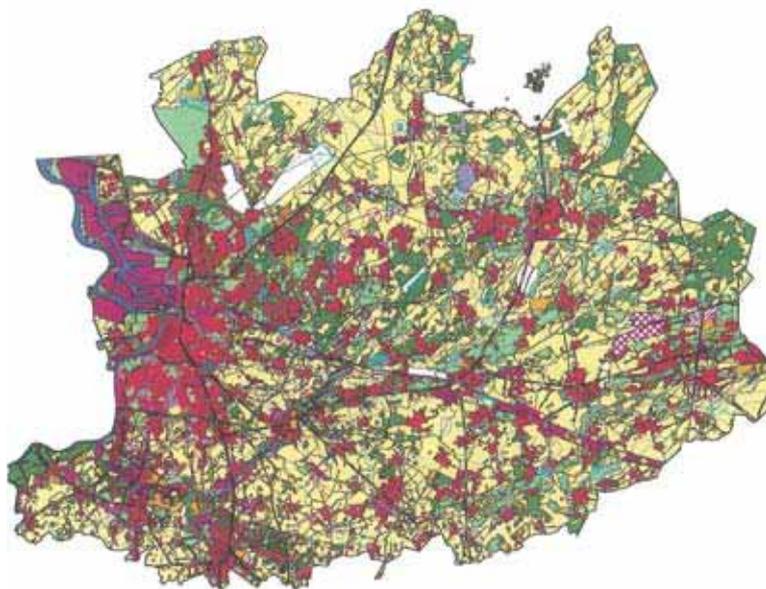
10 11

De Groene vingers van Antwerpen zijn een welbekend concept voor de provincie van Antwerpen. Dankzij dit planologisch concept zijn zij nog steeds aanwezig. We kunnen dit dan ook gemakkelijk aflezen uit zowel het bodembestemmende Gewestplan als het Provinciale Structuurplan Antwerpen.

Je kunt je natuurlijk afvragen of het dankzij dit planologisch concept is dat zij nog te herkennen zijn, en of het niet eerder te maken heeft met de locatie van steenwegen, en de mogelijke ontwikkelingen die hier aan gekoppeld zijn, namelijk de breedte van de verlinting.

Het is dan ook geen toeval dat de vijf parken die in de Zachte Ruggengraat voorkomen eigenlijk de uitlopers zijn van deze groene vingers.

In die zin kunnen de vijf parken van de Zachte Ruggengraat ook niet los gezien worden van hun regionale betekenis....

Figuur 10: Gewestplan

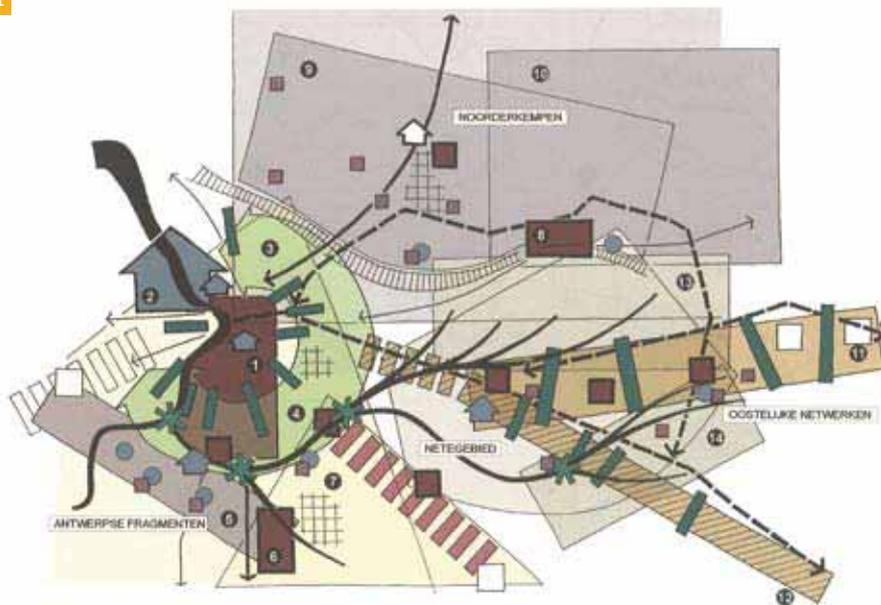
Op dit bodembestemmingsplan springen de groene vingers in het oog als agrarische gebieden

10

Figuur 11:

Richtinggevende structuurschets Provinciaal structuurplan Antwerpen; het provinciale structuurplan bestendigt de groene vingers via het markeren van open ruimte verbindingen (Bron: www.provant.be)

11

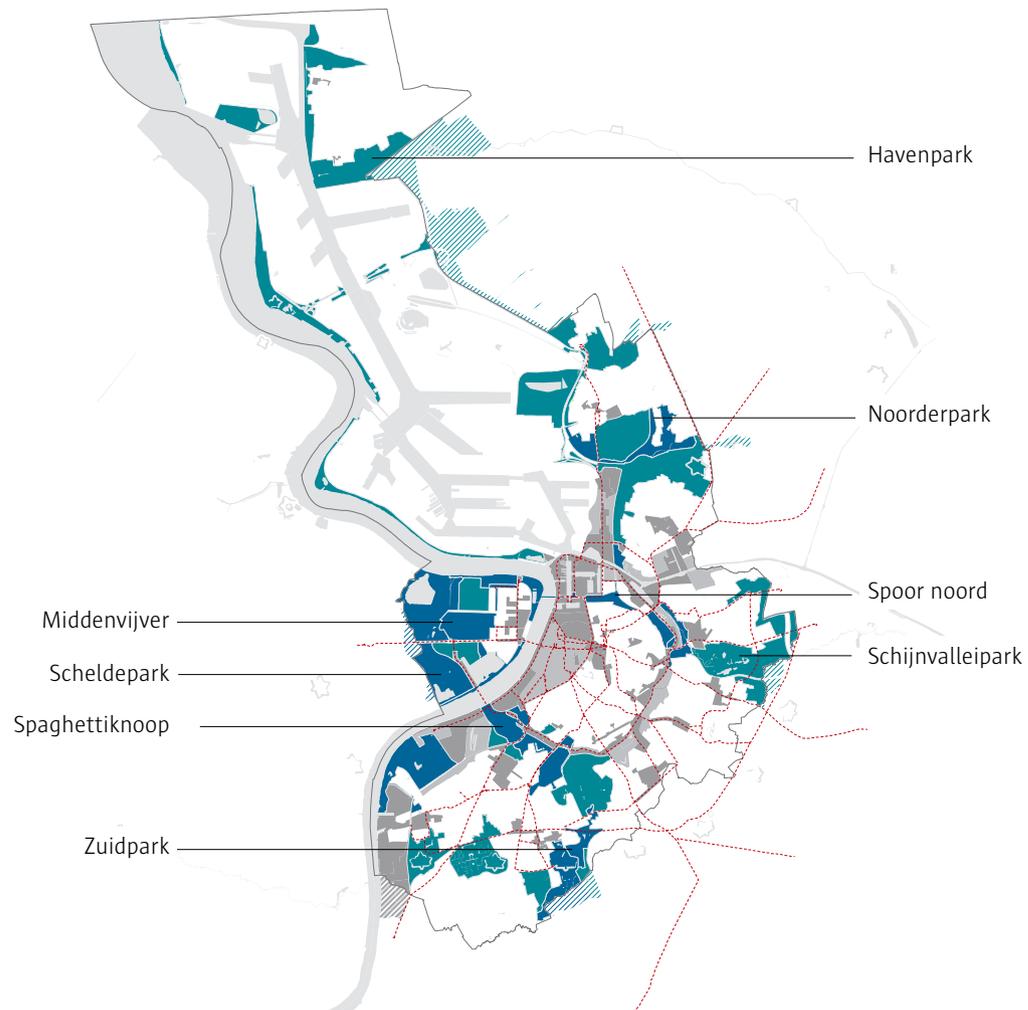

Samengevat

Vanuit deze snelle regionale blik kan men besluiten dat het onderzoek naar de betekenis van de Zachte Ruggengraat niet enkel kan gezien worden binnen de grenzen van haar stad.

Dit geldt zowel voor de mogelijke ruimtelijke samenhang en verbinding als voor het regionale gebruik van deze grootschalige groenstructuur.

12 Aanduiding van de vijf parken van de Zachte Ruggengraat volgens het structuurplan. Vanaf het noorden ziet men kloksgewijs het Havenpark (1), het Noorderpark (2), het Schijnvalleipark (3), het Zuidpark (4) en het Scheldepark (5).

1.1 Wat zegt het structuurplan?

“Het structuurplan stelt voor om het systeem van groene open ruimten te versterken. Het systeem krijgt een betere leesbaarheid en zorgt voor betere leefomstandigheden in alle districten. De Zachte Ruggengraat is een opeenvolging van onderling verbonden ruimten, gerelateerd aan het watersysteem.

...

Deze strategische ruimte heeft als voornaamste doelstelling het creëren van een krachtig samenhangend ecologisch systeem zoals omschreven door het beeld van de Ecostad en de Waterstad.

...

3 *De Zachte Ruggengraat is een aaneenschakeling van vijf grote stedelijke parken.*

...

Ze verbinden de Schelde met het hinterland van Antwerpen en zijn onderling verbonden door de groene corridor van de Singel en door kleinere corridors, gevormd door het doorsijpelen van de natuur in het weefsel van de compacte stad.”³

Strategisch Ruimtelijk
Structuurplan,
Antwerpen Ontwerpen,
Richtinggevend en
bindend deel, p. 245.

Twee termen verdienen meer uitleg, namelijk een krachtig ecologisch systeem en grote stedelijke parken.

■ 1.1.1 Wat is de betekenis van een krachtig samenhangend ecologisch systeem?

Het is niet zo evident om een ruimtelijke voorstelling te maken van een krachtig samenhangend ecologisch systeem is. Hier lijkt het begrip ecologisch van belang te zijn. Volgens Hedendaags van Dale wordt ecologie omschreven als *“de leer van de betrekkingen tussen organismen en hun omgeving”*. Wikipedia beschrijft ecologie dan weer als volgt: *“De ecologie bestudeert de distributie en de abundantie van organismen. Hierbij zijn de relaties tussen organismen onderling en de relaties tussen organismen en een abiotische omgeving belangrijk.”*

Belangrijk om te onthouden is dat het gaat om relaties tussen organismen onderling en hun omgeving. Wijzelf zijn weliswaar één van die organismen. Het gaat met andere woorden dus om meer dan de relatie tussen ‘beestjes’ en hun omgeving.

Bij het creëren van dit krachtig samenhangend ecologisch systeem kan de mens, en de manier waarop zij ten opzichte van de omgeving functioneert, hier een belangrijke rol in spelen. De samenhang duidt hier dan wellicht op de manier waarop zowel de beleving van de natuur, als het functioneren ervan kunnen gerealiseerd worden zonder dat deze natuur in het gedrang komt.

Het creëren van een krachtig samenhangend ecologisch systeem krijgt daarom de volgende interpretatie in dit onderzoek: oog hebben voor het functioneren van de natuur en de manier waarop dit kwalitatief kan in aanwezigheid van organismen (mens en dier).

■ 1.1.2 Wat wordt er bedoeld met grote stedelijke parken?

De inhoud van het begrip is helemaal niet zo evident, dit blijkt uit de volgende open vragen. Indien men spreekt over de creatie van grote stedelijke parken lijkt het wel een vermenging van twee termen te zijn, namelijk een grootstedelijk park en een stadspark. Grootstedelijke parken zijn gerelateerd aan de schaal van het park. Ze zijn belangrijk op de schaal van de metropool waarin ze zich bevinden en zijn aanzienlijk qua grootte. Een goed voorbeeld zijn de provinciale domeinen.

Bij de term ‘stadspark’ denkt men eerder aan een klassiek ingericht park op een kleiner schaalniveau dan een grootstedelijk park. In een grootstad zijn dan vaak ook verschillende stadsparken aanwezig, denk maar aan Londen en haar talrijke stadsparken.

Het feit dat het structuurplan de term grote stedelijke parken linkt aan het uitbouwen van een krachtig ecologisch systeem, lijkt het hier veeleer te gaan om nieuwsoortige parken. Het zijn geen op en top ontworpen parken. Het zijn parken die door een parkganger kunnen, maar niet moeten gesmaakt worden. Ze moeten niet volledig ingericht zijn ter vermaak van de mens. De schaal van de Zachte Ruggengraat laat dan ook onmiddellijk vermoeden dat het nooit de bedoeling kan zijn om de volledige Zachte Ruggengraat als een klassiek stedelijk park te gaan ontwikkelen, maar ook niet als een soort grootschalig functionerend provinciaal domein.

De invulling van het begrip grote stedelijke parken is met andere woorden van belang. De vraag is dan ook wat de gewenste manier van inrichting en ontwikkeling van de parken is, zoals bedoeld wordt in het structuurplan. Het stelt eveneens vragen welke ontwikkelingen men toelaat binnen deze parken, al is het maar om te kunnen voorzien in financiering voor het ontwikkelen van een mogelijk parkverhaal afgestemd op de parkganger. Meer praktische vragen naar beheer en toegankelijkheid van dergelijke grote parken is hier bijgevolg ook aan de orde.

1.2 (Her)interpretatie van de parken van de Zachte Ruggengraat.

De betekenis van de Zachte Ruggengraat kan als volgt worden geïnterpreteerd:

“De Zachte Ruggengraat is een garantie voor de leefbaarheid van de metropool (binnen de megastad) voor de toekomst!”

Bij de aanvang van het Ontwerpend Onderzoek werd er vertrokken vanuit de hele Zachte Ruggengraat. De vraag stelt zich immers of de Zachte Ruggengraat als een geheel moet bekeken worden of eerder als elk park op zich dat wel op één of andere manier met elkaar verbonden is. Met andere woorden, moet er ingezet worden op het vormen van een visie voor de Zachte Ruggengraat als geheel of is het interessanter om visie per park te vormen.

Men zou de verschillende parken kunnen thematiseren op basis van de aanwezige karakteristieken. Maar het lijkt niet echt opportuun om een allesomvattende visie voor de Zachte Ruggengraat op te stellen. Het structuurplan reikt hier immers een basisvisie aan die op dat schaalniveau voldoende is. (zie [Infokader: Enkele relevante elementen uit het strategisch structuurplan Antwerpen Ontwerpen](#))

De vraag dringt zich veeleer op hoe elk park afzonderlijk binnen zijn context kan geïnterpreteerd worden.

Het Scheldepark werd als eerste park geselecteerd om nader Ontwerpend Onderzoek op uit te voeren. Meer bepaald het Scheldepark-Linkeroever. In de verdere studie laten we met andere woorden de Hobokensepolder en Hoboken Zuid buiten beschouwing.

Infokader: Enkele relevante elementen uit het strategisch structuurplan Antwerpen Ontwerpen

■ 1. Nut/doel van de Zachte Ruggengraat

- het ontwikkelen van een attitude van wat de betekenis van een hedendaags park in een metropool kan zijn
- het gaat om een attitude op lange termijn
- stap voor stap deze structuur versterken en vrijwaren voor uitbreidingen die deze zones verder zouden inpalmen; of liever de uitbreidingen die er komen zodanig inzetten dat ze mee bijdrage leveren aan het realiseren van een visie van de parken.

■ 2. Waterstad doelstellingen

- de relatie met de Schelde verbeteren
- de ruimtelijke scheiding oplossen tussen linker- en rechteroever
- de kwaliteit van het openbaar domein langs de rivier verbeteren
- voorzieningen op Linkeroever voorzien

filosofie

- de ruimtes onderverdelen gerelateerd aan de verschillende waterlopen
- hiervan een onderling verbonden systeem van open ruimten realiseren
- hieruit volgt een netwerk van parken
(= interpretatie waternetwerk, nieuwe structuur voor de open ruimte)

■ 3. Ecostad doelstellingen

- rol/functie en aard van de ecologische infrastructuren herstructureren.
- relatie tussen bebouwde en open ruimte
- verbondenheid tussen natuurlijke bieden bevorderen

interpretatie

- verwijst naar elk park afzonderlijk, namelijk de relatie met de erlangs liggende wijken (nadruk op relaties)
- parken in het geheel (rol groene singel, rol Schelde)

filosofie

- stad structureren door leegten
  - Ecologische infrastructuur versus verkeersinfrastructuur
  - Beïnvloeden van de stad
  - Interpretatie: Antwerpen = lappendeken
- heterogeniteit versterken, bijgevolg verschillende landschappen
- lange/korte termijn acties
(cfr. vervuilde/verlaten gronden, recreatief circuit)

■ 4. Actief beleid

- CREATIE van 5 parken: rol, functie, karakter!
- definiëren van de verschillende soorten open ruimte
(bestaande parken, landbouwgrond, braakliggende terreinen, restzones
(van o.a. snelwegen), brownfields, natte gebieden)
- VERBINDING van de parken via ECOLOGISCHE VERBINDINGEN
(= o.a. ontwikkelen van de Singel (als ecologische corridor))

1.3 Het Scheldepark Linkeroever als uitzondering in de Zachte Ruggengraat.

Het gedeelte van het Scheldepark dat gesitueerd is op Linkeroever vormt een uitzondering op de andere parken die werden gedefinieerd. De ruimtelijke randvoorwaarden zijn immers heel verschillend. Ook het havenpark vormt een uitzondering.

De drie andere parken – het Zuiderpark, het Schijnvalleipark en het Noorderpark – hebben telkens een gelijkaardige context. Ze worden namelijk omsloten door verstedelijkt woonweefsel. Hier is het dan ook relevant te onderzoeken op welke manier linken met het aangrenzende woonweefsel worden gelegd.

- 13 14 Bij het Scheldepark en meer bepaald, het gedeelte op Linkeroever worden daarentegen grote stukken natuur omringd door verschillende type grenzen, namelijk de Schelde, infrastructuurbundels (autosnelweg), en ten slotte de bebouwing van Linkeroever en het Waasland.

1.4 Evolutie naar een meer ‘landscape urbanism’ denken

Eén van de basisfilosofieën van het structuurplan is om de stad niet meer op de klassieke manier te lezen waarbij het stedelijke weefsel gekoppeld aan zijn talloze infrastructuren structurerend is, maar juist het omgekeerde.

Deze manier van denken kunnen we kaderen binnen de landscape urbanism gedachte. The Landscape Urbanism Reader definieert het als volgt:

“Landscape urbanism describes a disciplinary realignment currently underway which landscape replaces architecture as the basis building block of contemporary urbanism. For many, across a range of disciplines, landscape had become both the lens through which the contemporary city is represented and the medium through which it is constructed.”⁴

4

Charles Waldheim, ‘Landscape Urbanism Reader’, p. 11, United States, 2006.

Dit houdt in dat groene en open ruimtes worden aanzien als een opportuniteit om de stad/ metropool op lange termijn te herinterpreteren. Het is het landschap dat de bouwsteen wordt voor hedendaagse stedenbouw. Dit kan gerealiseerd worden door het deze open ruimte, al dan niet gedeeltelijk een bestemming gevend, expliciet op te nemen in het functioneren van de stad.

In vele Europese steden kan men een gelijkaardige stedenbouwkundige analyses vaststellen. De overgebleven stukjes natuur zijn vaak deze die niet gemakkelijk konden benut worden voor ontwikkeling, zoals beekvalleien, ruimte langsheen infrastructures, moeilijk bereikbare plekken, etc. De eigenheid, en specificiteit van de plek zelf heeft ervoor gezorgd dat ze gevrijwaard is gebleven van ontwikkeling, zoals bijvoorbeeld de resten van de fortengordel. Deze laatste zijn dan weer een goed voorbeeld van het feit dat er vaak vanuit pragmatiek ontwikkeld wordt. De redenering hierbij is dan vaak: “Welke gronden zijn van wie?”, en, “Welke zijn daarvan het makkelijkste in te nemen?”. Het merendeel van het infrastructuurverhaal valt hier mee samen.

Vandaag stelt zich de vraag: op welke manier kunnen we ‘residuele ruimtes’ een nieuwsoortige betekenis toekennen zodat ze deel uitmaken van het stadslandschap en dit zelf structureren?

15

Infokader: Ontwerpend Onderzoek binnen het kader van het structuurplan

■ **bespreking projectfiche Linkeroever**

(Het Ontwerpend Onderzoek in het kader van het ruimtelijk structuurplan heeft een zuiver informatieve waarde en bindt de stad op geen enkele wijze).

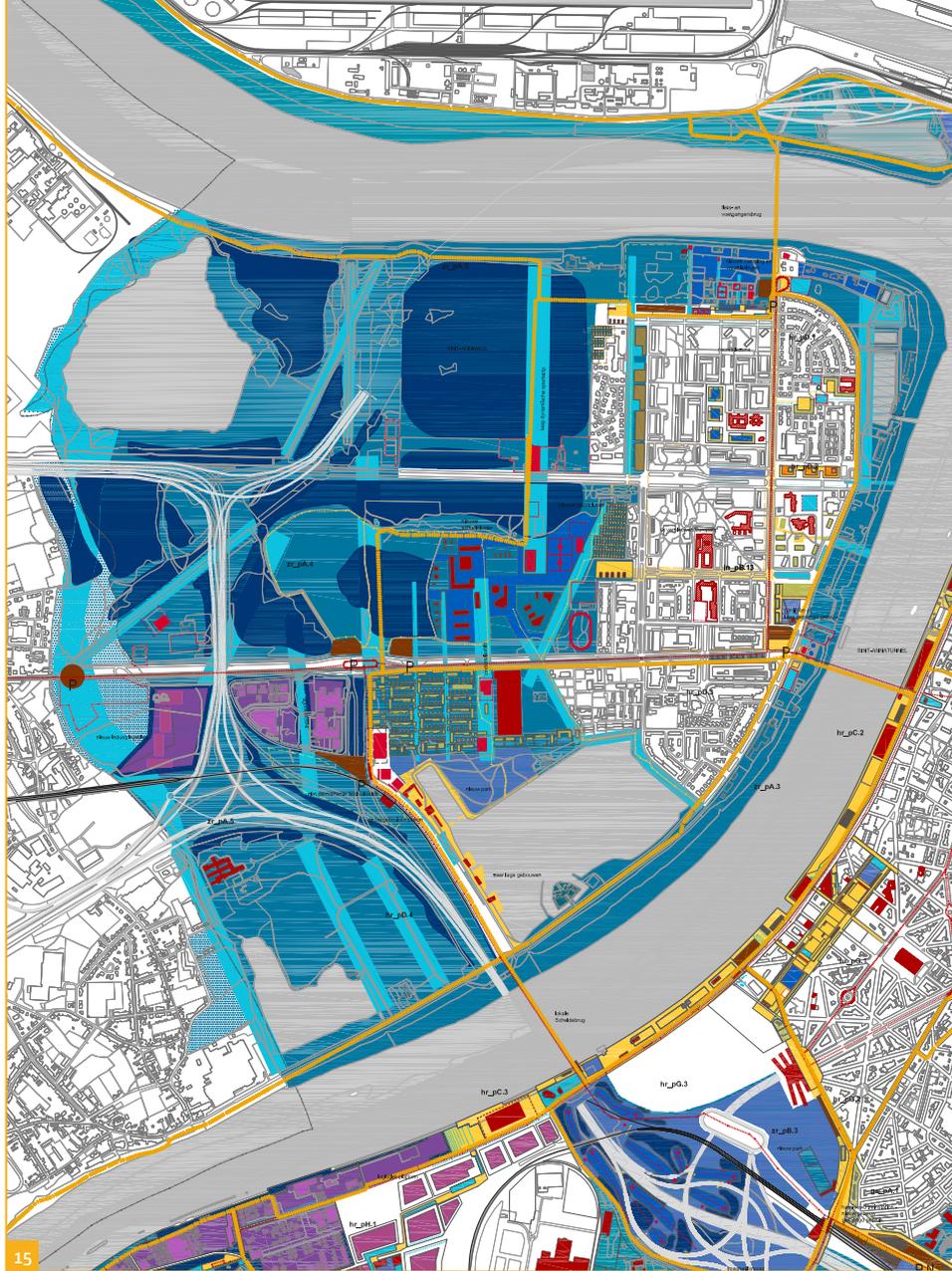
hanteren van concepten

- werken met zachte ‘strips’ gedeeltelijk gebaseerd op bestaande figuren
- anderzijds brengt men nieuwe strips aan, terwijl men geëigende figuren van Linkeroever gaat supprimeren en invullen met ontwikkelingen
- werken aan fietsverbindingen, wel voornamelijk op het stedelijke deel geënt, laat geen gebruik van het park zien

analyse park

verschillende ruimtes:

- met elk specifieke conditie
- met elk specifieke thema’s

- **1. Ruimte langs het water: promenade**
  - functie: recreatie, ontspanning
  - relatie met: het centrum, achterliggend groen
  - basisdoelstelling: fietsroute, verbetering kwaliteit Beatrijslaan-Thonetlaan als een boulevard voor langzaam verkeer
  - aandachtsplek: omgeving jachthaven beter kwaliteit openbare ruimte, betere verbinding met andere voorzieningen

- **2. Middenvijver**
  - als potentiële nieuwe centraliteit
  - introduceren van “links” en “elementen van continuïteit”
  - drie belangrijke “groenverbindingen” voor Linkeroever
  - open groene stroken = fysieke verbinding en structureren de ruimte in groene kamers
  - belangrijk is het behoud van het groen front langs de Blancefloerlaan, met duidelijk ritme “open” & “publieke bebouwde ruimten”
  - voornaamste doelstelling: toegankelijkheid van de site voor heel Linkeroever

- **3. Burchtseweel/St. Annabos**
  - wordt beschouwd als “uitgebreid natuurlijk gebied”
  - het park moet voortbouwen op interessante bestaande relaties

Interpretatie

In dit stadium werd niet gedacht aan het functioneren van het park als geheel. Er wordt geen uitgebreide differentiatie gemaakt van functies, en tevens wordt er geen expliciet gebruik gemaakt van de aanleg van de Oosterweelverbinding die gevolgen heeft voor de inrichting en het gebruik van het park.

2.1 Wat verstaan we onder Ontwerpend Onderzoek?

■ 2.1.1 Ontwerpend Onderzoek als een ontwerpmethodiek

Het is een manier van ontwerpen waarbij de ontwerper zich een bepaalde houding moet kunnen aanmeten.

Het Ontwerpend Onderzoek vertaalt zich in verschillende media (plannen, schetsen, collages, woorden, etc.) die een vertaling en/of interpretatie zijn van de verschillende randvoorwaarden.

Onder randvoorwaarden verstaan we zowel de opdrachtschrijving (die vaak de belangen van de verschillende actoren bevat), als de interpretatie van de ruimte vanuit het referentiekader van de ontwerper, als de randvoorwaarden die voortkomen uit beleidsdocumenten of studies, etc.

Deze manier van ontwerpen kan o.a. als doel hebben: het creëren van een visie, een strategie, een ontwikkelingsconcept⁵, etc.

■ 2.1.2 Ontwerpend Onderzoek als een instrument in een besluitvormingsproces

Het Ontwerpend Onderzoek wordt ingezet in een besluitvormingsproces om beslissingen mee vorm te geven en dit proces tevens in een bepaalde richting te sturen.

Het voorleggen van bepaalde ruimtelijke voorstellingen betekent evenzeer het niet voorleggen van andere mogelijke ruimtelijke opties. De ontwerper maakt reeds bepaalde keuzes, en stuurt op deze manier het proces.

De verschillende ontwerpvoorstellen en/of ontwerpreflecties - gerelateerd aan de opdrachtschrijving - zullen ervoor zorgen dat er een debat op gang wordt gebracht tussen de diverse actoren. Vanuit een constante wisselwerking tussen actoren en ontwerper zal de inhoud van het Ontwerpend Onderzoek vorderen en vorm krijgen.

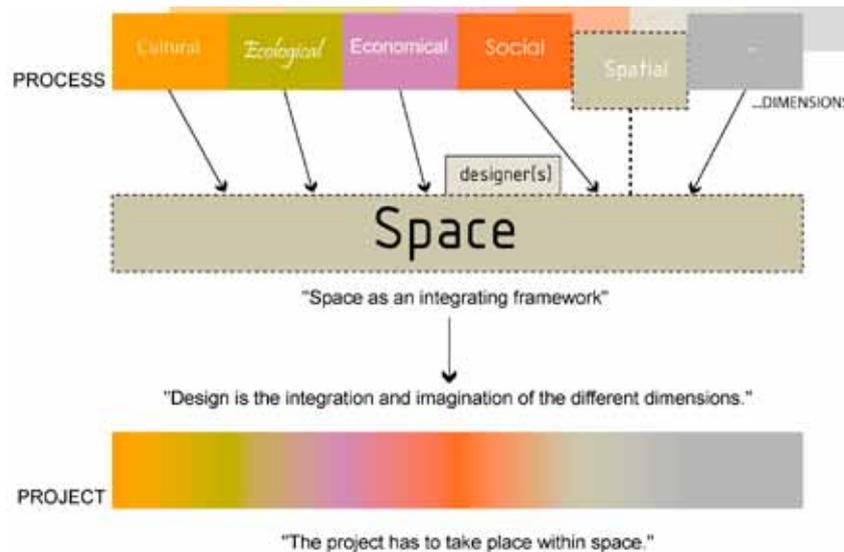
5

“Het ontwikkelingsconcept kan vooreerst niet anders dan een open concept zijn. ... Het ontwikkelingsconcept moet inderdaad bij machte zijn veranderende deelinzichten te incorporeren, onverwachte opportuniteiten te benutten, verschillende tijdsduren te hanteren, een bijkomende laag te enten op de ruimtelijke drager of vervelende tegenvallers te verwerken zonder onderuit te gaan. ... De tweede, ogenschijnlijk contradictorische basisvoorwaarde is dat het ontwikkelingsconcept ijzersterk én glashelder moet zijn – eenvoud helpt, simplisme niet.” (B. De Meulder, 2006)

Op een gegeven moment zal het proces in een stadium zijn gekomen waarbij overeenkomsten tussen verschillende actoren worden gesloten, of waarbij men zich achter een bepaalde visie kan scharen, om vervolgens een volgende stap in het proces te ondernemen.

■ 2.1.3 Ontwerpend Onderzoek als een inclusieve methode

- 16 Binnen elk ruimtelijk project zijn er talloze dimensies aanwezig waarmee rekening moet gehouden worden of die aan de basis liggen van het project. Zo kan men onder meer de sociale, de culturele, de economische, de ecologische, de ruimtelijke, de financieel-juridische dimensie onderscheiden.

16

Figuur 16:

Ruimte als integrerend kader voor het vertalen van de verschillende dimensies in een ruimtelijk project.

(Bron: figuur gemaakt in het kader van het onderzoeksproject SP2SP, deelonderzoek: "De rol van Ontwerpend Onderzoek in een strategisch project", Tania Vandenbroucke, ASRO, K.U.-Leuven.)

Aan elke dimensie zit een actor verbonden. De ontwerper is de actor voor de dimensie ruimte. Hij zal de verschillende dimensies moeten trachten te integreren in de dimensie ruimte. Vandaar dat de ontwerper een centrale rol opneemt bij het creëren van een ontwikkelingsconcept die de verschillende dimensies integreert. Het ontwerp is de verbeelding van de verschillende dimensies.

Ruimte wordt hier dan ook aanzien als een integrerend kader.

■ 2.1.4 Rol van de ontwerper

Wat is de rol van de ontwerper in een dergelijk proces waarbij Ontwerpend Onderzoek wordt ingezet? Aan welke voorwaarden moet een ontwerper voldoen wanneer hij een ontwerpen onderzoek uitvoert?

Op het niveau van het proces moet hij een open houding kunnen aannemen, of met andere woorden het meegaan in het proces. Dit betekent o.a. de exploratie van mogelijkheden (mogelijk gesuggereerd door verschillende actoren), de interpretatie van de opdracht, het aantonen van opportuniteiten en/of problemen, etc.

Op het niveau van ontwerp moet hij kritisch kunnen denken en met een open geest. In de zin dat hij innovatieve en creatieve ontwerpreflecties kan geven die tot de verbeelding spreken, en dat hij toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen bespreekbaar maakt zonder een “kant-en-klaar-plan” af te leveren. Dit vooral door het aanleveren van media (plannen, schetsen, schema's, collages, etc.) die afhankelijk van het moment in het proces een juist detailniveau bevatten.

2.2 Inhoud van de opgave

Het Ontwerpend Onderzoek wenst na te gaan wat de betekenis voor zo'n andersoortig park kan zijn, toegespitst op het mogelijke gebruik ervan. Hiermee wordt niet bedoeld dat elk park een zelfde gradiënt van toegankelijkheid en activiteit moet worden toegewezen, wel integendeel. Het opzet is te vertrekken vanuit de eigenheid en de identiteit van het bestaande landschap, en van hieruit te kijken naar de wenselijke wisselwerking met de nabije en ruimere omgeving.

In eerste instantie wordt gekeken naar het Scheldepark met een focus op Linkeroever. Vandaag staan hier immers tal van projecten op stapel. Naast een aantal harde ontwikkelingen zoals Regatta of Katwilgweg - het Zand, die een grotere stedelijkheid tot gevolg hebben voor Linkeroever, zijn er ook grote infrastructuurwerken gepland in de zeer nabije toekomst, namelijk de Oosterweelverbinding.

Deze laatste kan een enorme impact hebben op het functioneren van het Scheldepark. Op welke manier kan deze grootschalige ingreep, i.p.v. een minwaarde te creëren voor de natuurlijke structuur die reeds aanwezig is op Linkeroever, een meerwaarde betekenen.

Belangrijk is te vertrekken vanuit bestaande kaders met een opgegeven te realiseren programma.

Er zijn reeds vele stappen gezet en ook reeds vele beslissingen genomen. Toch zitten we momenteel op het kantelpunt om invulling te geven aan het al dan niet functioneren van het Scheldepark als geheel, en hierrond een visie te formuleren. Tal van beslissingen staan op korte termijn op stapel die mee de toekomst van het Scheldepark bepalen.

Het in juiste banen leiden van deze beslissingen – die in afzonderlijke planningsprocessen moeten worden genomen – door het creëren van een ontwikkelingsconcept dat de vertaling is van de visie voor het Scheldepark, is de inzet van dit Ontwerpend Onderzoek.

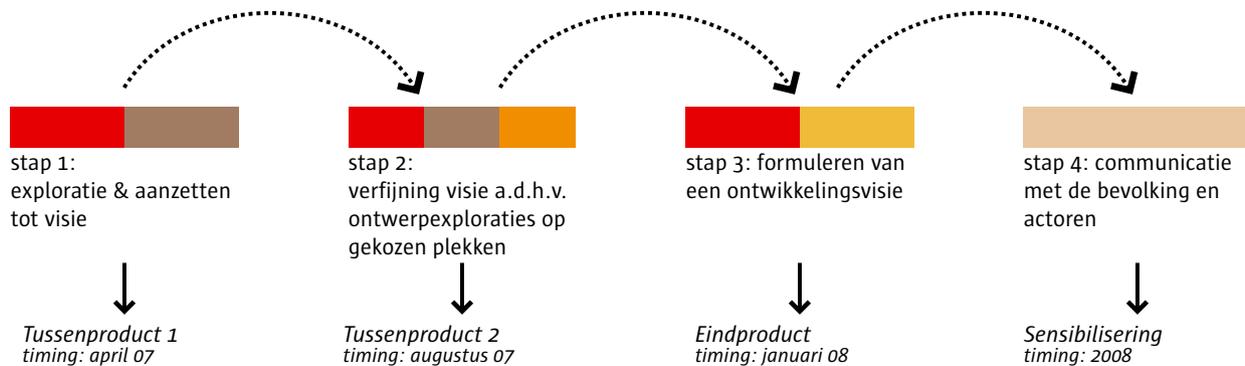
2.3 Opzetten van een proces

Op 16 februari van dit jaar werd een collegebesluit goedgekeurd voor het opzetten van een Ontwerpend Onderzoek rond de toekomstige ontwikkeling van het Scheldepark-Linkeroever.

- 18 Naar aanleiding hiervan werd een overlegstructuur opgezet die deel zou uitmaken van dit Ontwerpend Onderzoek. De overlegstructuur is opgebouwd op basis van verschillende actoren in het proces. Er is de ambtelijke bindgroep, de bestuurlijke stuurgroep en de externe overleggroep. In het onderstaande schema wordt opgesomd wie welke overleggroep vertegenwoordigt.
- 17 Het proces zelf wordt opgedeeld in een vier stappen. Stap 1 behelst de exploratie en de aanzet geven tot een visie (hetgeen in dit document vervat zit). Stap 2 is een verfijning van deze visie aan de hand van ontwerpexploraties op gekozen plekken.

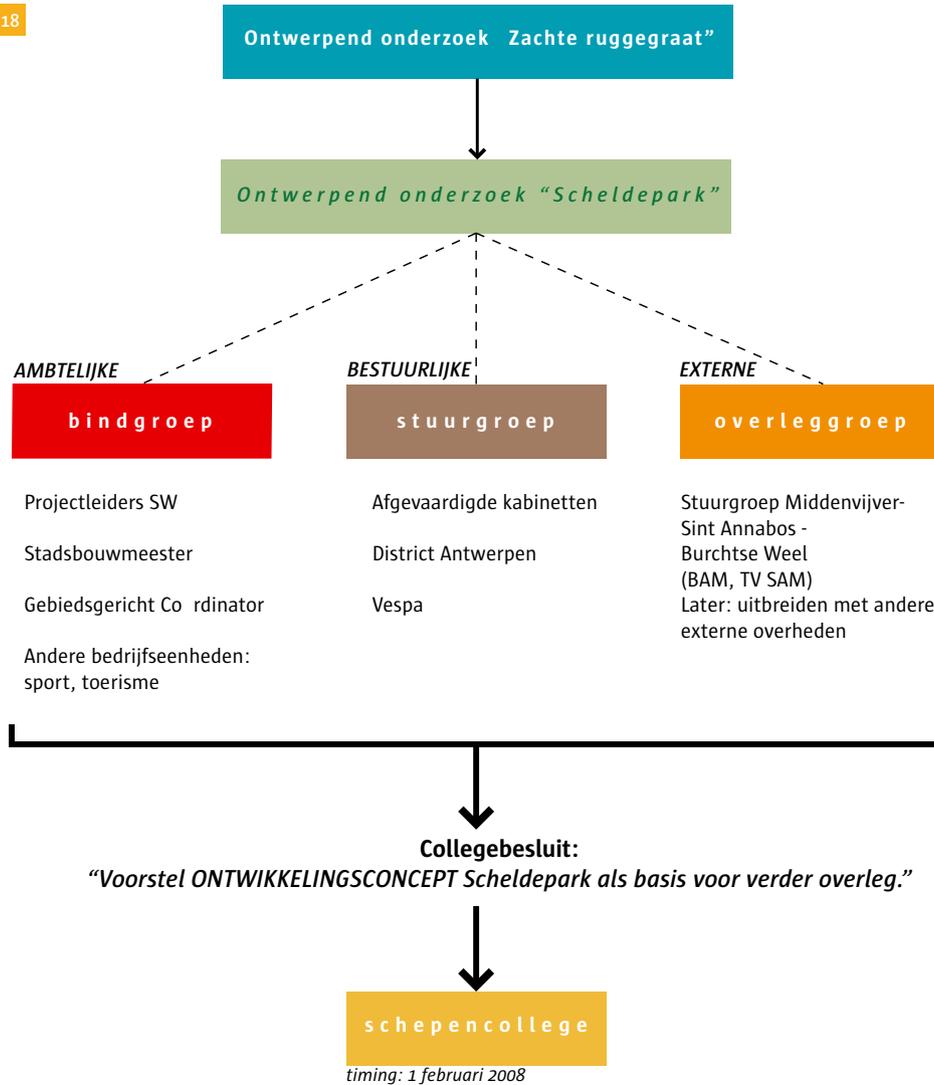
In stap 3 tracht men een ontwikkelingsconcept voor het Scheldepark Linkeroever te formuleren. In een vierde stap zal de communicatie met de bevolking gevoerd worden.

Figuur 17:
Stappenplan producten,
overlegmomenten

Figuur 18:
Overlegstructuur

18

Figuur 19:
Ruimtelijke neerslag
van de lopende
projecten op Linkeroever

Het is niet de bedoeling om 'volledig' te zijn in de manier waarop de verschillende projecten hier verder behandeld worden. Het is eerder 'een selectief kijken' naar wat vandaag gaande is. Deze informatie is noodzakelijk voor de Ontwerpend Onderzoeker. Het zijn vooral de grote lijnen die meegenomen worden in het werkelijke onderzoek en de interpretatie van een aantal zaken bij de verschillende lopende projecten.

Na het raadplegen van de huidige beleidsdocumenten, en het bekijken van de betekenis van de Zachte Ruggengraat op het niveau van de regio, kan men nu de plek zelf onderzoeken. Enkele vragen die zich stellen zijn: “Welke projecten zijn er vandaag lopende op de Linkeroever en in welke fase zitten deze projecten?”, en “In welke mate kunnen zij een bijdrage leveren aan het uitwerken van een visie voor het Scheldepark?”

- 19 Na het raadplegen van menig projectleider of projectmedewerker bleek dat een groot gedeelte van het grondgebied van Linkeroever momenteel betrokken is bij een project. Hierna volgt een kort overzicht van deze projecten⁶.

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen infrastructuurprojecten, natuurprojecten - gekoppeld aan infrastructuur - en harde ontwikkelingen.

3.1 Infrastructuurprojecten

- 20 De komst van de Oosterweelverbinding – een project dat gestuurd wordt op Vlaams niveau - heeft heel wat gevolgen op de manier waarop de stad Antwerpen zal functioneren. De evidente gevolgen zijn weliswaar deze op het vlak van mobiliteit: het rondom-rond-rijden van de ring moet de huidige structurele files op de ring doen verminderen en de haven beter ontsluiten. Maar wat zijn de gevolgen voor het stedelijke weefsel, en het functioneren van dit weefsel?

De aanleg van de Oosterweelverbinding is niet zonder gevolgen voor de Linkeroever. Na talloze mogelijke tracés is het vandaag duidelijk op welke manier Linkeroever deze infrastructuuringreep zal verwerken. Deze beslissing werd genomen op Vlaams niveau.

Er zijn echter ook positieve gevolgen aan verbonden, er lijkt in eerste instantie veel aandacht te gaan naar het herstel van natuurwaarden, en de creatie van nieuwe natuurwaarden. Men kan de komst van de Oosterweelverbinding ook zien als een opportuniteit om het parkgebeuren te versterken en uit te bouwen.

Hierbij kunnen financiële middelen die moeten worden aangewend voor het realiseren van de Oosterweelverbinding strategisch ingezet worden bij de ontwikkeling van het park.

Vraag is wel in hoeverre op Vlaamse niveau al een aantal beslissingen zijn genomen, o.a. met betrekking op de inrichting van verschillende onderdelen van het park, zoals Burchtse Weel, Middenvijver en St. Annabos. Kan de stad hier nog een rol in spelen?

Figuur 20:
Ruimtelijke neerslag
van de infrastructuur-
projecten, o.a. de
Oosterweelverbinding
en de Scheldebrug
(nog niet opgestart)

■ 3.1.1 Het GRUP Oosterweel

- 21 Het GRUP Oosterweel werd 16 juni 2006 vastgesteld door de Vlaamse Regering. De grenzen van het gebied waarbinnen ontwikkelingen kunnen plaatsvinden zijn bepaald, bestemmingen werden toegekend. Deze bestemmingen zijn niet louter gericht op het realiseren van de infrastructuur, maar tevens gericht op het compenseren van natuur.

Figuur 21:
Het GRUP Oosterweel,
met aanduiding grenzen
en bestemmingen
(Bron: Ruimtelijke
ordering, Vlaanderen)

21

Infokader: Het mysterie van de grenzen van het GRUP

In het kader van Ontwerpend Onderzoek dat gevoerd wordt in DEEL 3 van dit document is het belangrijk te weten op welke manier de grenzen bepaald zijn en hun gevolgen kunnen hebben op ontwikkelingsmogelijkheden die binnen het Scheldepark Linkeroever wel opportuun zouden zijn.

Bijvoorbeeld de Charles De Costerlaan. Deze laan wordt in het kader van de werken doorgeknipt en lijkt binnenkort een ander leven beschoren.

22 Het GRUP geeft een nieuwe bestemming aan deze herwonnen laan. Een gedeelte is herbestemd als natuurgebied, een ander gedeelte werd bestemd als groengebied, en nog een ander deel valt buiten de grenzen van het GRUP.

Kan men hieruit concluderen dat de volledige Charles de Costerlaan geen specifieke bestemming zou gekregen hebben, zodanig dat ontwikkelingen hier mogelijk zijn? De stedenbouwkundige voorschriften die gekoppeld zijn aan natuurgebied en groengebied zijn verschillend van aard. Belangrijk is wellicht het verschil in mogelijke aanleg van infrastructuur die kunnen bijdragen tot het functioneren van een park.

Zo geldt voor natuurgebied het volgende:

“het aanbrengen van kleinschalige infrastructuur gericht op het al dan niet toegankelijk maken van het gebied, natuur- en milieueducatie of recreatief medegebruik, waaronder het aanleggen, inrichten of uitrusten van paden voor niet-gemotoriseerd verkeer;”

En voor groengebied:

“het aanbrengen van kleinschalige infrastructuur gericht op het al dan niet toegankelijk maken van het gebied voor natuur- en milieueducatie, recreatie en socio-cultureel medegebruik, waaronder het aanleggen, inrichten of uitrusten van paden voor niet-gemotoriseerd verkeer en sanitaire gebouwen of schuilplaatsen, van één bouwlaag, met een oppervlakte van ten hoogste 100 m², met uitsluiting van elke verblijfsaccommodatie.”

In de niet-bestemde zones worden door het GRUP geen uitspraken gedaan. Het is interessant deze case mee te nemen.

Het is wel zo dat deze afbakening vooroploopt op de visieontwikkeling binnen het Scheldepark. Op zich is het dan ook belangrijk dat op dit schaalniveau reeds Ontwerpend Onderzoek wordt uitgevoerd vooraleer er grenzen worden getrokken.

De logica van het bestemmen van een laan als natuurgebied of groengebied is niet onmiddellijk duidelijk, tenzij het een gevolg zou zijn van een reksommetje noodzakelijk natuurgebied en groengebied.

(zie verder DEEL 3/ Deelgebied De buik van het Scheldepark)

■ 3.1.2 Ontwerpend Onderzoek binnen het DBFM-voorstel

In het kader van dit GRUP werd er een vraag tot DBFM-voorstel (Design, Build, Finance and Maintenance) uitgeschreven waarbij verschillende consortia zich konden inschrijven om met elkaar te wedijveren wie de uitvoering van de Oosterweelverbinding zou mogen realiseren.

Op datum van dit onderzoek werd Noriant gekozen als best mogelijke partner. Noriant heeft een visie geformuleerd die voor een groot deel tracht in te spelen op het beleid van de stad; het strategisch ruimtelijk structuurplan Antwerpen Ontwerpen.

In een uitgebreid gedocumenteerd boek trachten zij de lezer een totaalconcept aan te bieden. Ze gaan – weliswaar – kijken buiten de grenzen van dit GRUP en bieden een totaalplaatje aan dat er heel verleidelijk uitziet.

Ze hanteren hierbij vooral duidelijke en uitgesproken concepten. Zo wordt er een duidelijk onderscheid gemaakt tussen het ‘aardse’ en het ‘natuurlijke’. Vanuit collages en concrete ontwerpvoorstellen kunnen we aflezen dat ze hun concepten zo ver mogelijk hebben proberen door te drijven.

Ecoducten worden in hout opgebouwd zodanig dat de automobilist ervaart dat hij door groengebied rijdt, en de wandelaar vertoeft binnen zijn sfeer van recreatie.

In de ontwerpvoorstellen wordt gezocht naar contact. Er wordt niet getracht de autosnelweg weg te steken maar het eerder als een landschap te behandelen dat deel uitmaakt van onze hedendaagse maatschappij, en dit op een zo kwalitatief mogelijke manier. De ervaring van de gebruiker – de automobilist, of de wandelaar – staat hierbij voorop.

Infokader: Ontwerpend Onderzoek Scheldepark: ruimtelijk concept 'De connector'.

23 (Bron: voorstel Noriant binnen het DBFM-voorstel. Het opgenomen voorstel in dit document bindt Noriant noch NV BAM op datum van dit onderzoek op geen enkele wijze).

Dit illustreert de manier van werken van Noriant, namelijk het aanbieden van een totaalconcept. Eén van de concepten, die naar voor geschoven worden, is figuur van 'de connector'. Deze wordt als volgt beschreven:

“De connector vormt de figuur die voor oriëntatie, ontsluiting en vooral ook aaneensluiting van het door de infrastructuur gefragmenteerde park zorgt. ... Met een hiërarchisch padenstelsel, dat de connector, een doorgaand ringpad en tal van nevenpaden omvat, wordt het Scheldepark een goed ontsloten en tot een grotere natuureenheid verenigd groengebied.”

7
Noriant, voorstel
van ontwerp
Oosterweelverbinding,
p. 78.

Binnen de verschillende ontwerpvoorstellen worden er vaak ‘extended ideas’ opgenomen. Deze creatieve manier om het totaalplaatje aantrekkelijker te maken, werkt wel. Alleen betekenen deze ‘extended ideas’ een expliciete meerkost die niet werd ingerekend in de geschatte realiseringkost.

Het is aangewezen om als stad een standpunt in te nemen over deze verschillende ‘extended ideas’. Welke kunnen bijdragen tot het uitbouwen van het Scheldepark, en welke niet? Waar kan de Stad bijvoorbeeld een deel in meestappen?

Het lijkt niet evident hier al een concreet standpunt over in te nemen. De visie van het Scheldepark wordt immers nog opgesteld, terwijl de onderhandelingen met betrekking tot de Oosterweelverbinding vandaag plaats vinden.

Wellicht kunnen op basis van een aanzet tot visie, dat verder in dit document wordt uitgewerkt, een aantal standpunten worden ingenomen.

Infokader: Ontwerpend Onderzoek Scheldepark: ‘Extended ideas’

24 (Bron: voorstel Noriant binnen het DBFM-voorstel. Het opgenomen voorstel in dit document bindt Noriant noch NV BAM op datum van dit onderzoek op geen enkele wijze).

Hieronder worden kort een aantal voorbeelden van ‘extended ideas’ weergegeven:

- 25 ■ Afwerken van de bebouwingsrand van Linkeroever ten westen d.m.v. de toevoeging van een ‘laan’ (vocabularium van Linkeroever) en bebouwing.
Dit is in principe een onmogelijk voorstel binnen de grenzen van het GRUP Oosterweel zoals ze vandaag bepaald zijn, zie logica Infokader: het mysterie van de grenzen van het GRUP. Deze mogelijkheid wordt met andere woorden a priori uitgesloten door het GRUP.
- Aanleg (met notelaars) van het ringpad langs de Scheldeoevers en op het tracé van de oude dijk.
- Verdubbeling van platanen op de Charles De Costerlaan.
- 26 ■ Beëindiging van de Charles De Costerlaan met een waterpartij met zitgelegenheid.

24
25

26

3.2 Natuur gekoppeld aan infrastructuur

■ 3.2.1 De noordelijke rand van het Sint-Annabos wordt getijdenbos

In het kader van de Oosterweelverbinding zal het St. Annabos behoren tot de natuurlijke plekken waar mitigerende maatregelen worden genomen. Concreet betekent dit dat er vanuit het oogpunt natuur een meerwaarde zal geleverd worden ten opzichte van de toestand zoals ze vandaag is.

Er wordt op deze plek niet alleen aan natuurcompensatie gedaan, maar er wordt tevens gekeken naar de manier waarop het recreatief medegebruik kan georganiseerd worden.

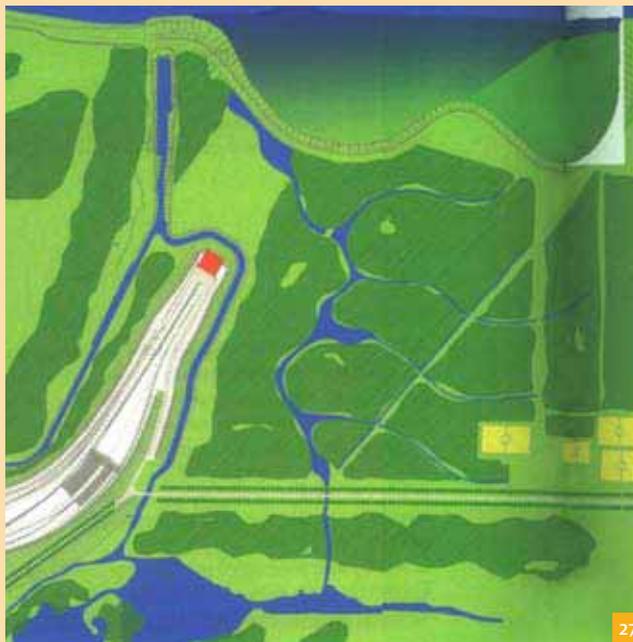
Infokader: St. Annabos

27

(Bron: voorstel Noriant binnen het DBFM-voorstel. Het opgenomen voorstel in dit document binden Noriant noch NV BAM op datum van dit onderzoek op geen enkele wijze).

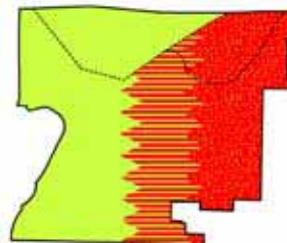
“Een van de doelstellingen bij de herinrichting is de opwaardering van de gebieden door te streven naar een verrijking van de fauna en flora. Zo zal er ondermeer een slikkenschorrengebied aangelegd worden aan Sint-Annabos en Burchtse Weel en komt er een waterplas aan Middenvijver met ruimte voor broedplaatsen van vogels. De gebieden krijgen hiermee een vaste natuurbestemming op Linkeroever.”

“De aanleg van het nieuwe Sint-Annabos verloopt in zeven grote stappen: van bodemontwikkeling tot de constructie van wandelpaden. Daarbij is er niet alleen aandacht voor het bosgebied zelf, maar ook voor de woonomgeving, de omliggende natuur en de verkeersinfrastructuur.”

Figuur 27: Suggestief plan Sint Annabos. (Bron: voorstel Noriant, gebaseerd op info van referentieontwerp opgemaakt door TV SAM in opdracht van NV BAM)

“Het Sint-Annabos zal na de herinrichting een bos zijn met hoge recreatieve en ecologische waarde. Deze functies kunnen samen voorkomen, maar om een optimaal evenwicht te bekomen, wordt een gradiënt van recreatie naar natuur vooropgesteld. Het is de bedoeling dat beide zones langzaam in elkaar overlopen.”⁸

Figuur 28: Voorstellingswijze graduele overgang van recreatie en natuur. (Bron: “Infodossier wandeling St. Annabos”, TV SAM, NV BAM)

28
29

Figuur 29: variatie in milieu: (1) slik, (2) schor, (3) getijdenbos, (4) gemengd loofbos zone oost, (5) vernat gemengd loofbos zone west, (6) open grasland, (7) vochtig open grasland, (8) waterrijk milieu (water- en oevervegetatie), (9) struikengordel, (10) nieuwe dreef, (11) bestaande dreef. (Bron: Projectnota Herinrichting St. Annabos, 22/08/2006, TV SAM)

In de projectnota Herinrichting St. Annabos, TV SAM vinden we meer gedetailleerde informatie terug

- verschillende type paden met telkens verschillende inrichtingsprofielen
- uitkijkpost
- verbinding met Schelde oever
- dwarse laan als hoofdverbinding
- erfahrbaar maken van het watersysteem
- open grasvlaktes
- types beplanting (zie nota + revisie nota)

■ 3.2.2 Bruchtse Weel wordt gebied voor natuurontwikkeling (GOG, gecontroleerd overstromingsgebied)

Het plangebied van de Burchtse Weel wordt herbestemd als gebied voor natuurontwikkeling volgens het GRUP.

Momenteel ligt er een voorontwerp voor waarbij een ringdijk wordt aangelegd, een bufferbekken wordt voorzien voor de Laarbeek, en in- en uitwatering wordt voorzien met de Schelde. Dit laatste element zal ervoor zorgen dat ook hier slikken en schorren zullen kunnen ontstaan.

Infokader: Burchtse Weel – voorontwerp

30 “Het plangebied wordt in het Gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan volledig herbestemd in functie van natuurontwikkeling. De bermen langs de E17 zijn aangeduid als VEN – gebied.”

Figuur 30:

Voorontwerp
Burchtse Weel –
gebied voor natuur-
ontwikkeling
(Bron: Voorontwerp
Burchtse Weel, TV SAM)

Figuur 31:
Voorontwerp
Burchtse Weel –
gebied voor natuur-
ontwikkeling
(Bron: Voorontwerp
Burchtse Weel,
TV SAM)

31 “Een ringdijk kan functioneren als structurerende recreatieve route in het gebied.”

32

Figuur 32:
uit recente nota,
Bron TV SAM

Het voorontwerp dat momenteel voorligt lijkt voornamelijk te zijn gebaseerd op haar basisdoelstelling, het creëren van een natuurgebied waarbij de nodige techniciteit wordt ingezet, en op basis waarvan beslissingen worden genomen. Zoals bijvoorbeeld, het creëren van een afzonderlijk bufferbekken voor de Laarbeek. Vraag is of er ook voldoende rekening wordt gehouden met het aspect ruimtelijke beleving van dit stukje natuur. De ringdijk, die men eveneens toegankelijk wenst te maken voor de recreant, omsluit op een logische manier de oppervlakte van het terrein, maar lijkt geen ruimtelijke bijdrage te leveren.

In het kader van het Ontwerpend Onderzoek stelt zich de vraag op welke manier de aanleg van dit natuurgebied beter kan afgestemd worden op het gebruik van het park als geheel. Misschien kan de ringdijk een andere vorm krijgen, of sluit ze op een andere manier aan op bestaande of bijkomende paden die nodig zijn voor het functioneren van het park. Ook de relatie met de Schelde oevers is belangrijk (zie DEEL 3/ deelgebied Schelde oevers).

■ 3.2.3 Middenvijver

Ook op een gedeelte van Middenvijver wordt er aan natuurcompensatie gedaan.

Infokader: Middenvijver

- bouwvergunning Middenvijver is goedgekeurd
- concept = vooral verbinden van beken, creëren van één watersysteem samen met St. Annabos
- het gebied zal niet vrij toegankelijk zijn, enkel via de aangelegde paden die voornamelijk gelegen zijn langsheen het water

33

Figuur 33:

Suggestief plan Middenvijver
 (Bron: voorstel Noriant binnen het DBFM-voorstel. Het opgenomen in dit document binden Noriant noch NV BAM op datum van dit onderzoek op geen enkele wijze)

Uit recente nota TV SAM

- kronkelende paden omheen waterpartij
- twee uitkijkposten op een verhoogd lichaam
- toegang via Blancefloerlaan en oversteek met Charles De Costerlaan

- aanplantingen
- behoud van karakter van landschap dat er momenteel is
- veel aandacht naar watersysteem

■ 3.2.4 't Vliet: inpluggen van een nieuwe functie, herlocalisatie van de manège

De manège, die momenteel gelegen is aan de rand van het Sint Annabos, moet geherlocaliseerd worden binnen het kader van het GRUP. Het Sint Annabos wordt immers bestemd als groengebied waarbinnen de functie van de manège niet meer mogelijk is.

Onlangs werd er een locatieonderzoek uitgevoerd om na te gaan op welke plek op Linkeroever deze manège wel een plaats zou kunnen krijgen.

Infokader: De herlocalisatie van de manège

35

“Meerdere mogelijke locaties voor de manege op Linkeroever werden onderzocht en besproken met de diverse actoren.”

“Het herlocalisatievoorstel dat door alle betrokken actoren gedragen wordt is om een nieuwe manege zoveel mogelijk gebundeld in te planten temidden van de recreatiecluster aan de Dwarslaan.”

“De locatie situeert zich in gebied voor dagrecreatie, valt buiten het GRUP Oosterweel en ook binnen het strategisch Ruimtelijk Structuurplan Antwerpen is deze zone een bestaande, te versterken cultuurrecreatieve cluster.”

Figuur 35:

Luchtfoto met mogelijke inplanting manege met buitenpiste (geel gearceerd) en ruiterspaden (gele stippellijnen). (Bron: OWV LO, herlocalisatie Manège Linkeroever, TV SAM, oktober 2006)

Momenteel wordt het Vliet beschouwd als één van de stukjes natuur op Linkeroever die moeilijk toegankelijk zijn, en bijgevolg ook minder bezocht vanuit het oogpunt van de wandelaar/gebruiker.

De locatie van de gebouwen, aaneensluitend bij reeds bestaande recreatieve functies kan dit gedeelte van het park aan belang doen winnen. De ruiterpaden zullen er vooral voor zorgen dat dit natuurgebied nieuwe gebruikers krijgt.

De (nieuwe) recreatieve inplanting dient zorgvuldig te gebeuren zodat ze verenigbaar is met het beschermingsbesluit 't Vliet. Dit stukje natuurgebied wordt bestempeld als beschermd landschap binnen de landschapsatlas, en is tevens onderworpen aan het bosdecreet.

In het kader van het Ontwerpend Onderzoek wordt het hele gebied van 't Vliet bekeken, alsook de manier waarop deze recreatieve cluster - samen met haar nieuwe functie - aansluiting vindt bij de rest van het park.

3.3 Harde ontwikkelingen

- 36 Naast de natuurontwikkelingen vinden er op Linkeroever ook een aantal harde ontwikkelingen plaats. Drie van deze ontwikkelingen worden hier kort besproken, namelijk de woonontwikkelingen Regatta en Galgenweel Oost, en het bedrijventerrein Katwilgweg – het Zand.

■ 3.3.1 Een nieuwe woonwijk voor Linkeroever: Regatta

Dit ambitieuze en prestigieuze woonproject op Linkeroever zal de stedelijke structuur van Linkeroever veranderen.

In vele stedenbouwkundige analyses wordt tot op vandaag de bebouwing op Linkeroever als een soort 'eiland' voorgesteld.

Figuur 36:
Ruimtelijke neerslag
van de harde
ontwikkelingen,
het IGLO-project
(voorzieningen), Regatta
(wonen + kantoren) en
Katwilgweg (bedrijven
+ kantoren) – het Zand
(bedrijven)

Door de toevoeging van een volwaardig nieuw stadsdeel zal het zwaartepunt van dit stedelijke weefsel mee verschuiven. Het project is immers geen mono-functioneel woonproject. Commerciële functies, kantoren, en recreatieve functies worden mee opgenomen in het ontwerp.

Infokader: Regatta, een forse woonwijk binnen het huidige stedelijke woonweefsel.

“Het inrichtingsplan beoogt het maken van een duidelijk (h)erkenbaar en beleefbaar gebied, zowel ruimtelijk (openbare ruimte: straten en pleinen) als functioneel (wonen, werken, winkelen, stedelijke functies, et cetera). Het eerste impliceert vragen over de structuur en het weefsel van de openbare ruimte en de hiërarchie daarbinnen (pleinen, straten, enz.). Het tweede geeft ondermeer te denken over de positionering van belangrijke specifieke functies zoals recreatieve en culturele voorzieningen.”

“Het inrichtingsplan gaat in de eerste plaats over (de structuur van) de openbare ruimte. ... De gebouwde omgeving is daarbij de drager van de openbare ruimte.”⁹

Enkele brute gegevens:

- aantal wooneenheden: 463 (individueel) + 1067 (collectief)
- dichtheid: tussen 60 à 70 wo/ha
- aandacht voor publieke ruimte
- aanleg park
- noordzijde & westzijde gericht op stedelijkheid met allure: gemengde functies; commercieel en kantoren

Figuur 37:
Inrichtingsplan
Regatta, ontwerp awg
architecten op basis van
BPA Johan Van Reeth.
(Bron: Inrichtingsplan
& Beeldkwaliteitplan,
awg architecten)
Katwilgweg het Zand
(bedrijven)

37
38

Figuur 38:
Doorsnede en
aanzichten noordelijk
front van de woonwijk
Regatta, ontwerp awg
architecten op basis van
BPA Johan Van Reeth.
(Bron: Inrichtingsplan &
Beeldkwaliteitplan,
awg architecten)

39

Figuur 39:
Isometrie westelijke
zichtlocatie van de
woonwijk Regatta,
ontwerp awg
architecten op basis van
BPA Johan Van Reeth.
(Bron: Inrichtingsplan &
Beeldkwaliteitplan, awg
architecten)

Regatta is een heel stedelijk project is, met een dichtheid die ongekend is op Linkeroever. Deze stedelijkheid bevindt zich – volgens het structuurplan – temidden van de strategische ruimte van de Zachte Ruggengraat.

Er gaat weliswaar veel aandacht het creëren van kwalitatieve publieke ruimtes die ecologisch verantwoord zijn - ook het park aan het Galgenweel is een grote meerwaarde voor zowel de nieuwe woonwijk, als voor de nabije omgeving - maar wil dit daarom ook zeggen dat we hier kunnen spreken van een stukje Scheldepark?

Uit de 3D-modellen blijkt duidelijk dat zowel langs de noordzijde als langs de westzijde van de projectzone stevige stedelijke wanden worden gecreëerd. Langs de noordzijde tellen we zes tot acht verdiepingen, en langs de westzijde zijn er dit zeven tot twaalf. Deze twee zijden zullen in de toekomst hun rol als front- en zichtlocatie moeten waarmaken. Een rol die thuishoort bij het creëren van stedelijkheid en niet van natuurlijkheid.

Men kan zich de vraag stellen op welke manier we moeten omgaan met deze stedelijkheid in het Scheldepark, een andere optie is de nieuwe stedelijke structuur van Linkeroever gewoon te aanvaarden.

Dit heeft als onmiddellijk gevolg dat de interne wegen en paden niet gezien worden als belangrijke corridors voor het Scheldepark, maar gelijkgesteld worden aan de aanwezige paden in het huidige stedelijke weefsel van Linkeroever. Dit wil ook zeggen dat men binnen deze projectzone niet extra op zoek moet gaan naar bredere doorgangen die de zogenaamde verbinding tussen Galgenweel en Middenvijver moeten realiseren.

In een verder traject wordt een alternatief voorstel gesuggereerd om het Scheldepark alsnog als geheel te aanzien, en dit ook functioneel te realiseren, vertrekkende vanuit een stedelijke realiteit.

■ 3.3.2 Afwerking bestaande woonwijk: Galgenweel Oost

Ook ten zuiden van de Blancefloerstraat en meer richting F. Van Eedenplein, ingesloten tussen de KMO zone Combori en de Edmont de Coussemakerstraat, bevindt zich nog een onafgewerkte verkaveling, waarvan de voorschriften verouderd zijn. Het lijkt alsof dit 'einde' van het bestaande woonweefsel van Linkeroever nooit is afgewerkt geraakt. Deze verkaveling, en haar 'randen' (een tip van de huidige KMO zone, een doodlopende straat en een Belgacom zendmast), wordt momenteel herbekeken. Het gebied wordt geherstructureerd tot een kwalitatieve woonomgeving die dankbaar inspeelt op de ontwikkeling van het toekomstige Regattapark.

Infokader: Galgenweel Oost: de langverwachte link tussen de bestaande woonwijk en het Regattapark.

40

(Bron: Ontwerpend Onderzoek nav. RUP Galgenweel Oost, Arcadis Gedas iov. stad Antwerpen)

■ 3.3.3 Herstructurering en uitbreiding bedrijventerrein Katwilgweg – het Zand

Binnen het structuurplan 'Antwerpen Ontwerpen' werd de ontwikkeling van een bedrijventerrein op het Zand voorzien. Net zoals Regatta, ligt ook deze harde ontwikkeling binnen de strategische ruimte van de Zachte Ruggengraat, en behoort met andere woorden tot het Scheldepark.

Deze zogenaamde uitbreiding van het bestaande bedrijventerrein Katwilgweg lijkt op plan een logische stap.

Ruimtelijk zijn deze gebieden echter gescheiden door een bundeling van autosnelwegen.

In realiteit komt het erop neer dat je één van de verschillende fragmenten van het Scheldepark gaat aansnijden voor bedrijvigheid.

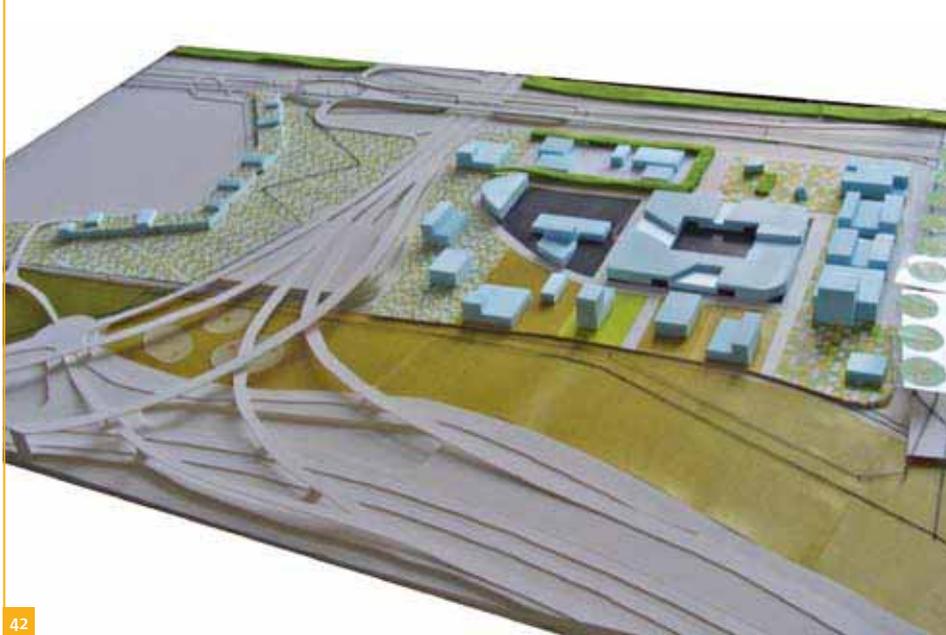
Infokader: Katwilgweg - het Zand

Figuur 41:

Explicitering van het aanwezige landschap.

(Bron: presentatie URA, 06 november 2006. De ontwerpfase en besluitvorming hierover is op datum van dit onderzoek nog niet rond. Het voorstel bindt de stad op geen enkele wijze.)

42

43

Figuur 42:
Maquette, voorstel
reconversie van het
bedrijfsinterrein
Katwilgweg, en voorstel
ontwikkeling van het
Zand (Bron: presentatie
URA, 06 november
2006. De ontwerpfasen
en besluitvorming
hierover is op datum
van dit onderzoek nog
niet rond. Het voorstel
bindt de stad op geen
enkele wijze.)

Figuur 43:
Inplantingsplan,
voorstel reconversie
van het bedrijfsinterrein
Katwilgweg, en voorstel
ontwikkeling van het
Zand (Bron: presentatie
URA, 06 november
2006. De ontwerpfasen
en besluitvorming
hierover is op datum
van dit onderzoek nog
niet rond. Het voorstel
bindt de stad op geen
enkele wijze.)

Het architectenbureau URA - dat werd aangesteld om de procedure van het RUP mee op te starten en ontwerpmatig af te tasten - heeft via een uitgebreide ruimtelijke analyse tevens de locatie van het gedeelte op het Zand in vraag gesteld.

Uit hun voorstel voor beide delen van de opgave blijkt dan ook hun visie. Op het Zand wordt een lint gecreëerd. Een 'pijpekop' met achterkanten naar haar natuurlijke omgeving en met rechtstreekse aansluiting op het snelwegennet.

- 44 Momenteel wordt het Ontwerpend Onderzoek op deze plek opengetrokken. Mogelijke uitbreiding ten zuiden van het bestaande Katwilgweg wordt onderzocht, en tevens wordt er op het Zand ook over de grenzen tussen Zwijndrecht en Antwerpen heen gekeken.

Figuur 44:

Suggestief plan
Katwilgweg -
het Zand.

(Bron: voorstel
Noriant binnen het
DBFM-voorstel.
Het opgenomen
voorstel in dit
document bindt
Noriant noch NV BAM
op datum van dit
onderzoek op geen
enkele wijze).

Deze eerste optie werd trouwens reeds gesuggereerd in het Ontwerpend Onderzoek van Noriant, namelijk om de uitbreiding van het bedrijventerrein te voorzien op de plek waar infrastructuren verdwijnen. het Zand wordt dan versterkt als recreatieve cluster, conform de doelstellingen van het Scheldepark.

Het Ontwerpend Onderzoek dat kadert binnen het Scheldepark zal het Ontwerpend Onderzoek van dit proces volgen. De opgave voor URA is duidelijk, namelijk trachten te zoeken naar voorstel waarbij een kwalitatief bedrijventerrein kan ontwikkeld worden binnen het kader van het structuurplan Antwerpen Ontwerpen. De opgave vanuit het Scheldepark is op welke manier de globale visie voor het Scheldepark randvoorwaarden kan bieden voor de ontwikkeling van dit bedrijventerrein.

In DEEL 3 van dit document zal in het kader van het opstellen van een visie voor het deelgebied van het Dijklichaam een voorstel van omgang met dit projectgebied meegegeven worden. Dit inrichtingsvoorstel komt enerzijds voort uit een interpretatie van de ruimtelijke beleving van de site, en anderzijds een meer analytische lezing van het dijklichaam in zijn geheel.

4.1 Wat zeggen de beleidsdocumenten

■ 4.1.1 Het ruimtelijk structuurplan Antwerpen Ontwerpen

In hoofdstuk 1 is reeds uitvoerig ingegaan op het concept en betekenis van de Zachte Ruggengraat.

In de beelden voor de stad, eveneens onderdeel van het ruimtelijk structuurplan, worden een aantal eerder thematische uitspraken gedaan.

Zo is Middenvijver (centraal deel) geselecteerd als cultuurrecreatieve cluster van bovenlokaal belang. Dit betekent dat een veelheid aan sportieve, recreatieve of culturele voorzieningen kunnen worden ingericht. Zij dienen met elkaar en met de woongebieden in wisselwerking te staan en ontworpen worden volgens het concept van een park. Ter hoogte van de Dwarslaan en De Molen is een kleinere cultuurrecreatieve cluster voorzien. Het gebied ten noorden van de Esmoreitlaan is voorbehouden voor recreatief medegebruik.

Op vlak van het wonen kan Linkeroever verder afgewerkt worden. De herstructurering van het Europark en de herinrichting van het F. Van Eedenplein (beide als strategische projecten) werken hierbij als belangrijke katalysator. De uitbreiding met Regatta betekent een aanzienlijke inhaalbeweging op vlak van de woonbehoefte van de stad. Maar ook in het woonweefsel en in de omgeving van de as Gloriantlaan komen nog niet bebouwde zones voor, die thans op het gewestplan bestemd zijn als woongebied, en die voorzichtig kunnen ontwikkeld worden. De rand van de Halewijnlaan kan afgewerkt worden, landschappelijk geïntegreerd en begrenst daarmee het Sint-Annabos en de cultuurrecreatief cluster Middenvijver.

De Blancefloerlaan, de lokale autobrug en voetgangersbrug over de Schelde, en de kenmerkende dreven, zijn belangrijke onderdelen van het lager netwerk voor de stad. Een tram is wenselijk tot aan St. Anneke. Het strand en omgeving dat kan opgewaardeerd worden.

De Scheldeboord aan de Linkeroever moet in het algemeen ontwikkeld en gevrijwaard worden als een samenhangend en landschappelijk geheel, aansluitend bij het grote park dat in ontwikkeling is ter hoogte van St. Anna, Blokkersdijk, het Vliet en Burchtse Weel.

Op de site het Zand wordt een lokaal bedrijventerrein voorzien, het aangrenzende Katwilgweg wordt geherstructureerd met op de kop ruimte voor kantoren en kantoorachtigen.

■ 4.1.2 Meerjarenplanning

Het college besliste de ambities opgenomen in het bestuursakkoord en het ruimtelijk structuurplan te prioriteren in een meerjarenplan 2008-2011.

Op vlak van stadsontwikkeling zijn projecten als Europark en Regatta expliciet opgenomen gericht op uitvoering. De aanleg van fietspaden, groen, sport- en toeristische infrastructuur eveneens. Sturende kaders in het algemeen, zoals ruimtelijke uitvoeringsplannen en de studies die hiervoor noodzakelijk zijn, worden voorzien.

4.2 Het huidige palet aan actieve en passieve recreatie op Linkeroever

Naast de reeds aanwezige concentratie van recreatiemogelijkheden kunnen we in de toekomst deze mogelijkheden versterken, uitbreiden en op elkaar afstemmen.

Veel aandacht dient te gaan naar het uitbouwen van een wandelpadenstructuur, loopzones, ...

Watersport is aanwezig op het Galgenweel, met name vijf zeilclubs die op één van de mooiste plekjes van Linkeroever vertoeven. Ook waterski heeft zijn stekje op het Burchtse Weel, maar zal in de toekomst moeten op zoek gaan naar een andere locatie omwille van de herbestemming van het Burchtse weel in het kader van de Oosterweelverbinding.

Verder vinden we tal van speeltuinen terug op Linkeroever, voornamelijk geconcentreerd langsheen de Schelde oever. Verschillende jeugdbewegingen zoals de zeescouts en de bosscouts leven zich hier volop uit.

Aan Blokkersdijk wordt al volop aan natuurrecreatie gedaan. Menig vogelliefhebber kan er zijn verrekijker bovenhalen en de zeldzame vogelsoorten die hier broeden spotten.

Maar er zijn ook actievere vormen van recreatie aanwezig. Deze concentreren zich voornamelijk in de buurt van het St. Annastrand waar je op talloze terrasjes terecht kan, of gewoon met je handdoek en ligstoel de ligweide kan opzoeken. Dit strand en de Scheldeboord op Linkeroever in het algemeen zijn reeds decennia lang een aantrekkingspool voor zachte recreatie. De huidige Camping, het openlucht zwembad en de oneigenlijke parking voor mobilehomes vormen hierbinnen een uitzondering.

4.3 Een weinig uitgesproken beleid voor toerisme

De stad Antwerpen draagt een duidelijk beeld uit naar de 'citytripper'. Mode en shopping staan hoog aangeschreven, samen met haar uitgebreid cultureel aanbod en gecombineerd met een vleugje Vlaamse gezelligheid en gastronomie kan ze menig Europese stad het hoofd bieden. Maar Antwerpen heeft ook andere troeven die wellicht meer zouden kunnen 'uitgespit' worden in een minder 'eenzijdig' toeristisch beleid. Antwerpen heeft immers de Schelde en haar haven.

Deze rivier die al te vaak als een bron van economische inkomsten wordt beschouwd, heeft ook andere potenties. De geplande (her)aanleg van de stedelijke kaaien veruiterlijken alvast een zekere erkenning van deze rivier. Het hele ruimtelijke beleid van de stad Antwerpen binnen 'Antwerpen Ontwerpen' is hier tevens op gericht.

Deze rivier, met haar linker en rechteroever, kan het bindmiddel zijn tussen twee stadsdelen. De psychologische afstand is groter dan de werkelijke.

Vanuit Linkeroever kijk je naar rechteroever en ervaar je de facade van de stad in vol ornaat.
Vanuit rechteroever- 't Stàd – beleef je de zachte Linkeroever met haar hoogbouw.

Vele steden worden door rivieren doorsneden, vaak zijn hier ook talloze bruggen aanwezig die de oversteekbaarheid en de psychologische nabijheid bevorderen. Vaak is dan ook sprake van twee stedelijke oevers. Antwerpen vormt hier wellicht één van de uitzonderingen, wat op zich al een kwaliteit is, of kan zijn indien dit expliciet uitgespeeld wordt. (cfr. idee Open Oproep Scheldekaaien)

De dynamiek die ooit aanwezig was met kleine overzetbootjes is vandaag zo goed als verdwenen. Twee ondergrondse tunnels leiden je wel de weg naar 'de overkant', maar dat is voor de aandachtige en avontuurlijke stadsbezoeker die misschien aangetrokken wordt door 'de overkant'.

Het uitbouwen van een Scheldepark kan grote gevolgen hebben op de manier waarop een recreant of toerist zich gedraagt binnen de stad.

In die zin is het opstellen van een globale visie die rekening houdt met de noden en/of wensen van zowel de lokale inwoner, de stadsbewoner, de regionale inwoner als de toerist van groot belang.

Een rugzaktoerist zal misschien maar al te graag zijn picknick opeten aan het Galgenweel of op St. Annekestrand, of misschien wel aan de nieuwe paden over de Schelde, met zicht op de havenactiviteiten die in Antwerpen nooit ver weg zijn.

4.4 De moeilijkheid van vrijheid

Zoals blijkt uit voorgaande puntjes staat er geen grootschalig en welomschreven programma op punt om een Scheldepark Linkeroever te ontwerpen. Dit Ontwerpend Onderzoek zal dan ook voornamelijk vanuit de plek vertrekken, met mogelijke programma elementen in het achterhoofd.

Deze – klaarblijkelijk aantrekkelijke – vrijheid vormt langs de andere kant ook juist de moeilijkheid van dit Ontwerpend Onderzoek. Enerzijds heb je vanuit de plek zelf weinig houvast, anderzijds ligt de uitdaging juist in het zoeken van houvast in de plek zelf.

Eén van de grootste kenmerken van dit Ontwerpend Onderzoek is te vertrekken vanuit de beleving van de plek, en een mogelijk toekomstig functioneren ervan, losgekoppeld van hele concrete programma's.

In die zin zullen de voorgestelde ontwikkelingsconcepten in DEEL 3 van dit document eerder abstract lijken. Er wordt geen hypotheek gelegd op mogelijke ontwikkelingen, maar er worden wel richtlijnen meegegeven. Richtlijnen die enerzijds voor interpretatie vatbaar zijn, maar die anderzijds wel een beeld naar voor schuiven.

ONTWIKKELEN VAN EEN VISIE

DEEL 2

1.1 Een historisch lezen

methodiek

In dit historisch lezen wordt geen gedetailleerd overzicht gegeven van de ontwikkelingen op Linkeroever over de tijd heen. Wel worden een aantal elementen aangehaald - volgens een vast stramien - die van belang zijn bij het opbouwen van de visie voor vandaag.

Er wordt dan ook niet vertrokken van dit historisch lezen. Het Ontwerpend Onderzoek heeft zich in eerste instantie gericht op de huidige situatie om hier een logica uit trachten te destilleren en daarna na te gaan in welke mate deze logica past binnen een breder verhaal, een gefundeerd verhaal.

Vertrekken vanuit de karakteristiek van de plek is één van de grote kenmerken van het Ontwerpend Onderzoek. Welke karakteristieken bepalen de beleving van de plek, of welke verscholen potenties zijn aanwezig op bepaalde plekken? Het vertrekpunt is de ruimtelijke beleving en de optimalisatie hiervan, weliswaar wordt dit gecombineerd met een reële vraag. Deze ruimtelijke beleving staat natuurlijk niet op zich. Ze staat in rechtstreeks verband met de manier waarop deze ruimte functioneert.

In de verschillende fases die volgen worden telkens drie karakteristieken besproken, op deze manier wordt hun evolutie in beeld gebracht: namelijk de Schelde-oever, landbouw en groengebieden en ten slotte het nederzettingpatroon. We bekijken dit achtereenvolgens voor de Ferrariskaart, de Vandermaelenkaart en de Topografische kaart van 1952.

■ 1.1.1 Pré-ferraris – kaart

De Ferrariskaart (rond 1770) is de eerste historische kaart die voor Linkeroever te vinden is, voor de periode hieraan voorafgaand zijn dus geen kaarten ter beschikking. Maar de historiek van de Schelde (zie infokader) doet vermoeden dat de Linkeroever, vooraleer ze ingedijkt werd tot polder, een overstromingsgebied was van de Westerschelde. De Linkeroever behoorde met andere woorden tot het estuarium van de Schelde.

Infokader: De Westerschelde – een recente tak van de Schelde

Bron: <http://www.scheldenet.nl/nl/geschiedenis/>

De Schelde ontspringt in Noord-Frankrijk bij Gouy-Le-Câtelet ten noorden van Saint-Quentin, ca 95 meter boven de zeespiegel. Het is een kleine bron die eerst slechts een beekje vormt. Stilaan wordt de beek gevoed door andere beekjes en zijrivieren en wordt ze een rivier. Vanuit Noord-Frankrijk stroomt de rivier in België door Henegouwen, Vlaanderen en Antwerpen, waarna ze via de Nederlandse provincie Zeeland in de Noordzee uitmondt.

De Schelde heeft afhankelijk van haar geografische ligging drie verschillende namen: van bron tot aan Gent heet de rivier Bovenschelde, tussen Gent en de Belgisch-Nederlandse grens spreken we van Zeeschelde en vanaf de grens tot aan de monding van Westerschelde. Hoe verder stroomafwaarts, hoe breder de rivier wordt – waar de rivier door Nederland stroomt (de Westerschelde dus) is het een kilometers brede zeearm geworden. Van bron tot monding meet de rivier 355 km.

Eeuwen geleden werd de rivier de Scaldis of Scalda genoemd. Op een Engelse kaart uit 1797 vindt men de benaming Scheldt, net zoals de Antwerpenaar vandaag spreekt over 't Scheld. In het Frans heet de rivier Escaut.

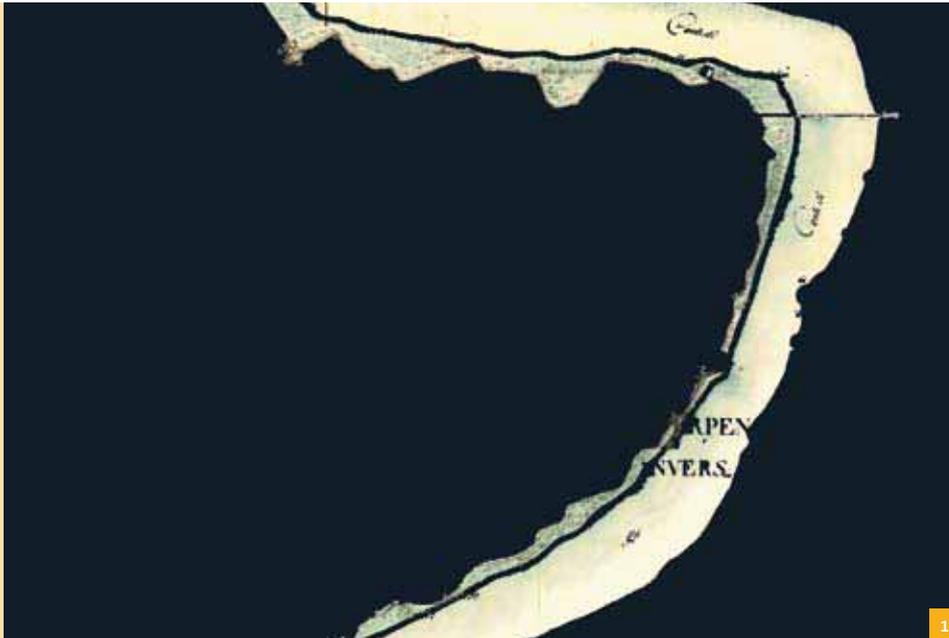
Overigens is de huidige uitmonding via de Westerschelde relatief jong. Vanouds mondde de Schelde veel noordelijker uit in de Noordzee, ongeveer via wat nu de Oosterschelde is. Het westelijk deel van de huidige Westerschelde bestond toen uit een stroomgeul: de Honte. Tijdens stormvloeden in de Middeleeuwen ontstond een doorbraak tussen de Honte en de Schelde benoorden Antwerpen. Deze nieuwe tak, genaamd Westerschelde, werd de belangrijkste afwatering en uiteindelijk de enige uitmonding van de Schelde in de Noordzee. De verbinding met de Oosterschelde (kreekrak) is in later eeuwen verdwenen doordat Zuid-Beveland met het vaste land werd verbonden.

De Schelde is tegelijk een regenrivier en een getijdenrivier. Vooral in de bovenloop van de rivieren van het Scheldebekken is de neerslag van doorslaggevend belang voor de waterstand. Vanaf Gent overheerst de invloed van het getij. Het is bijzonder dat de getijden zover landinwaarts doordringen, 160 kilometer van de monding. In Gent doen sluizen in de Schelde de getijdenwerking abrupt stoppen.

■ 1.1.2 Ferrariskaart (±1770)

Linkeroever is op dat moment nog een polderlandschap omsloten door dijklichamen. Buiten het 'Vlaams Hoofd' en nog enkele kleine 'spikkels' is er geen bebouwing aanwezig.

1. Schelde-oever

- 1 Het lichaam van de Schelde oever wordt gevormd door twee grenzen: enerzijds de natuurlijke loop van de Schelde, anderzijds het dijklichaam.

De oever heeft over de volledige lengte een zekere breedte. Vanop dit dijklichaam en de oever kon men de Schelde waarnemen. De polders achter de dijk lagen immers lager dan de Schelde zelf. De rondgang op de dijk was de enige mogelijkheid om de Schelde en haar overkant te beleven.

2. Een polder- en landbouwlandschap

- Indien men op de Ferrariskaart de groengebieden selecteerd, ziet men onmiddellijk een soort tweesplitsing. Ten westen van de kaart ziet men een eerder klassiek landbouwlandschap dat haast verspreid is over de volledige oppervlakte.

Ten oosten – de huidige Linkeroever – springt een fijnmazig polderlandschap in het oog. Langgerekte en smalle percelen met talloze watergangen domineren het beeld. Tegenover het organisch gegroeide landbouwlandschap met haar talloze slingerende en kronkelende paden, staat een strak patroon van grote dreven die het polderlandschap doorsnijden en meteen ook structureren. Verder in dit onderzoek wordt aangetoond dat deze dreven tot op vandaag hun structurerend belang blijven hebben.

3. Nederzettingspatroon: stad versus platteland

- 3 Indien men de kaart van het nederzettingspatroon bekijkt merkt men een duidelijke drieledigheid op. Gekoppeld aan het landbouwlandschap herkent men de aanzetten van kleinere dorpskernen met verspreide bebouwing in de nabije omgeving; de aanzet van onze huidige linten en onze ingesloten stukken landbouwgrond.

Op Linkeroever treffen we niet veel meer aan dan ‘Het Vlaams Hoofd’ – een historisch legendarische nederzetting. Aan de overkant van de Schelde herkennen we de bouwblokken stad Antwerpen.

Infokader: Vlaams Hoofd - Linkeroever

(Bron: NGI, website http://www.ngi.be/expo/viewer_n.htm)

■ Inleiding

Het Vlaams Hoofd was aanvankelijk een bolwerk van het Graafschap Vlaanderen tegen het Brabantse Antwerpen. Het lag op de Linkeroever van de Schelde in de Borgerweertpolder. Deze polder bleef eeuwenlang onbewoond. Zelfs op de kaart M834 uit 1952 zien we dat er van bewoning nauwelijks sprake is.

Na 1960 kwamen er echter meer verbindingen met de rechteroever en onderging het gebied een totale metamorfose.

■ Ferraris

Op dit fragment zien we drie schansen (versterkingswerken) en drie forten. Toen de Ferrariskaart werd gemaakt waren Fort Isabella en het Laerfort al aan het vervallen, daarom staat er 'ruiné' bij vermeld.

De Schelde vormde een betwist gebied tussen de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden, daarom staat er 'Contesté'.

■ Vandermaelen

Onder Napoleon werden vier vestigingen gebouwd om Antwerpen beter te beschermen.

De Nederlanders bouwden nog twee forten: Fort Kallo en Fort Zwijndrecht.

De spoorlijn Gent-Antwerpen liep toen nog door tot aan het Vlaams Hoofd.

■ M 834 – 1952

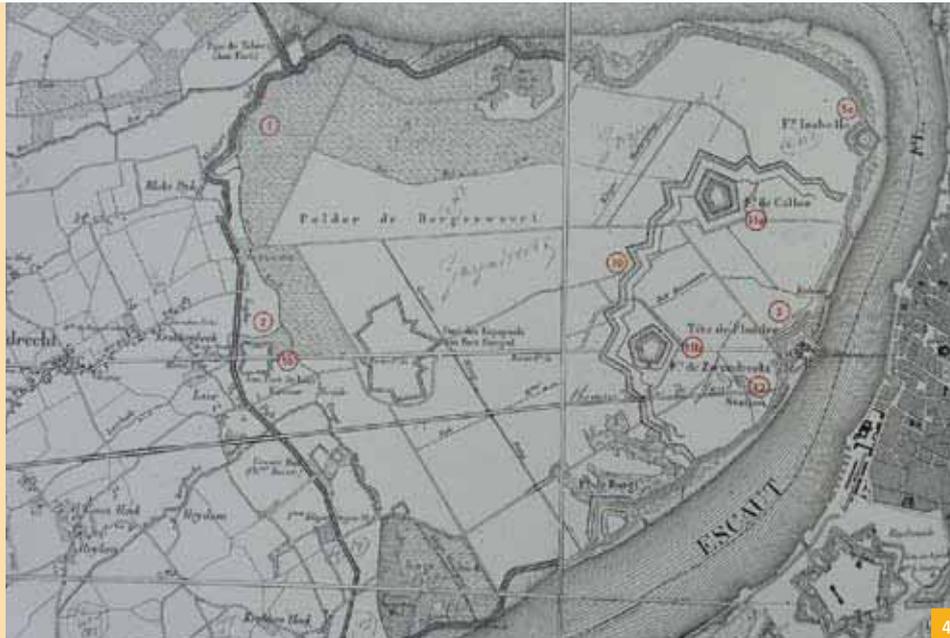
Vaste oeververbindingen en twee tunnels, één voor voertuigen en één voor voetgangers, ontsloten het gebied rond het station en het Sint-Annastrand .

■ Topografische kaart 1997

Het oude station 'Vlaams Hoofd' verdween. Er werden nieuwe tunnels gegraven voor de snelweg E17 en voor de spoorweg.

■ 1.1.3 Vandermaelenkaart 1846-1854

- 4 De Vandermaelen kaart geeft niet zo'n gedetailleerd beeld weer om de verschillende elementen goed te kunnen onderscheiden. Niettegenstaande kan men ook hier een aantal interessante zaken aflezen m.b.t. deze elementen.

Zo is het dijklichaam nog steeds aanwezig, waardoor ook de Schelde oevernog in zijn geheel kan ervaren worden.

De tweedeling landbouwlandschap en polderlandschap blijft ook behouden. De kaart werd alleen niet op deze kleine korrelgrootte ingekleurd. Verder kan men een grote aanwezigheid van waterplassen opmerken.

De grote structuren van oost naar west blijven behouden. De komst van een spoorwegverbinding trekt een nieuwe oostwest lijn door het landschap. Verder worden enkele min of meer noordzuid gerichte wegen geëxpliciteerd.

Qua nederzettingspatroon verandert er op zich niet veel aan de hoeveelheid bebouwing. Wel worden talloze forten opgericht rondom het Vlaams Hoofd (zie Infokader: Vlaams Hoofd – Linkeroever).

■ 1.1.4 Topografische kaart 1952

Met deze kaart maken we een hele sprong in de tijd. Deze kaart kondigt een nieuwe fase aan voor Antwerpen Linkeroever. Voorbereidingen worden immers getroffen om dit gedeelte stad bewoonbaar te maken.

Infokader: Zandophoppingen op Linkeroever

5 6 7

Op basis van **figuur 5** trachten we een simulatie te maken van het verloop van de ophoppingen op Linkeroever. Deze ophoppingen gebeurden niet in één keer maar over een periode van meer dan 60 jaar. Het zou interessant zijn om te weten waar al het zand vandaan kwam, naar verluidt zou veel zand afkomstig zijn van de vele Antwerpse infrastructuurwerken.

De verstedelijkingsdrang zorgde ervoor dat het polderlandschap opgehoogd werd, het beleid koos er immers voor om Linkeroever te ontwikkelen tot een volwaardig stadsdeel. Het noordoostelijk deel van de polder was duidelijk eerst aan zet. Deze ophoppingen dateren reeds van de eind van de 19e eeuw. De laatste ophoppingen zijn dan weer het gevolg van het uitgraven van de Kennedytunnel en de aanleg van belangrijke weginfrastructuren in de omgeving en dateren van de jaren '70.

Het nagaan in welke mate de verschillende ophoppingen landschappelijk te herkennen zijn op de Linkeroever van vandaag, zou een interessante bijkomende studie kunnen zijn. Een ecologist en/of landschapsarchitect zouden hier interessant werk kunnen leveren.

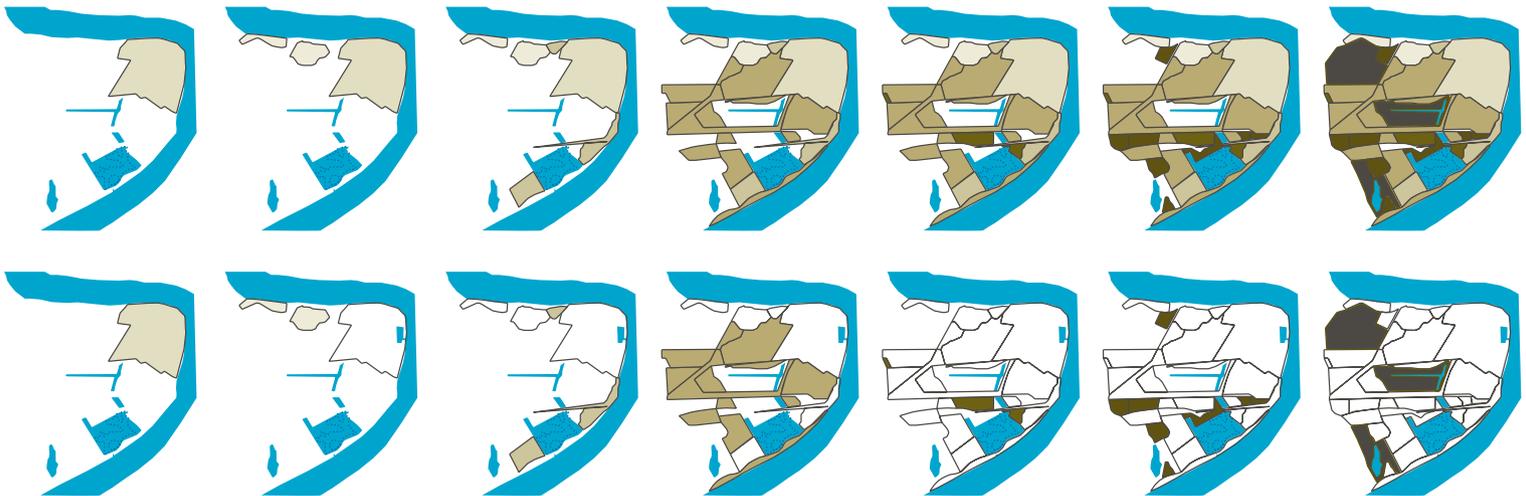

5 6

Figuur 7:

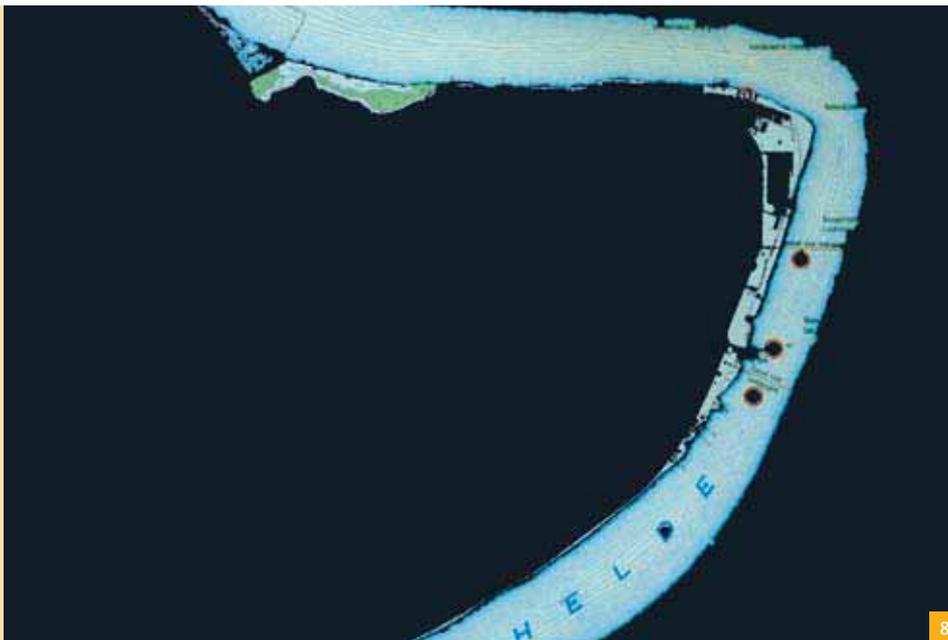
Overzicht van de respectievelijke zandophopingen in de periodes 1894-1906, 1905, 1910-1920, 1930-1940, 1940-1950, 1950-1960, P-gebieden (vermoedelijk na 1960).

7

1. Schelde-oever

- 8 Indien men de Schelde oevertrachten te recupereren van deze kaart, merkt men op dat er niet alleen flink aan geknabbeld is langs allerlei kanten maar dat er ook happen werden uitgehaald. Deze happen veruiterlijken de diverse ontwikkelingen die zich op deze oever gevestigd hebben.

Zo is er onder andere de uitsparing van de jachthaven, en de inkapseling van de illegale vakantiewoningen in de Scheldebocht, ter hoogte van het St. Anna strand.

De Schelde oeverkent enkel een verdikking aan Blokkersdijk en ter hoogte van de Scheldebocht.

2. Landbouwlandschap versus woestijnlandschap

- 9 Het landbouwlandschap van het Waasland blijft haar grote karakteristieken behouden. Een fijnmazige perceelsstructuur gekoppeld aan een verspreide bebouwing. Het polderlandschap daarentegen ondergaat een ware metamorfose.

3. Nederzettingspatroon: stad versus platteland

- 10 Een eeuw later is er niet veel bebouwing bijgekomen. De twee vaste waarden blijven, namelijk: de steeds meer dener wordende bouwblokkenstad en het steeds meer verlintende dorp Zwijndrecht.

- 11 12 13 14 Op Linkeroever ziet men de eerste spikkels langsheen de Scheldeoever ontstaan, alsook een concentratie aan illegale vakantiewoningen op het huidige St. Anna strand, dat op dat moment zijn hoogdagen viert.

De aanleg van de tunnels speelden hierbij een belangrijke rol. De overkant is nu bereikbaar geworden en dus staat niets de verstedelijking in de weg. De komende decennia zal Linkeroever dan ook grote veranderingen ondergaan.

11

12

13

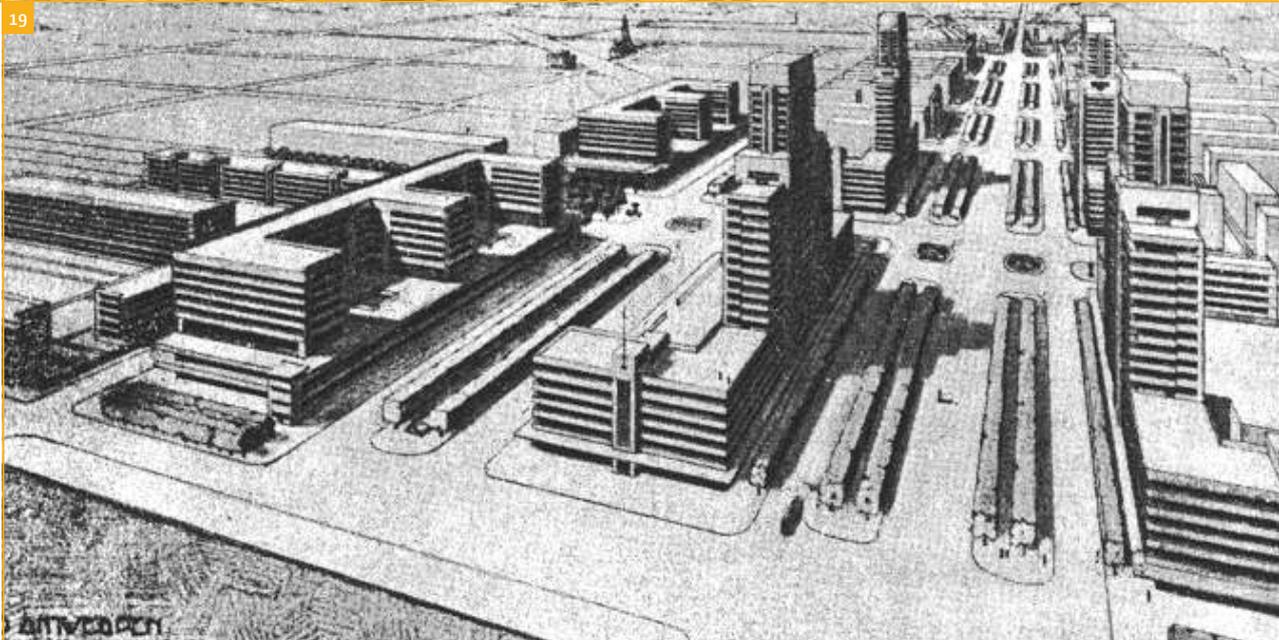
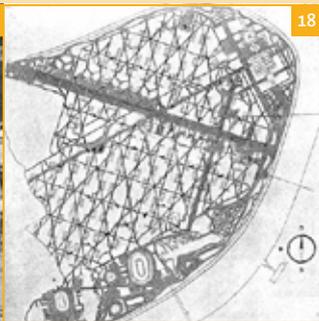
14

Infokader: modernistische dromen

15 16 17 18 19

Er werden verschillende ontwerpwedstrijden uitgeschreven waar gerenommeerde architecten aan deelnamen.

Ter illustratie worden hier een paar modernistische plannen weergegeven. Het is niet de bedoeling ze hier uitgebreid te bespreken maar één ding valt wel op. Men had duidelijk de intentie om de hele Linkeroever in een 'modernistische droom' te verhullen. Het hele grondgebied van de polder wordt meestal voorzien van een of andere geometrische figuur van lanen ingevuld met diverse typologieën van woningen, van torenhoge modernistische gebouwen tot gezellige tuinvijckjes.

1.2 Linkeroever uitgekleed

- 20 In deze paragraaf wordt een beeld gevormd van Linkeroever aan de hand van een luchtfoto - in plaats van de hedendaagse topografische kaart. Hoe kan deze luchtfoto worden ontleed, wat zijn de verschillende onderdelen van Linkeroever indien je het vanuit de lucht bekijkt en op grote schaal? Welke morfologische kenmerken zorgen ervoor dat we Linkeroever momenteel uiteenhalen in deze puzzelstukken?

In DEEL 3 van dit document zal een meer genuanceerdere lezing gegeven worden. Maar er wordt vertrokken vanuit dit radicale beeld om een aanzet tot visie te kunnen formuleren.

20

Figuur 20:
Bewerkte luchtfoto;
het geheel van
Linkeroever in zijn
samenstellende
elementen.

Aan de hand van de methodiek van de historische analyse wordt de huidige situatie ontleed. Achtereenvolgend komen de Schelde-oever, de landschappelijke fragmenten, de nederzettingsstructuur en de verschillende infrastructuren aan bod.

■ 1.2.1 De Schelde-oever

- 20 De Schelde oever wordt uitgesneden zoals men ze vandaag als herkenbare ruimte kan ontwaren. Ze heeft een zekere breedte en hier en daar nemen worden enkele verdikkingen mee opgenomen in de ruimte die betrokken is op de Schelde en haar oever.

Tal van activiteiten bevinden zich reeds in deze ruimte, zoals de jachthaven, kampeergelegenheid, speeltuinslinger, open lucht zwembad, enzovoort

- **1.2.2 Landschapsfragmenten**

- **Een 'kijken-naar' Linkeroever**

- 21 Linkeroever is rijkelijk bedeed met groenruimtes indien men de regionale kaart van Antwerpen bekijkt.
Niet alleen verschillende plasgebieden maar ook bos, open groene vlaktes en de oevers van de Schelde bieden een rijke verscheidenheid aan groentypologieën. Deze rijkheid wordt niet door iedereen ontdekt, maar verschillende onderdelen hebben toch al hun plaats verworven in het recreatieve gebruik van de lokale en regionale bewoner.

Vandaag is er voornamelijk sprake van versnipperde groenruimtes, elk op zich hebben ze hun kwaliteiten en eigenheden, maar op vele vlakken zijn ze niet verbonden met elkaar en heerst er geen gemeenschappelijke visie over hoe het park als geheel zou kunnen functioneren.

■ **Verandering op tilt**

De aanleg van de Oosterweelverbinding doet wel wat zand opwaaien op Linkeroever. Tegenover de belasting die de aanleg van een dergelijke infrastructuur met zich meebrengt, staan verschillende vormen van natuurcompensatie die op termijn een bijdrage kunnen leveren aan deze groengebieden.

Het bekijken van het functioneren van de verschillende onderdelen als een geheel dringt zich op. Investerings dienen aangewend te worden, niet alleen om natuur een antwoord te bieden, maar evenzeer om de potentiële gebruiker van het park tevreden te stellen (een vorm van cultuurcompensatie) en ten volle te kunnen laten genieten van wat het park te bieden heeft. Het gaat daarbij zowel om actieve als passieve vormen van recreatie.

De luchtfoto imponeert omwille van het feit dat nog een dergelijk aandeel landschap toebehoort aan Linkeroever. Het lijkt bijna onmogelijk dat iedereen hiervan op de hoogte is. In het gebruik van deze verschillende stempels valt een onderscheid te maken. Het Sint Annabos wordt veel intensiever gebruikt dan bijvoorbeeld 't Vlietbos. En ook Blokkersdijk – beschermd natuurgebied – wordt minder gefrequenteerd dan bijvoorbeeld het Galgenweel. Middenvijver blijkt dan weer een intensief gebruikte vlakte te zijn voor diverse doelgroepen (cfr. Hondenliefhebbers, windvliegers).

Waarom wordt er gesproken van landschapsfragmenten? Dit wordt duidelijk als men de kaart in zijn inverse leest. Telkens wordt een bepaalde entiteit gescheiden door een zwarte achtergrond die in realiteit ingevuld wordt door infrastructuren.

Vandaag werken de verschillende fragmenten gescheiden van elkaar, met elk een bepaalde doelgroep. In het verdere Ontwerpend Onderzoek wordt onderzocht of het wenselijk zou zijn om deze fragmenten zodanig met elkaar te linken dat ze kunnen functioneren als één geheel. Op die manier zou de schaal van het fragment overstegen worden doordat men de schaal van het Scheldepark kan ervaren.

- **1.2.3 Een uitgebreid eilandje bebouwing**
  - Een 'kijken-naar' Linkeroever

- 22 De bebouwing van Linkeroever wordt vandaag vooral beschouwd als een soort eiland. De manier van aanhechting aan bijvoorbeeld Rechteroever is één van de redenen waarom dit zo ervaren wordt. Er is immers een psychologische barrière om aan de andere kant van de stad te geraken. Anderzijds wekt het ingekapseld zitten in stukjes natuur het andere eilandgevoel op.

De bebouwing van Linkeroever vertelt duidelijk een ander verhaal dan de bouwblokken stad (Rechter oever) of het landbouwlandschap (Waasland), namelijk deze van de uitzondering. Karakteristiek is het gevoel van ruimte – al dan niet overgedimensioneerd – gekoppeld aan enorm veel groen en het gevoel van contradicties zoals grote en kleine schaal, activiteit en desolaatheid, enzovoort

■ **Verandering op tilt**

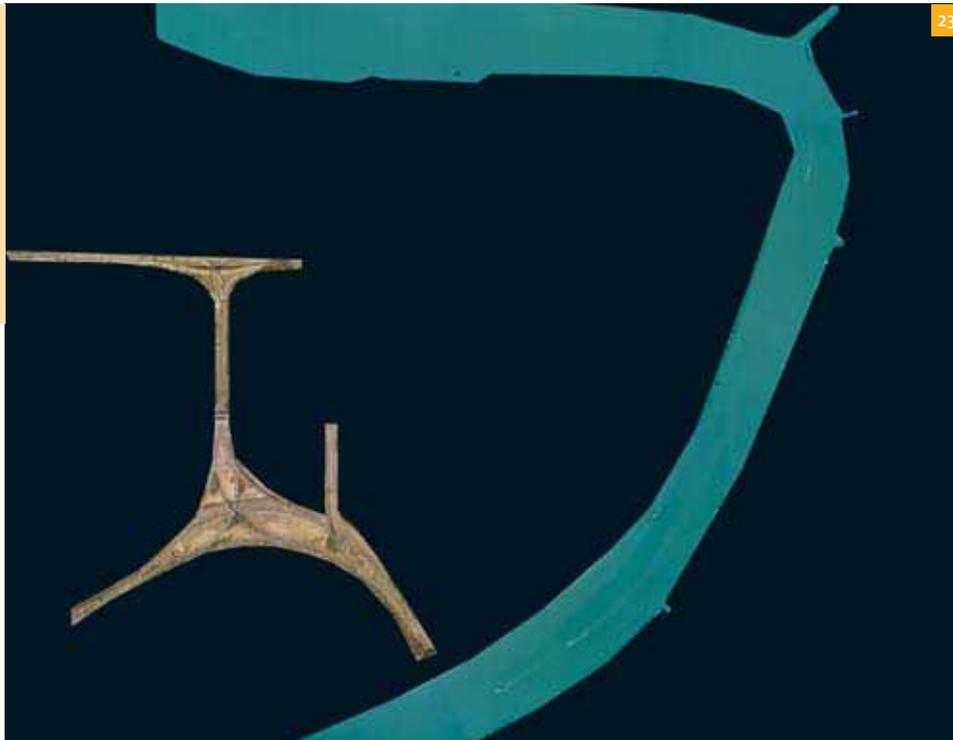
Indien men verschillende studies van het bebouwde weefsel van de Linkeroever bekijkt, heeft men de neiging om het huidige ‘eilandje’ bebouwing aan te duiden als stedelijk centrum. Ook het structuurplan volgt - in grote lijnen - deze afbakening. De analyse verandert echter als men rekening houdt met de harde projecten die in de nabije toekomst op stapel staan. Zo is er de aanleg van de woonwijk Regatta, wat een aanzienlijke uitbreiding van de huidige bebouwing zal zijn. Daarnaast is er de uitbreiding en herontwikkeling van het bedrijventerrein Katwilgweg en de aanleg van de nieuwe Singelweg tussen beide projecten. De stedelijke activiteit zal zich met andere woorden uitbreiden, mogelijk komt het zwaartepunt ergens anders te liggen dan vandaag het geval is.

Vanuit deze realiteit wordt de bebouwingsstructuur van Linkeroever in dit onderzoek bekeken. Dit wil zeggen dat we het structuurplan hier nuanceren, daar werden beide projecten immers opgenomen in de Zachte Ruggengraat. In het kader van dit Ontwerpend Onderzoek wordt dit gedeelte van Linkeroever gedoopt tot de Parkstad, een wezenlijk onderdeel van het Scheldepark waar ook in tweede orde een goed functionerend park verscholen ligt.

- **1.2.4 Grote infrastructuren**

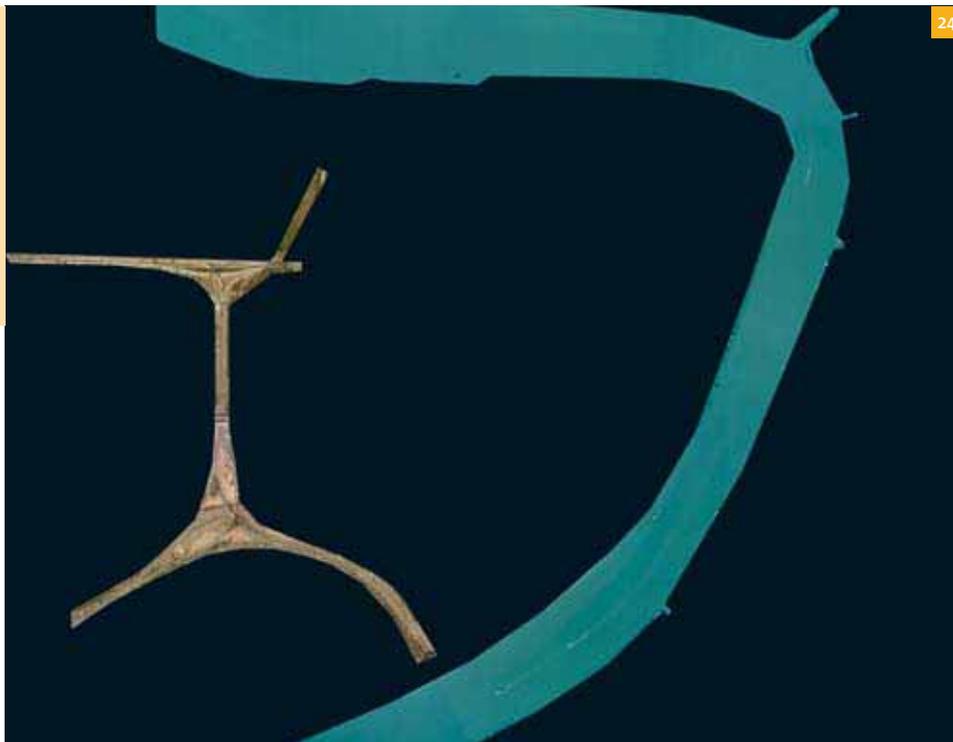
- **Een 'kijken-naar' Linkeroever**

- 23 Het zal wellicht niet toevallig zijn dat belangrijke knooppunten van snelwegen op Linkeroever zijn komen te liggen, hier was immers nog een immense ruimte ter beschikking om dergelijke knopen te realiseren.
Vandaag vormen zij min of meer de barrière tussen de resterende landschapsfragmenten.

■ Verandering op tilt

- 24 Ook hier is verandering op tilt met het realiseren van de Oosterweelverbinding in de nabije toekomst. De knopen worden compacter gemaakt, één afrit wordt afgeschaft en verlegd via een parallelweg die meer richting Zwijndrecht aantakt op de Blancefloerlaan. Door het verdwijnen van die oprit ontstaat er een ruimte die de bijnaam 'de banaan' meekreeg. In dit onderzoek wordt getracht deze banaan in te schuiven in de logica van het Scheldepark, ook wordt een mogelijke functie gesuggereerd.

De aanleg van de nieuwe infrastructuur zal voor een tunnelmond zorgen tussen Blokkersdijk en St. Annabos. Deze hoeft geen hindernis te zijn in het beleven van Scheldepark.

Hoe kunnen we deze infrastructuren beschouwen. Ze onderscheiden zich weliswaar van bijvoorbeeld de dreven en lanen, of de paden en publieke ruimtes op Linkeroever. Het zijn figuren die het territorium opgedrongen krijgt en voor de rest weinig interactie aangaan met het functioneren van dat territorium. Ze zijn echter wel interessant in de manier waarop ze mogelijke onderdoorgangen of oversteken voorzien. Ecotunnels en ecoducten werden dan ook voorzien binnen het ontwerp van de Oosterweelverbinding (zie DEEL 1).

25

Figuur 25:
Huidige situatie
van structurerende
dreven en lanen op
Linkeroever

■ 1.2.5 Dreven en lanen

■ Een 'kijken-naar' Linkeroever

- 25 Het meest structurerende element aan Linkeroever zijn wellicht haar forse lanen met platanen of gemengde begroeiing. Tot op vandaag worden de twee oostwest-wegen beschouwd als meest structurerend voor Linkeroever. In het ontwerp van het IGLO-project met betrekking tot het Europark wordt echter het omgekeerde gesuggereerd. De twee noordzuid-wegen - waartussen het merendeel van het hedendaagse woonweefsel opgespannen zit - zouden structurerend zijn.

Het staat echter vast dat de lanen en dreven van Linkeroever uitermate karakteristiek zijn voor dit stadsgedeelte. Het is dan ook een evidente keuze deze figuren als basis te aanzien en hier een deel van de visie op Linkeroever aan op te hangen.

■ Verandering op tilt

- 26 Met de aanleg van de Oosterweelverbinding vinden een aantal veranderingen plaats. Eén hiervan is het doorknippen van één van die belangrijke oostwest-wegen (De Charles De Costerlaan). Dit zorgt ervoor dat deze forse figuur ineens een ander leven beschoren krijgt of kan krijgen.

Vanuit het voorstel tot ontwerp (binnen Oosterweel) werd het gedeelte tussen St. Annabos en Middenvijver ingericht als fietsverbinding. Een logische ingreep, namelijk de recuperatie van een belangrijke figuur van Linkeroever samen met het herinterpreteren van deze figuur door ze in te zetten in het functioneren van het Scheldepark. Op deze manier zal het zwaartepunt van het park waarschijnlijk hier komen te liggen. Hier wordt immers een immense barrière opgeheven en worden twee grote delen met elkaar verbonden (zie DEEL 3 l deelgebied 'Buik van het Scheldepark').

Vanzelf zal de visie voor het ene geknipte deel van deze laan gaan samenhangen met de visie voor het andere deel. De betekenis van de figuur wijzigt hier ook. De beslissing om van de Waaslandtunnel opnieuw een 'konijnenpijp' te maken, laat een basisvisie zien; namelijk het afbouwen van het gebruik van deze verbinding als belangrijke autoverbinding met Rechteroever.

Men kan zich dezelfde vraag stellen indien men niet vanuit een louter verkeerskundige invalshoek kijkt maar vanuit het functioneren van de ruimte – het functioneren van de woonwijk (zie DEEL 3 | deelgebied Parkstad).

26

Figuur 26:
Aangepaste situatie
in de toekomst;
doorsnijden Charles
De Costerlaan en
aanleg nieuwe singel
met Scheldebrug.

Indien de visie ten opzichte van het mobiliteitsaspect wijzigt, wat betekent dit dan voor het functioneren van de ruimte er rond? Is het noodzakelijk om hier een infrastructuurverhaal op de voorgrond te schuiven eerder dan een ruimtelijk verhaal?

Een andere ingreep is de in de toekomst geplande aanleg van de nieuwe Singel, het verlengen van de Groene Singel op Linkeroever, samen met de aanleg van de Scheldebrug.

27

Figuur 27: Suggestie supprimeren Beatrijslaan, maar ze kan evengoed vernauwd worden, in het kader van mobiliteitswijzigingen in de toekomst.

Bij de realisatie van deze twee ingrepen kan men beginnen nadenken op welke manier het mobiliteitsgebeuren op Linkeroever het best kan functioneren. In deze fase kunnen we bijvoorbeeld het nut van de Beatrijslaan in vraag stellen, deze zou perfect kunnen gesupprimeerd of vernauwd worden. Dit geeft tevens de mogelijkheid om op bepaalde plekken de Schelde wat explicieter te betrekken, bijvoorbeeld ter hoogte van het Galgenweel.

■ 1.2.6 Paden en publieke ruimtes

■ Een 'kijken-naar' Linkeroever

Tot nu toe redeneren we vooral vanuit een tweedeling in functies, namelijk park en bebouwing. Deze verschillende verhalen komen voort vanuit een bijna strikt morfologische scheiding tussen beide programma's.

In deze tweedeling kunnen twee gemeenschappelijk elementen – weliswaar van een andere aard - onderscheiden worden; namelijk de lanen en dreven enerzijds en de paden met hun publieke ruimtes anderzijds.

Indien men een tekening op tafel zou leggen van beide patronen krijgt men een gemeenschappelijk verhaal. De dreven en lanen verbinden beide delen, de paden vormen elk hun eigen logica. Maar deze eigen logica stelt een gebruiker wel in staat de aanwezige publieke ruimte te beleven, ofwel binnen een bestaand woonweefsel, ofwel binnen bestaande natuurgebieden.

Beide elementen spelen op een ander schaalniveau. De dreven en lanen zorgen voor de structuur van Linkeroever, de paden zorgen voor het interne functioneren van Linkeroever (eigenlijk de Parkstad, waarvan sprake in DEEL 3).

- **Verandering op tilt**

De aanleg van de verschillende parkonderdelen brengt het ontwerp van nieuwe publieke ruimtes met zich mee. Deze verschillende parkonderdelen bieden de mogelijkheid nieuwe padenstructuren te ontwikkelen en vooral linken te leggen tussen de verschillende – momenteel versnipperde – parkonderdelen.

1.3 Transformatievermogen van het landschap op Linkeroever

Vooraleer een aanzet te geven tot het formuleren van een visie, is het belangrijk nog te wijzen op het transformatievermogen van het landschap op Linkeroever. Zowel vanuit de historische lezing als uit het huidig uitkleden van de Linkeroever blijkt dat het landschap al heel wat veranderingen heeft ondergaan. Deze veranderingen zijn geen kleine wijzigingen in het landschap, maar zijn radicale veranderingen. De overgang van polderlandschap naar een soort woestijnlandschap is haast fenomenaal, de stap naar het spontaan ontstaan van natuurlijk waardevolle natuur is weeral indrukwekkend. Men kan besluiten dat dit grondgebied en bijgevolg haar landschap en dus ook de beleving ervan veel kan verdragen, haar transformatievermogen is groot!

Deze vaststelling biedt vanuit het oogpunt van verandering en van de ontwerper perspectieven. De huidige vrees van de bevolking bijvoorbeeld voor het rooien van het St. Annabos is echter exemplarisch voor de manier waarop een maatschappij soms denkt over verandering. Maar gekeken vanuit de analyse - over de jaren heen - kan men dit al snel relativiseren.

Dit is geenszins een pleidooi voor een ‘tabula rasa’ van het landschap, wel integendeel. Maar indien er aanleidingen zijn om de natuur een handje vooruit te helpen door iets ecologisch minder waardevol te vervangen door iets wat op lange termijn een bijdrage levert aan zowel de natuur, als aan de volgende generatie, is er geen reden om dit trachten tegen te houden.

Belangrijk is te onthouden dat het landschap op Linkeroever een groot transformatievermogen heeft dat mogelijkheden kan scheppen om een toekomstig landschap vorm te geven, inspeland op de noden, behoeften en wensen van de huidige en toekomstige maatschappij.

2.1 Een attitudewijziging: een andere skyline voor de stad Antwerpen

Iedereen kent de klassieke skyline van Antwerpen, namelijk het beeld van Linkeroever op Rechteroever, met zicht op al de torens die Antwerpen rijk is - de Boerentoren, de kathedraal, de politietoren (een Braem-toren), enzovoort - en op de voorgrond de façade van de kaaien.

- 28 Het is interessant om eens een andere skyline naar voor te dragen van Antwerpen, één die dwars genomen wordt op de Schelde en bijgevolg een snede maakt door Linkeroever en Rechteroever. Dit beeld laat een ander gezicht van de Stad Antwerpen zien: de aanwezigheid van geclusterde modernistische bebouwing te midden van een groen kader, de aanwezigheid van water en natuur en weliswaar opnieuw de torens van rechteroever. Men zou niet zeggen dat men hier twee stadsdelen waarneemt die in menig beeld van bezoeker en belevener van de stad gescheiden zijn van elkaar.

Het is niet de bedoeling van deze skyline om te propageren dat linker- en rechteroever in elkaar zouden moeten overvloeien. Het is wel de bedoeling andere karakteristieken van de stad in 'the spotlight' te stellen, namelijk de aanwezigheid van landschap. Het expliciteren van de Zachte Ruggengraat, naast het beeld van de Harde Ruggengraat.

Eveneens wordt met dit beeld benadrukt dat de schaal van dit landschap niet te onderschatten is. Ze kan inspelen op de behoeften van de regionale bewoner alsook van de internationale toerist die op zoek is naar een rustig plekje.

Dit beeld is eigenlijk wel karakteristiek voor het Antwerpen van vandaag dat zowel wenst in te zetten op haar 'hard ware' als op haar 'soft ware'.

2.2 Aanloop tot aanzet van een visie

Hier worden kort een aantal elementen aangehaald die belangrijk zijn voor het vervolg van het Ontwerpend Onderzoek.

Tot nu toe werd gefocust op het bestaande en op de projecten die op stapel staan. Vanuit een historische reflectie werd gekeken op welke manier Linkeroever is geëvolueerd tot het stadsbeeld van vandaag. Er zijn reeds veel claims en zelfs vergevorderde ontwerpen voor de landschappelijke fragmenten van de Linkeroever. Het beeld zal dus in ieder geval sterk veranderen in de toekomst.

Het structuurplan biedt reeds redelijk gedetailleerde ideeën over hoe Linkeroever in de toekomst zou moeten functioneren. Een flinke portie Zachte Ruggengraat met een aantal duidelijke structuren in verwerkt. Het stedelijke gedeelte moet verder opgeladen worden met stukjes Harde Ruggengraat die de Schelde hebben overgestoken vanuit de Rechteroever. Internationale verkeersstromen komen elkaar tegen bij het sluiten van de Ring. Vraag is wat dit onderzoek nog aan visie kan bijdragen, wat kunnen we explicieter stellen dan hetgeen al allemaal aan het gebeuren is?

Eén van de vragen die naar boven komen tijdens deze eerste fase van analyse is: “Wat is de betekenis van een Scheldepark? Zoals reeds aangehaald doelt het structuurplan met de Zachte Ruggengraat op het realiseren van een sterke landschappelijke structuur voor haar stad. Dit betekent niet dat er geen ontwikkelingen in mogelijk zijn maar wel dat het landschappelijke altijd primeert, ook moet de schaal van het park of de parken in hun geheel van een aanzienlijke omvang zijn.

Het structuurplan spreekt van de creatie van vijf parken. Wat wil men hiermee zeggen? Moet het Scheldepark een recreatief park worden dat als één geheel functioneert of kan functioneren? Of, kan een fragmentair park ook invulling geven aan het Scheldepark?

2.3 Ingrediënten op een rij

- 29 Als men het territorium van Linkeroever ontleed in enkele functionele fragmenten lijken dit de ingrediënten te zijn die een belangrijke rol zullen spelen in het ontwikkelen van een visie voor het Scheldepark.

Vanuit deze ontleding komt men tot een voorlopig streefdoel voor het Scheldepark op Linkeroever, namelijk: “Het samengaan van een tweeledig verhaal aan elkaar geregen door karakteristieke elementen van Linkeroever.”

Het tweeledige verhaal waar hier op gedoeld wordt is de manier waarop de bebouwing en het landschap op elkaar inspelen. De bebouwing kan aanzien worden als het stimuleren van een sterk intern functionerend stadsdeel, en het landschap als het uitbouwen van een toegankelijk regionaal park dat ingebed is in het lokaal functioneren van Linkeroever.

Bovenop deze onderlegger spelen de karakteristieke elementen van Linkeroever een belangrijke rol. Dat zijn dan voornamelijk de dreven en lanen samen met de paden en interne publieke ruimtes.

Deze visie wordt in deel drie verder uitgespit en genuanceerd. Toch wordt hier al een eerste aanzet gegeven.

Deze stap in het Ontwerpend Onderzoek heeft het territorium van Linkeroever helpen beter te begrijpen, gekeken vanuit de plek, vanuit de lezing van de ontwerper.

In eerste instantie merkt men dat die visie redelijk abstract en afstandelijk lijkt, zonder veel verfijning. Maar ze geeft wel al enkele basisrichtingen aan die voedsel zijn voor een volgende stap.

2.4 Recreatief Scheldepark Linkeroever: een park in zijn geheel?

- 30 Als besluit van dit deel - Ontwikkelen van een visie - wordt één beeld naar voren geschoven: een soort toeristisch plannetje waarbij het recreatief Scheldepark Linkeroever wordt voorgesteld. Dit iconografische plan bevat een schat aan informatie, talrijke conceptuele suggesties worden gedaan.

Met dit plan wordt expliciet de vraag gesteld of de Stad wenst te werken aan het realiseren van één functionerend Scheldepark of niet.

■ 2.4.1 Een landschappelijke onderlegger en een functionele oplegger

- 31 Als onderlegger van dit plan komen vooral de landschappelijke fragmenten tot uiting, samen met de Schelde en de verschillende plasgebieden op Linkeroever. Zij zullen de grootste drager zijn voor het park.

Vanuit functioneel oogpunt komt hier een tweede laag bovenop, toegangen worden gemarkeerd, een padenstructuur wordt gesuggereerd en een grote spreiding van tal van recreatieve activiteiten wordt aangeduid.

Er zit een zekere logica achter. In dit plan doorkruisen twee structurerende paden het park. Een rondje om Linkeroever enerzijds, en een hoofdstructuur dwars door het park anderzijds. Het rondje om Linkeroever is geïnspireerd door het historische verleden van Linkeroever, namelijk de aanwezigheid van dijken tussen het Waasland en het polderlandschap (Noriant, het consortium op datum van dit onderzoek in onderhandeling voor de Oosterweelverbinding, stelde eveneens het inzetten van deze dijkstructuur voor). Het hele pad is erop gericht om de schaal en de eigenheid van de plek beter beleefbaar te maken. Het pad dwars door Linkeroever wil alle fragmenten met elkaar verbinden volgens een logische en interessante (qua beleving) manier waarbij de karakteristieke elementen van Linkeroever worden ingezet.

Verder kan men tal van activiteiten onderscheiden die plaats vinden binnen het park. Velen hiervan zijn vandaag reeds aanwezig. Ze worden geclusterd volgens een aantal thema's; voorgesteld in verschillende kleuren. Deze thema's zijn mobiliteitsmodi (grijs), rustpunten (lichtgroen), actieve recreatie (kaki groen), natuurrecreatie (donkergroen) en horeca-activiteit (roze). Deze spreiding van iconen is grotendeels illustratief om aan te duiden dat over de hele Linkeroever Scheldepark aanwezig is. Zo zijn de ingangen verspreid en kan men zowel vanuit Rechteroever als vanuit het Waasland het Scheldepark betreden. De Schelde oevers worden opgeladen, niet alleen met rustpunten die het gevoel van de natuurlijke Schelde veel meer opzoeken maar ook met een punctuele spreiding aan o.a. horecagelegenheden. Het is een kwestie om een soort evenwicht te creëren tussen verschillende plekken. Zo is het de bedoeling dat de parkganger andere stukjes van de Linkeroever zou ontdekken binnen het Scheldepark en dit gekoppeld aan het functioneren van het park als geheel.

■ 2.4.2 Een toeristisch kaartje of liever toch niet?

Hier komt opnieuw de vraag naar voren of het beleid bereid is om in te zetten op het creëren van een Recreatief Scheldepark en dit ook te laten weten aan de mensen. Heel praktisch betekent dit dat iedere bezoeker – zowel lokale bewoner als internationale toerist – een stukje Scheldepark kan beleven. Dit kan dan bijvoorbeeld gepaard gaan met het promoten van het Recreatief Scheldepark via een plannetje en door het organiseren van activiteiten op diverse plekken om de aantrekkingskracht van dit stukje stad groter te maken.

Dit is een expliciete keuze die op schaal van de hele stad Antwerpen moet bekeken worden. Zo kan men zich ook de vraag stellen hoe men met de andere parken in de Zachte Ruggengraat zal omgaan?

In het verdere Ontwerpend onderzoek wordt vanuit de idee van een recreatief Scheldepark vertrokken, vanuit de plek, de ruimte, het werkterrein van de ontwerpend onderzoeker. Er wordt een verdere verfijning gegeven van het lezen van de ruimte van Linkeroever. De verschillende deelgebieden worden onderscheiden en de ontwikkelingsconcepten voor deze deelgebieden worden voorgesteld. Met andere woorden, een verfijning of liever operationalisering van deze aanzet tot visie.

Vanuit DEEL 1 en DEEL 2 werden een aantal krachtlijnen opgesomd die impliciet aanwezig waren bij de aanzet tot visie. In DEEL 3 zullen we deze krachtlijnen opnieuw evalueren, afstemmen en verfijnen.

Deze eerste krachtlijnen zijn enerzijds fundamentele keuzes die moeten gemaakt worden en anderzijds krachtlijnen die eerder een praktische explicitering zijn van hoe de visie kan omgezet worden in verschillende acties.

1. Kiezen voor het functioneren van het park als geheel.

Fundamentele keuze voor het beleid (zie eerder).

2. Investeren in ‘Rondje-om-Linkeroever’.

Een aantal acties ondernemen om van het ‘Rondje om Linkeroever’ een feit te maken. Dit betekent onder meer investeren in de leesbaarheid door middel van een logische (daarom niet uniforme) padenstructuur, duidelijke toegangen, enzovoort. Het functioneel investeren betekent vanzelfsprekend ook het betekenis geven aan het Scheldepark in zijn geheel. De schaal van het park wordt door dit rondje immers ontzettend tastbaar.

3. Kiezen voor het Scheldegevoel aan de oevers.

Een fundamentele keuze voor een metropolitane stad om één ‘harde oever’ en één ‘zachte oever’ te ontwikkelen en voor elke oever te kiezen voor het sterkste concept. In het geval van de Linkeroever is het sterkste concept vooral het terugkeren naar het ‘natuurlijke’. De eigenschappen van het landschap van het estuarium door de getijdenwerking van de Schelde in de verf zetten en deze beleefbaar maken.

4. Investeren in toegangen als uithangborden voor het park.

(marketing + leesbaarheid + toegankelijkheid + gebruik)

Een concrete actie ter bevordering van het gebruik, de toegankelijkheid en de promotie van het Recreatief Scheldepark.

5. Investeren in een coherente en logische padenstructuur.

Een concrete actie die het park optimaal laat functioneren. Hierdoor worden de verspreide recreatiemogelijkheden verbonden met elkaar.

6. De inrichting van verschillende infrastructuren afstemmen op het gebruik ervan.

Verschillende lanen, paden en publieke ruimtes zullen andere invullingen kennen. De inrichting van een drukke verkeersas of een regionaal fietspad zullen bijgevolg afgestemd worden op het gewenste gebruik ervan. Te weten komen welk soort gebruik aan welke infrastructuren worden toegekend, is dus van belang.

VAN VERFIJNING VISIE TOT ONTWIKKELINGSCONCEPT

DEEL 3

Na een eerste fase van analyse en visievorming (DEEL 1 en DEEL 2) kwam de vraag naar voor of het Scheldepark als één geheel moest functioneren. Is het met andere woorden zinvol om aan elke inwoner van Antwerpen en bezoeker bijvoorbeeld een toeristische kaart van het Scheldepark mee te geven, met daarop de verschillende soorten recreatieve en sportieve activiteiten en de landschappelijke plekken (zie DEEL 2)?

Deze vraag lijkt misschien eenvoudig, maar op zich schuilt hier een belangrijke beslissing achter. Wil de stad Antwerpen zich ertoe engageren dat Linkeroever als één functionerend recreatief geheel kan ervaren worden of niet?

1.1 Synthese

Eerst worden een aantal inhoudelijke zaken uit de vorige 2 delen gesynthetiseerd om dan een volgende stap te zetten.

De positie van Linkeroever in zijn ruimere omgeving is vrij uitzonderlijk. De Schelde speelt hier een grote rol, alsook de specifieke toegankelijkheid van Linkeroever voor Rechteroever (via tunnels). Het gebied dat onderwerp is van onderzoek heeft verschillende grenzen, of liever, wordt begrensd door verschillende types stadsonderdelen. De bouwblokkenstad (binnenstad), de havenstad, en het Waaslandse landbouwlandschap. De voormalige polder van weleer die een verstedelijkingsgolf van modernistische bebouwing en zware infrastructuurwerken heeft ondergaan, is specifiek in haar omgeving. Spontaan ontstane natuur op opgespoten stukken polderlandschap zijn vandaag waardevolle natuur geworden. De modernistische bebouwing heeft zich, in tegenstelling tot menige ontwerpvoorstellen, in zekere mate ingehouden en niet heel Linkeroever bezet.

Uit de analyse bleek ook dat er veel op stapel staat op Linkeroever. Het gaat om infrastructuurwerken, de aanleg van een bedrijventerrein en een aanzienlijke woonuitbreiding.

De bestudering van zowel de historische evolutie van Linkeroever, als een blik naar de toekomst zorgen ervoor dat het ontwerp onderzoek zich beperkt tot het verbinden van bestaande kwalitatieve elementen om er vervolgens een nieuwe of extra betekenis aan toe te kennen binnen het hele verhaal.

Het gaat om analyseren, herinterpreteren, en wat puzzelstukken bij elkaar leggen zodanig dat er een verhaal ontstaat achter de vele fragmentaire – ook al zijn ze grootschalig – ontwikkelingen van Linkeroever.

De eerste – eerder functionele – benadering van het Scheldepark als geheel, dient aangevuld te worden met een eerder landschappelijke lezing van het Scheldepark. Het is wel zo dat dit ontwerpend onderzoek focust op stedenbouwkundige verhaal, de landschappelijk insteek ontbreekt voor een stuk. Zo wordt er niet ingezoomd op welke vegetatie er allemaal terug te vinden is en kan men ook geen uitgebreid verhaal van de waterhuishouding terugvinden.

1.2 Uitbreiden van het projectgebied: van Scheldepark (Zachte Ruggengraat) tot Scheldepark Linkeroever

In dit onderzoek wordt de hele Linkeroever als projectgebied aanzien. Strikt genomen benoemt het Structuurplan het Scheldepark als een onderdeel van Linkeroever, namelijk het gebied dat deel uitmaakt van de Zachte Ruggengraat en wordt het gedeelte bebouwing niet opgenomen in het plaatje.

Toch dient de bebouwing van Linkeroever te worden genuanceerd, gelet op de recente uitbreidingsplannen en gelet op de parkachtige onderdelen ervan.

Eén van de belangrijke vaststellingen is dat de bebouwingsstempel niet meer kan beperkt blijven tot de in de jaren 60-70 ontwikkelde woonschil, maar dat de nieuwe ontwikkeling van de woonwijk Regatta en de herstructurering van het bedrijventerrein Katwilgweg hier deel van uitmaken, en bijgevolg een andere figuur opleveren.

Bij een tweede lezing valt ook op dat tussen de vele - hoogbouw en laagbouw – bebouwingsstempels veel open ruimte aanwezig is. Daarom wordt dit onderdeel van Linkeroever voortaan ook gezien als een vitaal onderdeel van het Scheldepark. Verder in dit onderzoek wordt dit deelgebied benoemd als de Parkstad.

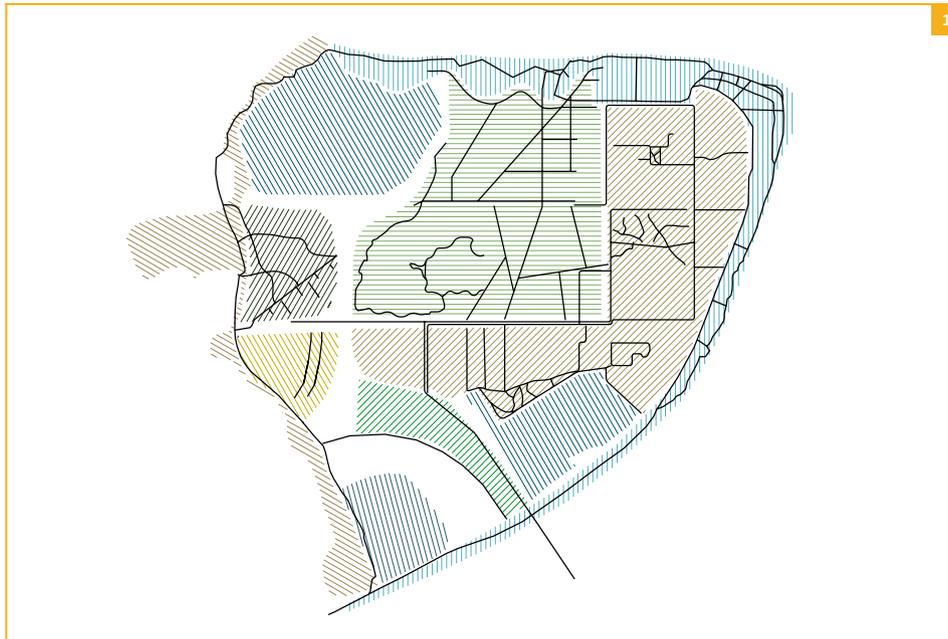

2.1 Algemeen concept: landschapsovergangen markeren en beleefbaar maken

Naast het feit dat het Scheldepark als één geheel kan ontwikkeld worden, wat eerder op het functionele niveau speelt, moet er ook een uitspraak gedaan worden over de manier waarop het park kan beleefd worden.

Vanuit verschillende terreinbezoeken en ruimtelijke analyses is een soort werkwijze naar voor gekomen die in dit deel zal verduidelijkt worden. Er zijn verschillende sferen te onderscheiden op Linkeroever. Deze sferen zijn vaak gekoppeld aan een type landschap.

Figuur 1

geeft de basisvisie weer, deze verder zal beargumenteerd en onderzocht worden. Bedoeling hiervan is de landschapsovergangen te markeren en beleefbaar te maken. Dit vertaalt zich – ruimtelijk gezien – in twee lagen, namelijk een onderlegger en een oplegger.

2.2 Het creëren van een landschappelijke onderlegger

- 2 De onderlegger is de basis van ons landschapspark. In het hele territorium worden verschillende deelgebieden onderscheiden die tot een andersoortig landschap behoren, en met andere woorden afzonderlijke deelgebieden vormen binnen het Scheldepark Linkeroever. De selectie van deze deelgebieden komt hieronder aan bod, alsook de manier waarop deze deelgebieden kunnen geïnterpreteerd worden.

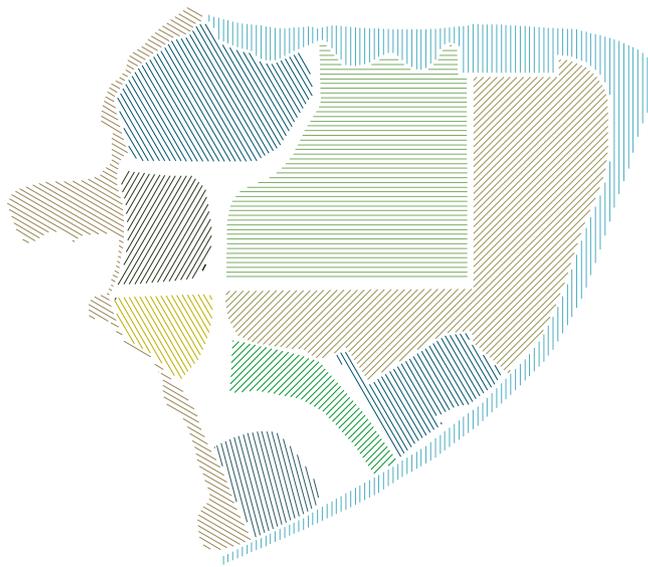
De opdeling in deelgebieden heeft te maken met een interpretatie van de karakteristieken van verschillende plekken op Linkeroever. Dit analysebeeld vormt tegelijkertijd ook een wensbeeld. Als men vertrekt van de huidige karakteristieken kunnen deze versterkt worden door een manier van omgang met dat specifieke deelgebied en de overgangszone tussen de deelgebieden.

De verschillende deelgebieden hebben telkens overlappende zones waar het ene deelgebied in het andere overvloeit. Er zijn met andere woorden geen harde grenzen aanwezig in het Scheldepark. Wel een overgang van verschillende type gebieden die aan elkaar grenzen, en in elkaar overvloeien (overflow). Op welbepaalde plekken zal dit overvloeien ook daadwerkelijk opgezocht worden (cfr. Schelde oevers en Parkstad, en Parkstad en Buik).

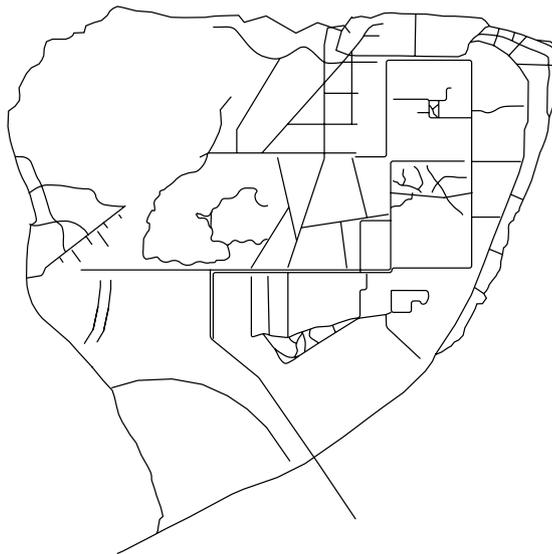
2.3 Werken met een padenstructuur als materialisering van de beleving

- 3 Het uitwerken van een coherente en logische padenstructuur is essentieel voor het operationaliseren van het park. De padenstructuur is met andere woorden de materialisering van de beleving van de parkganger.

Bij het uitwerken van ontwikkelingsconcepten voor elk deelgebied zal dan ook aandacht besteed worden aan deze laag.

2

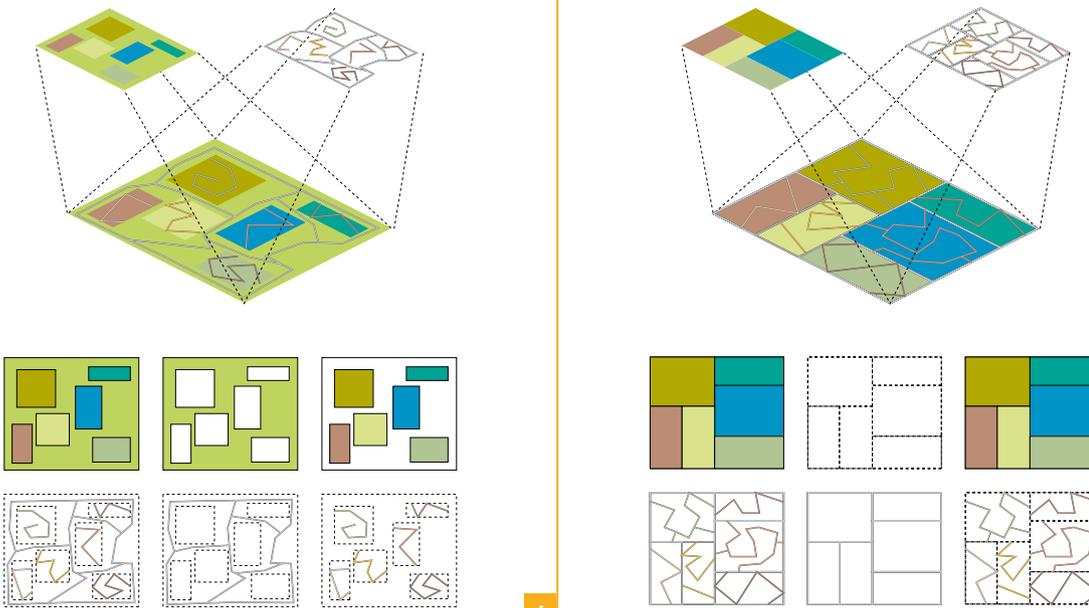
3

3.1 Discussie: deel versus geheel en functioneel versus ruimtelijk

Vanuit het abstracte visieplan, de iconografische toeristische kaart van het recreatief Scheldepark, kwamen er enkele vragen naar voor. Het feit dat bijvoorbeeld het hele park één kleur krijgt, doet vermoeden dat het gaat om één soort landschap, een soort uniformiteit die ook herkenbaarheid inhoudt.

Deze manier van afbeelden is wellicht misleidend ten opzichte van de instelling van de ontwerper. Elk gebied heeft immers zijn eigen karakteristieken en bijgevolg identiteit van waaruit vertrokken wordt.

Figuur 4, Figuur 5:
Twee schema's
ter verduidelijking

Eenzijds onderscheidt men de landschappelijke drager of onderlegger en anderzijds het functioneren van het territorium, namelijk de infrastructuren of de oplegger.

- 4 Het eerste schema laat vermoeden dat er gewerkt wordt aan een herkenbare onderlegger, bijvoorbeeld zelfde soorten paden doorheen gelijkaardig aangelegde stukken groengebied. Deze onderlegger zal steeds toegang verlenen tot de verschillende deelgebieden die dan elk op hun beurt een andere landschappelijke inrichting hebben en een eigen soort padenstructuur.

Dit concept voor het park kan als geheel functioneren, daarbovenop wordt gestreefd naar een soort herkenbaarheid die refereert naar een vormelijke uniformiteit. Het functionele en het vormelijke (morfologische) zijn hier met elkaar verbonden.

- 5 In een tweede schema wordt duidelijk dat het concept van het park als geheel niet per definitie hoeft samen te hangen met het creëren van een uniforme onderlegger. De deelgebieden vloeien als het ware in elkaar over. Vaak is het de infrastructuurlaag die de overgang maakt tussen de verschillende deelgebieden.
De visievorming in dit ontwerpend onderzoek refereert duidelijk naar het tweede schema.

3.2 Selectie van de deelgebieden

Er zouden talloze kaartjes kunnen getekend worden van de verschillende deelgebieden van Linkeroever. De verschillende deelgebieden worden dan ook niet objectief bepaald. Het is een manier van lezen en interpreteren, een eerste aanzet tot het benaderen van het Scheldepark.

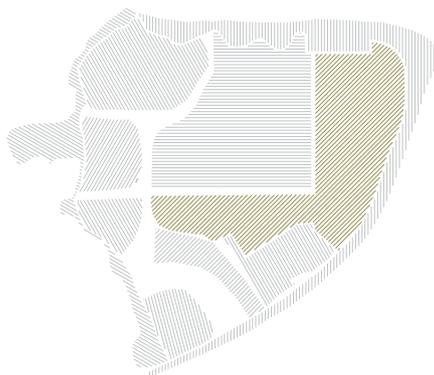
Op zich zou elk fragment dat vandaag aanwezig is, als een afzonderlijk onderdeel kunnen beschouwd worden. Zo zou onder meer onderscheiden kunnen worden: de Schelde oever, het St. Anna strand, het St. Annabos, Blokkersdijk, het Vliet, het Rot, Middenvijver, Galgenweel, Burchtseweel, het Zand, Katwilgweg, Regatta, woonwijk Linkeroever.

- 6 De visie voor het Scheldepark wordt echter voor een deel al veruiterlijkt in de selectie van deelgebieden. Dit wil zeggen dat de selectie van de deelgebieden een eerste ontwerpkeuze is, waar wellicht van uit een andere manier van lezen, een andere selectie zou kunnen gemaakt worden.

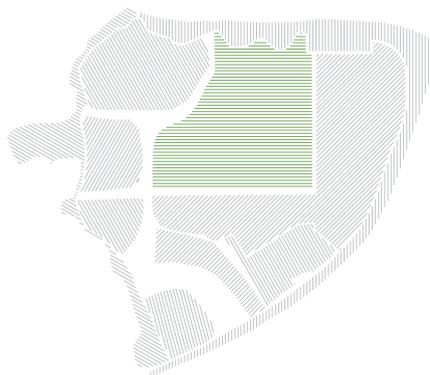
Figuur 6:
Selectie van de
deelgebieden

6

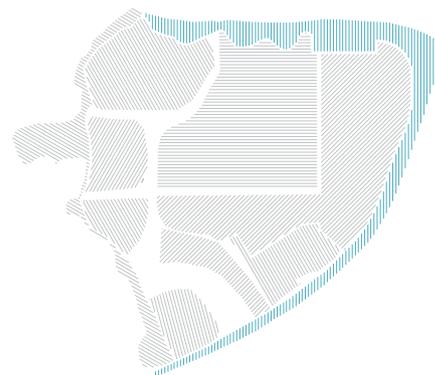
1. de Parkstad

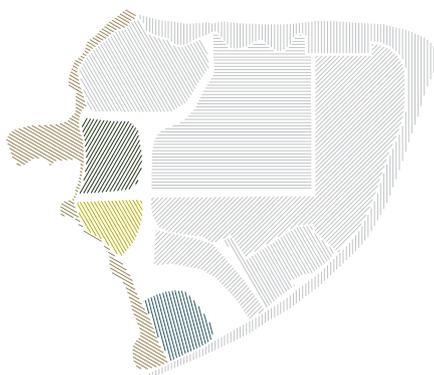
2. Bulk

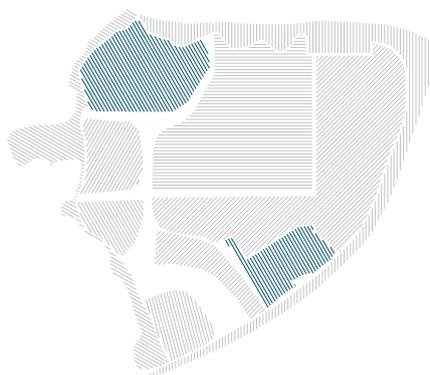
3. de Schelde oever

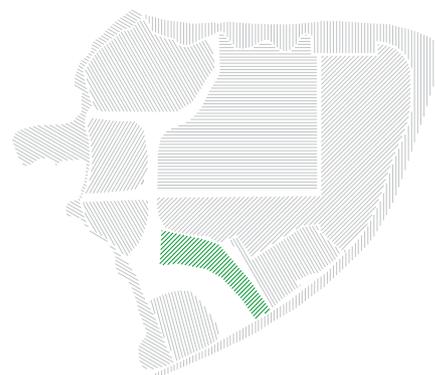
4. het Dijklichaam

5. de eilandjes

6. het Bermenlandschap

De verschillende deelgebieden samen vormen het Scheldepark Linkeroever. Binnen elk deelgebied wordt er tevens een bepaalde lezing gegeven. Een soort interne logica per deelgebied die zowel ruimtelijk als functioneel haar betekenis heeft.

3.3 Werkwijze

Het ontwerpend onderzoek dat volgt, baseert zich voornamelijk op de analyse die werd uitgevoerd in de vorige delen van dit document en op bijkomende terreinbezoeken.

De verschillende deelgebieden zullen geëxpliciteerd worden, alsook de krachtlijnen van de visie.

Voor elk deelgebied binnen het Scheldepark wordt volgens een bepaald stramien gewerkt. Eerst wordt een analyse gegeven die iets verder reikt dan de analyse uit het eerste deel. Het is op zich een verdere verfijning die meer toegespitst is op de eigenheid van de plek. Vandaar uit wordt een visie geformuleerd.

Voor bepaalde deelgebieden worden kleinere vingeroefeningen ontwerpend onderzoek uitgevoerd. Belangrijk is te weten dat dit hele document een ontwerpend onderzoek is, en niet alleen de kleine – meer concrete – ontwerpexploraties opgenomen in deze studie. Ook gekend en relevant ontwerpend onderzoek van andere actoren worden opgenomen in deze studie. Allen trachten ze een soort aftoetsing te zijn van de visie, een soort explicitering gekoppeld aan min of meer reële vraagstellingen vanuit het beleid.

Deze vingeroefeningen mogen niet aanzien worden als een vast ontwerp, het zijn veeleer ontwerpexploraties die aftastend moeten worden gelezen. Hieruit zal een zekere interpretatie van de visie blijken door de ontwerper.

Een moeilijkheid bij het ontwerpend onderzoek van het Scheldepark Linkeroever is dat er op dit moment geen gelocaliseerd programma op vlak van recreatie, sport en toerisme gekend is. Het is dan ook moeilijk om hierover harde uitspraken te doen. Een aantal elementen worden gedestilleerd om mee te nemen in het ontwerpend onderzoek.

De ontwerpexploraties moeten dan ook aanzien worden als een hulpmiddel tussen het formuleren van de visie, het verfijnen ervan, en het opnieuw abstraheren naar een beeld op basis waarvan verdere stappen in het proces kunnen ondernomen worden.

Tenslotte wordt summier aangegeven welke te nemen acties en te betrekken actoren zouden kunnen zijn. In een vervolgopdracht zal dit verder moeten worden uitgeklaard, alsook waar de Stad trekker of duwer wil of kan zijn. Hierbij is het tijdsaspect belangrijk.

In deze studie wordt met andere woorden ook een totaalplaatje aangeboden op lange termijn.

Welke acties eerder op korte of op lange termijn moeten ondernomen worden is tevens een taak voor een volgende opdracht. Tenslotte wordt in dit onderzoek ook niet ingespeeld op mogelijke financieringskanalen. Vanuit al deze verschillende aspecten kan men in een latere fase wellicht een prioriteitslijst destilleren.

4.1 De Parkstad

■ 4.1.1 Analyse

In eerste instantie werd niet verder ingegaan op dit gedeelte van Linkeroever. Strikt genomen maakt dit deel van Linkeroever immers geen onderdeel uit van de Zachte Ruggengraat en het leek in eerste instantie geen onderdeel uit te maken van de opdracht Ontwerpend Onderzoek.

- 7 In de allereerste analyseschema's wordt wel een uitspraak gedaan over dit bebouwd stukje Linkeroever.

De klassieke eiland-achtige stempel wordt geherinterpreteerd naar een soort uitgebreide L-vormige structuur (zie DEEL 2 | 1.2 Uitkleden van Linkeroever).

Wanneer mensen spreken van ‘de Linkeroever’ hebben ze het vaak over het gedeelte waar werkelijk gewoond en geleefd wordt. Het vormt een wezenlijke onderdeel van Linkeroever en daarom moet het ook mee betrokken worden in de visievorming over het Scheldepark.

Maar niet enkel vanuit deze invalshoek wordt dit bewoond stukje Linkeroever erbij betrokken. De specifieke morfologie van dit stadsdeel drukt immers een andere ‘groen-rood’ stempel op haar omgeving dan bijvoorbeeld het geval is op Rechteroever (de bouwblokkenstad, binnenstad). De verhouding ligt hier anders, ‘groen’ (niet-bebouwde ruimte) overheerst op ‘rood’ (bebouwing). Dit heeft veel te maken met de manier waarop er gebouwd is op Linkeroever.

1
De reeds ontworpen
– maar nog te realiseren –
woonwijken Regatta en
Galgenweel Oost
vallen buiten de analyse.
Maar de redenering die
opgebouwd wordt voor de
aanwezige bebouwing kan,
met een kleine nuancering,
verder doorgetrokken
worden voor Regatta en
Galgenweel Oost.

De diverse publieke en semi-publieke – groene – ruimten zorgen ervoor dat de hele Parkstad op zich kan functioneren, dat het gebied ervaren en gebruikt kan worden als een welbepaald type park met tal van paden. Deze padenstructuur zal niet onbelangrijk blijken te zijn bij het gebruik van het park, en dit zowel in zijn geheel als in zijn onderdeel.

Vanuit een korte GIS-analyse wordt een lezing gegeven van de bestaande bebouwing¹. Deze GIS-analyse is voornamelijk het uit elkaar halen van verschillende lagen.

- 8 De eerste figuur toont het geheel van waaruit vertrokken is.
- 9 De tweede afbeelding geeft een totaalbeeld van het bebouwde gedeelte (‘rood’) van Linkeroever. Dit beeld geeft een grove interpretatie van hoe het gebied werkelijk is. Het gebied is geen dense bouwblokkenstad of een met lagere dichtheid volgebouwd dorp (cfr. binnengebieden die nog wel groen zijn, maar bijvoorbeeld niet toegankelijk zijn). De bebouwingslaag lijkt op sommige plekken dan ook zeer dun te zijn. De manier waarop de verschillende verschijningsvormen van bebouwing hun stempel in de onderlegger drukken, heeft te maken met het type woning dat op een bepaalde plek werd gecreëerd.
- 10 De derde figuur toont de ‘groene’ onderlegger. Deze kaart moet echter gelezen worden in combinatie met de vorige. Verschillende types bebouwing zullen immers op een andere manier groene ruimte opeisen. Zo zal een alleenstaande woning met tuin een andere relatie genereren dan een appartementsgebouw met publiek toegankelijke groenruimte. Hieruit blijkt dat het samenleggen van de twee lagen per type bebouwing een interessant beeld kan opleveren, dat ons toelaat om het functioneren van de groenruimte in de Parkstad in beeld te brengen.

Het doel is te achterhalen wat de betekenis is van deze tweedeling, bebouwing versus groen. Is het 'groen' dat we zien voor het merendeel publiek, semi-publiek of privaat? En in welke verhouding doen deze type groenruimtes zich voor?

In enkele van de volgende schema's wordt getracht de combinatie van onderlegger en bebouwing te maken.

1. Woonhuizen met privé tuin versus hoogbouw met semi-publiek groen

Indien de twee lagen anders uit elkaar gerafeld en geabstraheerd worden, komt men tot twee type combinaties.

- 11 Enerzijds kunnen de stempels eengezinswoningen met hun privé-tuinen onderscheiden worden, die als het ware kleine enclaves vormen rondom de structuur van lanen en summiere binnenpleintjes die hier aanwezig zijn. De stempels zijn wel van die aard dat het gebied nog doorwaadbaar is, dat de verschillende publieke ruimtes kwalitatief worden verbonden en enigszins een relatie aangaan met het omliggende woonweefsel.

- 12 Anderzijds kan de hoogbouw onderscheiden worden, die gekoppeld is aan grotere stukken semi-publieke groenruimte. Deze hoogbouw wordt, naast de enorme lanen, vaak aanzien als karakteriserend voor Linkeroever, echter niet altijd vanuit een ‘roze bril’ bekeken. In deze gevallen speelt het sociale aspect vaak een veel grotere rol dan het ruimtelijke. Hoewel deze twee aspecten niet van elkaar kunnen gescheiden worden, kan in de toekomst, bij herorganisatie en/of renovatie, nagedacht worden op welke manier eventueel een ander evenwicht kan gezocht worden tussen publiek groen en bebouwingsstempel in het groen. Gelijkaardige hoogtes zoals die vandaag aangetroffen worden met weinig privé-buitenruimte, zijn dan wellicht niet meer aan de orde. Anderzijds zou het laten dichtslippen van dergelijke gebieden naar enclave-achtige stempels afbreuk doen aan het karakter van de Parkstad.

Deze gemengde – ze zijn immers niet strikt gescheiden van elkaar - tweeledigheid (eengezinswoning versus collectief wonen) op Linkeroever bepaalt het aanwezige karakter. Het lijkt dan logisch het karakter te behouden, waarbij weliswaar de pijnpunten aangepakt worden op een manier waarbij het ‘negatieve’ opgelost wordt, en het ‘positieve’ bewaard blijft. Dit komt vooral neer naar het op zoek gaan naar andere type woonvormen die een andere verhouding aannemen ten opzichte van de buitenruimte. Op zich is het Regatta project hier een goed voorbeeld van, afgezien van het feit dat de dichtheid hier wel hoger ligt dan rest van Linkeroever. Het voordeel daar is dat het park effectief als expliciete gebruiksruimte wordt ingericht, daar waar vele meer informele ruimtes binnen de Parkstad vandaag wat onbestemd lijken.

2. Voorzieningen met groen & recreatieve buitenvoorzieningen versus publieke plekken

Hoe publiek toegankelijk is de Parkstad?

Twee verschillende kaartjes kunnen getoond worden.

- 13 Enerzijds de voorzieningen die aanwezig zijn op Linkeroever samen met de recreatieve buitenvoorzieningen.
- 14 Anderzijds het meest publieke groen.
Op zich zou de combinatie van beide kaartjes het werkelijke park van de Parkstad kunnen zijn.

Het is echter van belang te benadrukken dat op het tweede kaartje nog gebieden staan die momenteel wel groen ingekleurd zijn, maar waar strikt genomen ontwikkelingen, zoals nieuwe woonprojecten, kunnen gerealiseerd worden (zie de woningprogrammatie van het ruimtelijk structuurplan Antwerpen, Dorpen en Metropool_Wonen). Desalniettemin lijkt deze kaart een goed uitgangspunt te zijn voor het expliciteren van het park van de Parkstad.

- 15 Naast deze analysekaarten, kan opnieuw de nadruk gelegd op het belang van lanen en paden in het geheel van de Parkstad. Hierbij kan verwezen worden naar de lezing van deze elementen zoals ze beschreven staat in DEEL 2 | 1.2.5 lanen en dreven en 1.2.6 paden en publieke ruimtes.

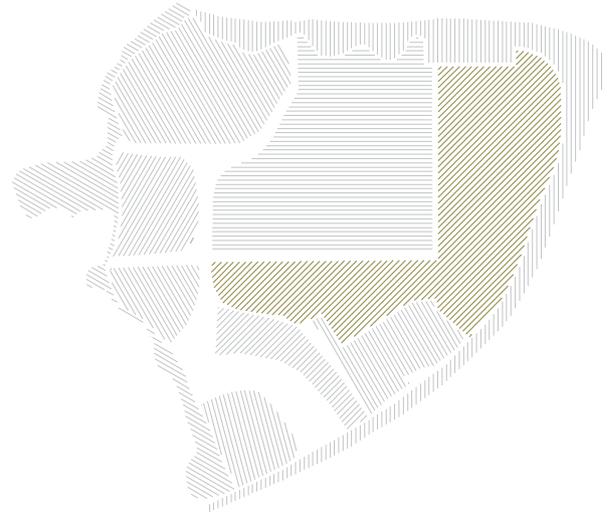
■ 4.1.2 Visie: “de Parkstad als actief deel van het Scheldepark”

In wat volgt, wordt een visie geformuleerd voor het deelgebied van de Parkstad. Dit wezenlijke – en levendige – onderdeel van het Scheldepark is slechts later in deze studie naar voor geschoven. Op basis van de analyse worden hier vooral aanzetten gegeven over hoe dit deelgebied kan functioneren binnen het geheel van het Scheldepark. Verdergaand ontwerpend onderzoek is bijgevolg vereist.

- 16 Vanuit onze algemene visie voor het Scheldepark wordt binnen elk deelgebied gezocht naar kapstokken die de landschappelijke overgangen van één deelgebied naar een ander trachten te beklemtonen. Verder wordt er ook telkens gekeken naar wat de specifieke landschappelijke elementen zijn binnen het deelgebied zelf om ook hier een manier van omgaan te duiden.

De Parkstad is een vitaal onderdeel van het Scheldepark. Hier wonen immers haar bewoners. De opgespoten stukken grond zijn verstedelijkte gebieden geworden, maar hebben wel een duidelijke vormtaal meegekregen, zowel wat de bebouwing als de inrichting van het openbaar domein betreft.

Bij het formuleren van een visie of ontwikkelingsaanpak kan men zich de vraag stellen wat de essentiële landschappelijke elementen zijn van de Parkstad. Deze kan dan gekoppeld worden aan de padenstructuur binnen de Parkstad, die deze landschappelijke onderlegger beleefbaar maakt.

16

Ten eerste wordt vertrokken vanuit de kenmerkende elementen van het Parkstad-landschap:

1. Grote lanen met of zonder platanen variërend in breedte

Deze geven voornamelijk een gevoel van ruimte. De figuur van de laan is in essentie het belangrijkste landschappelijk structurerend element van de Parkstad. In de visie worden verschillende type lanen gedifferentieerd.

2. Gras(zand)vlakte met verspreide bomen (en informele paden)

Afhankelijk van in welk morfologisch gedeelte (privé-woningen of appartementen) van Linkeroever we ons bevinden zal de schaal en gebruik van deze gras(zand)vlakte variëren.

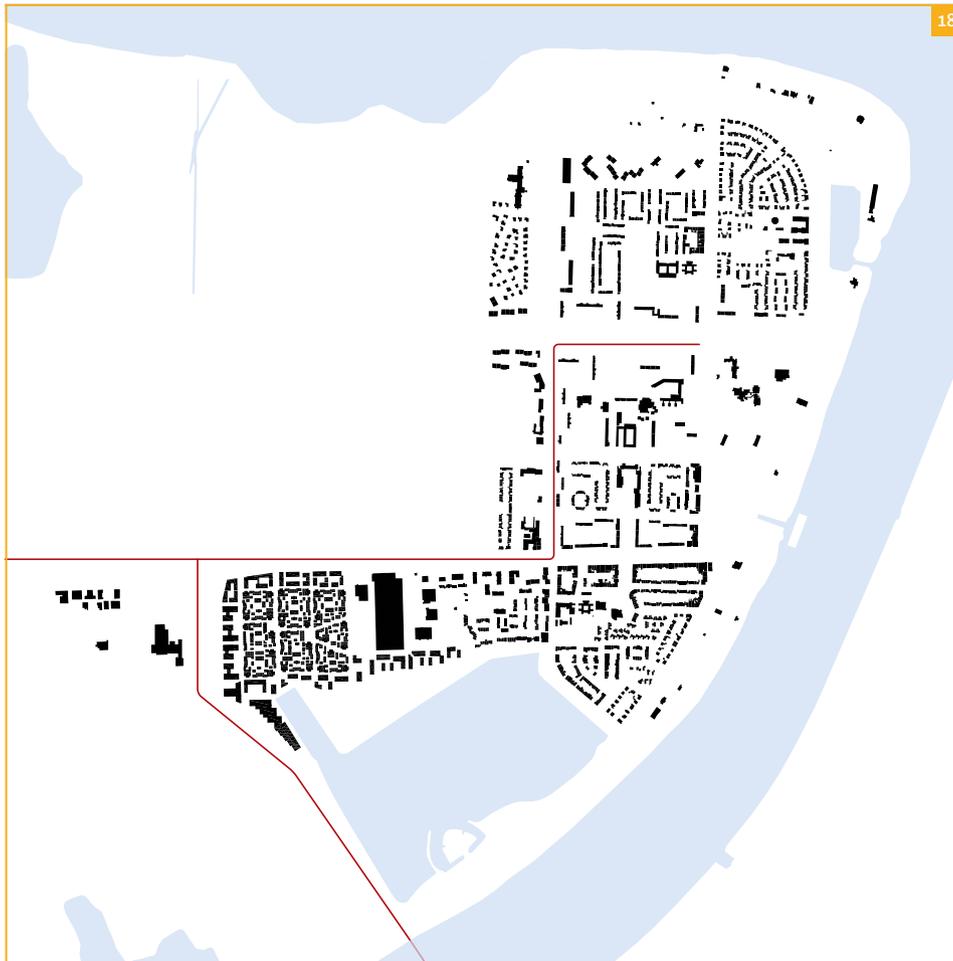
17

Figuur 17:
Visieschets Parkstad

- 17 In wat volgt, wordt de visieschets toegelicht. Enerzijds worden de elementen die deel uitmaken van de padenstructuur onderscheiden; anderzijds de elementen die wezenlijk zijn voor het substantie geven aan de onderlegger. Een combinatie van de laatste analysekaartjes wordt als vertrek gebruikt, namelijk de publieke ruimtes samen met de voorzieningen en recreatieve buitenactiviteiten.

1. De rij-boulevard

- 18 Dit is de route die in essentie belangrijk is als autoverbinding en deels als tramverbinding.

Deze verbinding bestaat uit de winkelhaak Blancefloerlaan – Halewijnlaan – Charles De Costerlaan (richting konijnenpijp). Toch behoren ze volgens het ruimtelijk structuurplan tot het lager netwerk en functioneren dus op lokaal niveau (verbinden van stadsdelen). Deze lanen worden zodanig ingericht dat het autoverkeer (en tramverkeer waar aanwezig) een vlotte doorgang kent en er duidelijk bovengeschied is aan het zachte wegverkeer. Dit lijkt misschien moeilijk aan te nemen voor de Halewijnlaan maar deze laan heeft tevens nog voldoende breedte om ook de zachte weggebruiker haar plaats te laten behouden. Extra aandacht dient te gaan naar de manier waarop de nieuwe voorzieningenas binnen IGLO aansluiting vindt naar de overkant en bijgevolg naar de Buik van het Scheldepark (zie DEEL 3 | 4.2 De Buik).

Eveneens verdient de inrichting van de Blancefloerlaan een onderzoek naar het behouden en verdelen van haar capaciteit in functie van de Oosterweelverbinding en de ontsluitingen van Regatta.

2. De flaneer-boulevard

- 19 Deze boulevards kunnen beschouwd worden als belangrijke drager voor het beleven van de Parkstad voor de zachte weggebruiker. Deze boulevards of lanen zullen steeds de verbinding opzoeken met de aangrenzende deelgebieden (Schelde oevers, Buik van het Scheldepark, het eilandje Galgenweel). Bij de (her)inrichting van deze lanen zal de zachte weggebruiker 'verwend' worden. Daar waar mogelijk - en dat is nogal op wat plekken - wordt de ruimte voor de autogebruiker ingesnoerd. De gewonnen ruimtes kunnen mee ingeschakeld worden in het aanleggen van bijv. looppaden, of nieuwe zandwegen of hier en daar zou de aanwezigheid van water een terugkerend element kunnen zijn in verder ontwerp. Deze ideeën kunnen alvast meegenomen worden in verder ontwerpend onderzoek.

3. Interne paden en binnenkamers

- 20 Deze interne paden zijn van een lagere orde dan de flaneerboulevards, maar vormen samen wel een systeem om de Parkstad te doorkruisen naar andere delen van het Scheldepark of gewoon intern. Ze takken steeds aan op ofwel een flaneerboulevard ofwel een laan/weg van een andere deelruimte (cfr. Schelde oever – Thonetlaan en Beatrijslaan).

Verschillende types binnenkamers kunnen onderscheiden worden.

■ **Noordelijk deel van de Parkstad:**

De binnenkamers garanderen een doorsteek tussen Thonetlaan en Gloriantlaan en rijgen kleinere binnenruimtes (soms speelruimtes) aan elkaar. Sommigen zullen in de toekomst nog een aangepaste woonontwikkeling krijgen (zie woningprogrammatie ruimtelijk structuurplan).

- **Middenste deel (IGLO):**

De binnenkamers zijn de grote open grasvlaktes met kronkelende formele paden, die aansluiten aan de nieuwe voorzieningen. Indien er een reconversie van dit gebied aan de orde is, bijvoorbeeld renovatie of herontwikkelen van een aantal gronden, dient men deze belangrijke centrale publieke ruimte mee te nemen in het ontwerp. Deze ruimte is niet alleen zeer centraal gelegen maar vormt tevens de link tussen de Schelde oevers en de Buik van het Scheldepark. Een verdichting van recreatieve activiteiten kan hier zeker gesmaakt worden, maar ook een sobere landschappelijke aanleg gelinkt aan het gebruik van de ruimte kan een optie zijn voor deze grasvlakte.

- **Zuidelijk deel:**

(oost): Dit zijn paden omheen voorzieningen, (midden): een ruim pad dwars door wijk (langsheen bredere stukjes groen), (west): en het Regattapark. Het Regattapark behoort hierdoor tot de logica van de openbare ruimtes van de Parkstad.

Via het geheel van flaneerboulevards en interne paden kan je elke binnenruimte van de Parkstad bereiken, en kan elk deelgebied van het Scheldepark opgezocht worden.

4. De activiteitenruimten

- 21 Drie belangrijke plekken waar een zekere activiteit moet gegenereerd worden om de Parkstad op te laden, kunnen onderscheiden worden. Deze plekken stemmen overeen met wat het ruimtelijk structuurplan hier aanduidt als gebieden waar het stedenbouwkundig weefsel kan geherstructureerd worden.

Onderscheiden worden:

- het Van Eedenplein
- ruimte opgespannen tussen Gloriantlaan, Charles De Costerlaan en Thonetlaan
- het gebied Halewijnlaan en de overgang naar Middenvijver

■ **het Van Eedenplein**

Voor het Van Eedenplein zijn enkele zaken belangrijk om mee te geven. Hier is een dubbele gerichtheid wenselijk. Enerzijds een park/open vlakte naar de Schelde toe (de suggestie van een jachthaven is hier waardevol), maar naar het centrum toe is eerder een shopping-gebeuren uit te werken. Via een stadsontwerp kan hier antwoord op gegeven worden.

21

- **ruimte opgespannen tussen
Gloriantlaan, Charles De Costerlaan en Thonetlaan**

- 22 Deze ruimte wordt vandaag tijdens activiteiten reeds benut op Linkeroever (evenementen). Deze plek lijkt dan ook wenselijk om op te laden. Ze kan geactiveerd worden ten opzichte van het Van Eedenplein, waarbij de doorstroming kan gebeuren via de flaneerbouvelards.

Figuur 22:
Van Eedenplein

- **het gebied Halewijnlaan en de overgang naar Middenvijver**

De overgangszone tussen Parkstad en de Buik van het Scheldepark wordt hier gemaakt. Hier vloeien ze in elkaar over, eerder dan dat ze aan elkaar grenzen, in tegenstelling tot de overgang tussen Regatta en Middenvijver. Op dit gedeelte kan, naast een beperkt woningprogramma, ook de infrastructuur voor sport, recreatie of toerisme geconcentreerd worden.

Qua typologie mogen deze in de lijn liggen van de reeds aanwezige voorzieningen langsheen de Halewijnlaan, namelijk losse stempels binnen een groter geheel. Maar dit is slechts een suggestie die gedaan wordt, zonder dat hier verder ontwerpend onderzoek aan voorafgegaan is.

5. Laan wordt ruimte

- 23 Op sommige plekken lijkt het opportuun om de brede laan 'ontworpen publieke ruimte' te laten worden. Hiermee wordt de nadruk gelegd op het feit dat een geëigende figuur van de Parkstad een soort reconversie/metamorfose kan ondergaan. Deze metamorfose tracht rechtstreeks in te spelen op de manier waarop het Scheldepark, en meer specifiek de Parkstad, werkt.

Er kunnen vier plekken onderscheiden worden:

- **het einde van de Gloriantlaan: aankomst St. Annastrand:**

Eerder als plein en ingang inrichten dat mee opgenomen is in het verhaal van de Schelde oevers (zie verder), veeleer dan een 'parkeerplek met het ijsroomkraampje'. Dit wil niet zeggen dat er op dit plein geen ontwikkelingen kunnen staan.

24 ■ **August Vermeylenlaan:**

Deze super-laan biedt nog enorm veel mogelijkheden.

Figuur 24:
August Vermeylenlaan

Op zich ligt hier een belangrijke toegangspoort tot onder andere de Schelde oevers en de Buik van het Scheldepark.

Deze laan - die tevens als flaneerboulevard is opgegeven - zou zich meer uitgesproken kunnen richten naar de zachte weggebruiker. Het dichtknijpen van de rijstroken en het voorzien van parkeermogelijkheden zijn ingrepen die geen afbreuk doen aan de intrinsieke kwaliteiten die deze laan vandaag heeft.

■ **kop Blancefloerlaan:**

Dit gedeelte laan dat op zich niet meer echt werkt als laan - de tram gaat immers veel eerder al de grond onder - zou kunnen ingericht worden als een verdichting van de centrumfunctie (bijvoorbeeld Shopping-activiteiten). Bijgevolg zou er een zekere dialoog ontstaan met het F. Van Eedenplein.

Figuur 25:
Huidige oprit die aantakt op de Blancefloerlaan, de toekomstige aankomst van de 'nieuwe singelweg'.

De grote dimensies zorgen ervoor dat er vandaag een zeker gevoel van verlatenheid opgewekt wordt, terwijl juist op deze plek het centrum het hardst moet gevoeld worden.

■ **toekomstige Singelweg:**

- 25 Deze hele brede strook - een opening van meer dan 100 meter tussen twee Parkstad-gevels Regatta en Katwilgweg - staat klaar om ingenomen te worden. De vraag is alleen op welke manier. Wordt de hele ruimte ingenomen door infrastructuur, namelijk tram, bus, auto, fiets en voetganger? Of kan deze voormalige afrit een functie toebedeeld krijgen binnen de logica van figuren van de Parkstad?

Voorlopig werd dit niet in detail onderzocht, maar een feit is wel dat het voor de Parkstad beter zou zijn als de functionele verbindingen gelijkvloers zouden kunnen gehouden worden. Eventuele recreatieve invullingen, zoals bijvoorbeeld een skate-ruimte, een toegang tot de banaan (die dan misschien hondenloopzone is), zouden op een deel van het bruggehoofd kunnen gelegen zijn. Dit dient echter in detail onderzocht te worden.

■ 4.1.3 Krachtlijnen van de Parkstad

Globaal genomen gaat het hier over het goedkeuren van het algemene opzet om dit gedeelte mee te erkennen als onderdeel van het Scheldepark, gelet op de uitbreidingen en gelet op het ‘groene’ karakter van het woongebied.

Verder wordt er een manier van aanpak aangereikt die gebaseerd is op de algemene visie, namelijk het markeren van landschapsovergangen en het beleefbaar maken hiervan. Vanuit dat perspectief introduceren we vijf concepten, namelijk 1. de rij-boulevard, 2. de flaneerboulevard, 3. interne paden en binnenkamers, 4. activiteitenruimte en tenslotte 5. ‘laan wordt ruimte’.

Voor elk van deze concepten moet verdergaand ontwerp onderzoek gevoerd worden. Prioritair hierin lijken:

1. **Rijboulevard: Blancefloerlaan – Halewijnlaan – Charles De Costerlaan**

Functioneert op lokaal niveau (verbinden van stadsdelen) en wordt ingericht dat het autoverkeer (en tramverkeer waar aanwezig) een vlotte doorgang kent en er bovengeschied is aan het zachte wegverkeer.

2. **Flaneerboulevard: Gloriantlaan en doorsteken naar de Schelde oevers**

Drager voor het beleven van de Parkstad voor de zachte weggebruiker. Daar waar mogelijk wordt de ruimte voor de autogebruiker ingesnoerd.

3. Interne paden & binnenkamers: Europark en Regattapark

Zijn van een lagere orde dan de flaneerboulevards, maar vormen samen wel een systeem om de Parkstad te doorkruisen. De grasvelden in Europark dienen als belangrijke publieke ruimte meegenomen te worden in de reconversie. Het Regattapark behoort mee tot de logica van de openbare ruimtes van de Parkstad.

4. Activiteitenruimten:

Van Eedenplein, C. De Costerlaan, Halewijnlaan insteek naar Middenvijver

Deze plekken stemmen overeen met wat het ruimtelijk structuurplan aanduidt als gebieden waar het stedenbouwkundig weefsel kan geherstructureerd worden. Voor het Van Eedenplein is een dubbele gerichtheid wenselijk. Enerzijds is een open ruimte naar de Schelde toe wenselijk (de suggestie van een jachthaven is hier waardevol), en anderzijds is naar het centrum toe eerder een shopping-gebeuren uit te werken. De grasvlaktes aan C. De Costerlaan/Thonetlaan kunnen opgeladen worden voor meer activiteiten. De insteek naar van de Halewijnlaan naar Middenvijver kan, naast een beperkt woningprogramma, ook ruimte bieden voor nieuwe infrastructuur voor sport, recreatie of toerisme.

5. “Laan wordt ruimte”:

St. Anna inkom, August Vermeulenlaan, Blancefloerlaan, ‘nieuwe Singelweg’

Sommige brede lanen worden ontworpen als structurerende publieke ruimte van de Parkstad. Einde van de Gloriantlaan als aankomst van het St. Annastrand, de August Vermeulenlaan als super-laan, de kop Blancefloerlaan aansluitend bij het F. Van Eedenplein, de toekomstige Singelweg – naast ruimte voor tram, bus, auto, fiets en voetganger – ook voor recreatieve invullingen.

4.2 Buik van het Scheldepark

Een belangrijk onderdeel van het Scheldepark is de Buik of het hart ervan. Het is niet alleen de centrale ligging van dit deelgebied dat van belang is, maar tevens het type activiteiten die hier verzameld zijn. De Buik van het Scheldepark grenst aan elk ander deelgebied dat we selecteerden. Zo grenst ze aan de Parkstad, en de Scheldeoever, en staat ze in onmiddellijke relatie met Blokkersdijk en het Vlietbos dat op haar beurt de link maakt met het Dijklichaam.

De Schelde oevers en het Dijklichaam, die samen ‘Rondje om Linkeroever’ vormen, spelen een grote rol in het erfahrbaar maken van de schaal van het Scheldepark (zie verder DEEL 3 | 4.4 Schelde oevers en 4.5 Dijklichaam). Op deze plekken is de beleving langs paden van primordiaal belang. Recreatieve activiteiten zijn hier ook sporadisch aanwezig – denk maar aan de St. Annabocht – maar ze vormen geen constante. De Parkstad – het vitale deel van Linkeroever – bestaat voornamelijk uit woonweefsel waarachter een park schuil gaat, ook hier zijn tal van recreatieve functies aanwezig, maar richten zich vooral op de lokale bewoner.

De Buik van het Scheldepark bestaat uit verschillende onderdelen, het huidige St. Annabos en Middenvijver. Middenvijver kan opgesplitst worden in Middenvijver Centraal en Middenvijver West. In het kader van de Oosterweelverbinding wordt er op bepaalde onderdelen van deze Buik aan mitigerende maatregelen gedaan. In DEEL 1 van dit document werd een zekere stand van zaken besproken van zowel het St. Annabos als van Middenvijver West. Deze gebieden werden door TV SAM reeds ontworpen, en de eerste werken op Middenvijver West gingen deze zomer van start. In de analyse wordt vertrokken van hun ontwerp, een kritische reflectie geformuleerd over hun ontwerpvoorstellen.

In de praktijk komt het vormen van een visie voor de Buik erop neer om complementair te zijn aan de ontwerpvoorstellen die reeds op tafel liggen, en hier een meerwaarde aan trachten te geven door interessante ideeën aan te leveren voor Middenvijver Centraal.

Middenvijver Centraal staat in het huidige gewestplan ingekleurd als woonuitbreidingsgebied. Het ruimtelijk structuurplan selecteert hier een wijziging ten opzichte van het gewestplan, namelijk de bestemming van bovenlokaal cultuurrecreatief cluster (zie DEEL 2). Eén zaak is dus duidelijk, er kunnen hier recreatieve ontwikkelingen gepland worden.

De algemene visie is om landschapsovergangen te expliciteren en ervaarbaar te maken. In het geval van de Buik is dit zeker van toepassing. In de analyse wordt daarom gefocust op Middenvijver Centraal. De stad heeft hier immers een potentieel strategisch project liggen waarvan zij trekker kan zijn.

■ 4.2.1 Analyse

- 26 27 Aan de hand van een aantal sfeerbeelden van Middenvijver Centraal worden de karakteristieken van dit gebied aangegeven.

Deze immense vlakte maakt indruk op haar bezoeker. De schaal van een dergelijke plek vindt men niet snel terug in het centrum van Antwerpen. Menig wandelaar komt hier duidelijk even op adem en beleeft er de schaal van een open vlakte. De aantrekkingskracht heeft ook veel te maken met het informele karakter van de plek, het gevoel van vrijheid.

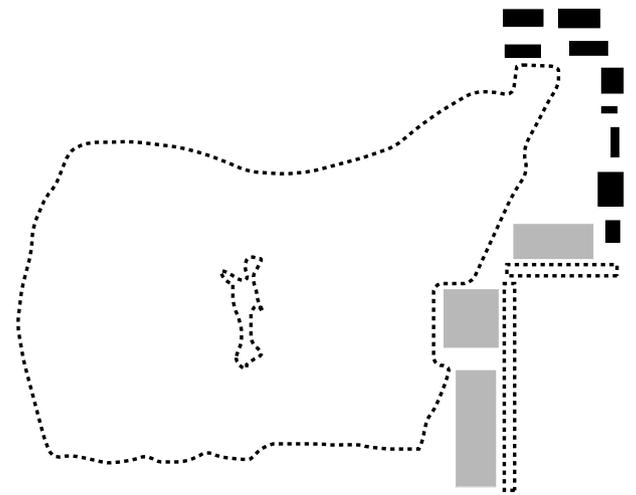
Intermezzo: Is Linkeroever één grote zandbak?

Als je maar een keertje op Linkeroever komt, valt het zo nog niet op. Als je verschillende terreinbezoeken onderneemt, te voet of met de fiets, besef je het pas: “Hier is gewoon overal zand.” De duinachtige formaties rond het Galgenweel charmeren in eerste instantie, het St. Annastrand is vanzelfsprekend nogal zanderig. Maar ook de kleine parkjes tussen de bebouwing hebben als ondergrond zand, ook al groeit er wel wat gras, en staan er wel diverse soorten bomen en struiken geplant. Het St. Annabos doorsteken met de fiets, betekent momenteel met je wielen ploegen door het zand dat zich onder de naalden of bladeren bevindt. En ook middenvijver is niet meer dan één grote zandbak. Daar kwam ik pas echt tot de vaststelling, met al de voorgaande ervaringen reeds in het achterhoofd.

Op zich stelt deze vaststelling een belangrijke vraag aan de orde. Indien we een Scheldepark wensen te ontwikkelen, speelt de landschappelijke invulling/inrichting hiervan een belangrijke rol. Zoals gebleken is uit de historische analyse in DEEL 1 heeft Linkeroever wel heel uiteenlopende landschappen geherbergd, namelijk van overstromingsgebied tot polderlandschap, en van polderlandschap tot opgespoten zandgronden. Net zoals bij monumentenzorg vaak het geval is, zouden we ons kunnen afvragen of we – bij een ontwerp, inrichting of herinrichting - moeten terugkeren naar het oorspronkelijke landschap, en bijvoorbeeld terug land aan het water geven; onder andere volgens het concept ruimte voor de rivier (cfr. Sigmaplan)? Of moeten we verdergaan met de huidige karakteristieken van vandaag?

Zonder een landschapsarchitect aan het werk gezet te hebben, of diepgaand onderzoek gevoerd te hebben, gaan we er in deze studie van uit dat we vertrekken van het huidige landschap, maar trachten we eveneens de Schelde opnieuw een plaats te geven in de beleving van het Scheldepark. Zo werd er onder andere in het ontwerp van het nieuwe St. Annabos opnieuw wat land aan het water gegeven om zodoende slikken en schorren – vegetatie eigen aan een rivier met getijdenwerking – te kunnen laten ontwikkelen. Vanuit ons eigen ontwerpend onderzoek suggereren we bijvoorbeeld om het Burchtseweel – een spontaan ontstaan weel door het inslaan van de dijk toen Linkeroever nog polderlandschap was – opnieuw in verbinding te brengen met de Schelde. Tevens wordt er in het gedeelte van het ontwikkelen van een Dijklichaam veel aandacht besteed aan het expliciteren van landschapsovergangen. We kiezen met andere woorden voor een middenweg, water en zand zijn een constante geworden op Linkeroever.

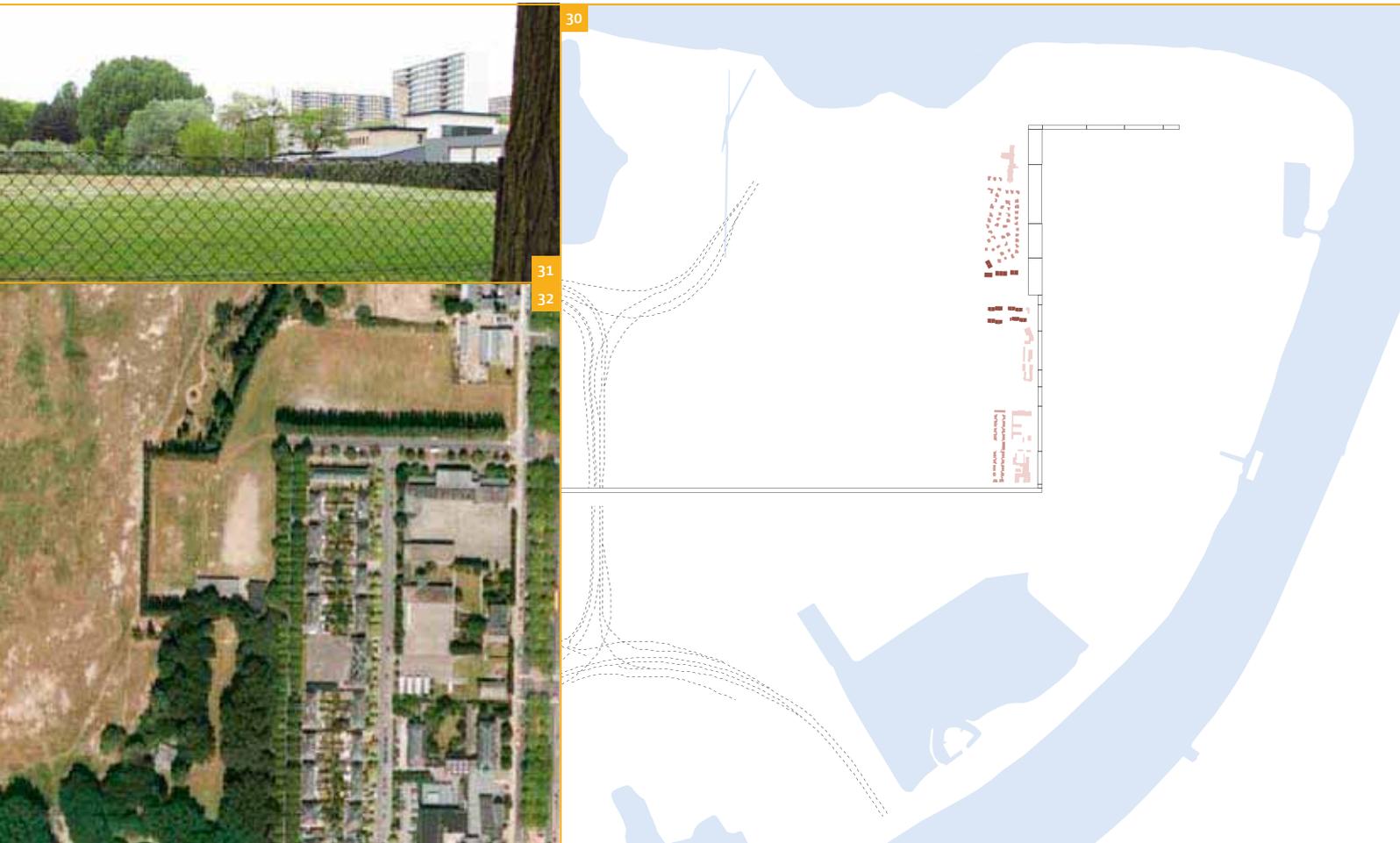
Om het watersysteem te doorgronden, heb je specialisten nodig, en veel meetgegevens. TV SAM heeft, in het kader van het ontwerp van St. Annabos en Middenvijver West hierop voldoende metingen en analyses laten uitvoeren om hier een goed beeld van te krijgen. In hun ontwerp creëren ze dan ook één systeem waarbij Middenvijver en St. Annabos één cyclus vertegenwoordigen.
(Tania Vandenbroucke, 2007).

- 28 29 De verschillende randen van het veld kunnen eenvoudig onderscheiden worden. Vermits het veld – onafgezien van één trosje bomen te midden van de vlakte – volledig leeg is, wordt bijna alle aandacht getrokken naar haar randen.

1. Randen met de Parkstad

- 30 De verschillende types bebouwing zorgen voor een gediversifieerd beeld van stempels die de rand vormen met de Parkstad.
- 31 Onderstaande foto toont de voorzieningen die min of meer los in het landschap staan. Ook al alligneren zij zich met de Halewijnlaan en wat zich daar afspeelt, toch richten zij zich potentieel ook naar het achterliggende landschap, de Middenvijver. Dit wordt momenteel verhinderd door afgezette populierenstroken.

- 33 34 Naast de bebouwing zorgen de karakteristieke landschappelijke elementen van de Parkstad ervoor dat er een expliciete rand wordt gemaakt. Deze formele rand contrasteert wel met de iets verder gelegen informele vlakke, maar vormt op zich een kwalitatieve en uitnodigende landschappelijke figuur.

De randen met de Parkstad zijn heel specifiek en bezitten elk intrinsieke kwaliteiten die een kwalitatieve overgang naar het actieve gedeelte van Middenvijver Centraal kunnen maken.

Figuur 33:

Rand bebouwing - kleine
bomenrij - brede weg
- forse bomenrij

Figuur 34:

Rand bebouwing
- dubbele forse bomenrij
met rijweg in het
midden

- 32 Vandaag is er wel nog een overgangszone aanwezig die ingevuld wordt door verschillende functies, namelijk een formeel park voor een met seniorenclubhuis, een korfbalclubhuis, open grasvlakte.

Deze overgangszone maskeert de overgang naar het open veld. Ze neemt de vorm aan van een soort barrière die is ingebouwd om de scheiding 'formeel' en 'informeel' te bestendigen. Deze barrière kan haast letterlijk genomen worden. Indien vanuit het veld gekeken wordt naar deze rand van de Parkstad ziet men het scherm van populieren. Dit cascade-effect is niet echt geslaagd. In de toekomst is het wenselijk om de overflow-zone tussen de Parkstad en de Buik van het Scheldepark op elkaar te betrekken.

2. Beelden vanuit het veld naar de randen

■ Veld en boswand (t Rot) 35

Het Rot is aan een beschermingsdecreet onderworpen. Dit waardevol natuurlijk gebied kan potentieel de link leggen met het Sint Annabos. Naast het doortrekken van een aantal paden, kunnen hier geen andere ontwikkelingen plaatsvinden.

De boswand geeft een zekere proportie aan het veld. De maat van Middenvijver Centraal kan op deze manier ingeschat worden.

Het lijkt vanuit het belevingsperspectief dan ook wenselijk een redelijke openheid te behouden, alsook een degelijke publieke toegankelijkheid.

■ De populierenstrook 36

De populierenstrook vormt de strikte scheiding tussen de 'formele' en de 'informele' ruimte. Het cascade-effect zorgt ervoor dat de Parkstad zich op deze plek nog niet te kennen geeft. Er is haast geen relatie aanwezig.

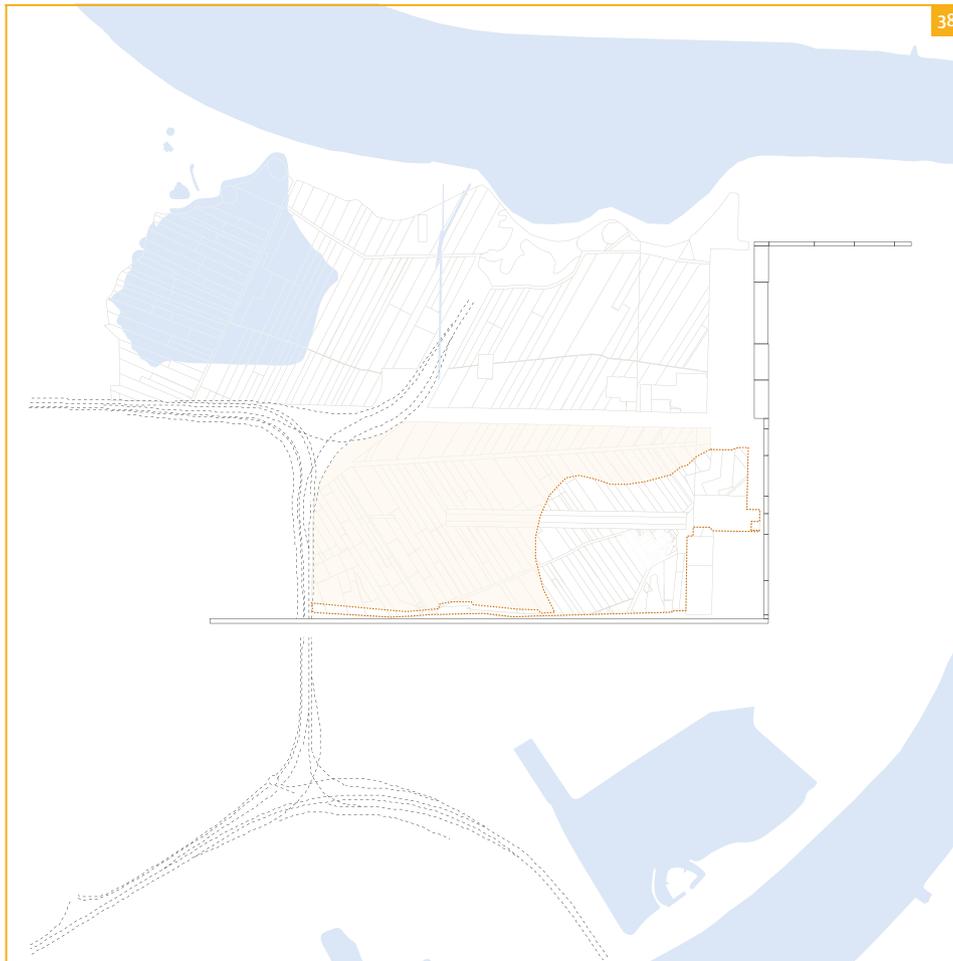
■ In de hoek 37

In de hoek – tussen het Rot en het populieren scherm – laat een recenter stukje Parkstad zich zien. Deze villa-achtige appartementen ontsieren het beeld van de informele ruimte. Het is geen architectuur om mee te pronken, ze levert geen bijdrage aan de open vlakte die voor haar voeten ligt.

Het informele karakter van Middenvijver, dat vandaag vele mensen zo charmant vinden, zal wellicht voor een deel verloren gaan. Er kan echter in ontwerp van deze site wel rekening gehouden worden met dit huidige karakter. Vanuit de analyse blijkt dat vooral de randen bepalend zijn in de belevingswaarde van de plek. Het werken met deze randen lijkt dan ook van essentieel belang te zijn voor Middenvijver Centraal.

■ 4.2.2 Visie

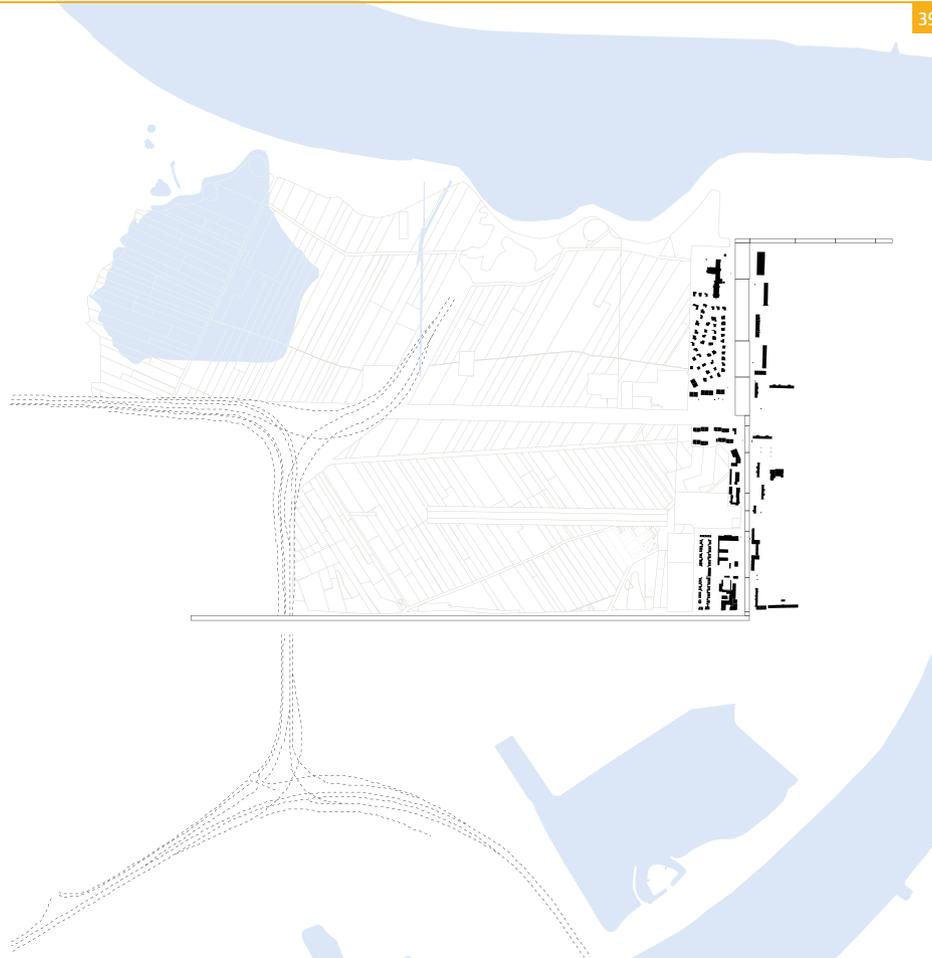
- 38 Zoals eerder vermeld, wordt vooral gefocust op Middenvijver Centraal daar dit gebied nog niet ontworpen is.

Vooreerst worden de grenzen bestudeerd waarbinnen gemakkelijk zou ontwikkeld kunnen worden. De oranje lijn beschrijft deze zone.

De ingekleurde zone werd reeds door middel van het gewestelijk RUP Oosterweel bestemd als natuurgebied (zie DEEL 1)

- 39 De Buik van het Scheldepark grenst in grote mate aan de Parkstad. Het creëren van een goede overgang is dan ook van belang. De randen samen met de infrastructuur waartussen de Buik opgespannen zit, worden aangeduid. Zij vormen op zich psychologische barrières die op één of andere manier moeten opgeheven worden. De manier van inrichting van de flaneerboulevard en de rijboulevard zullen hier een bijdrage aan moeten leveren.

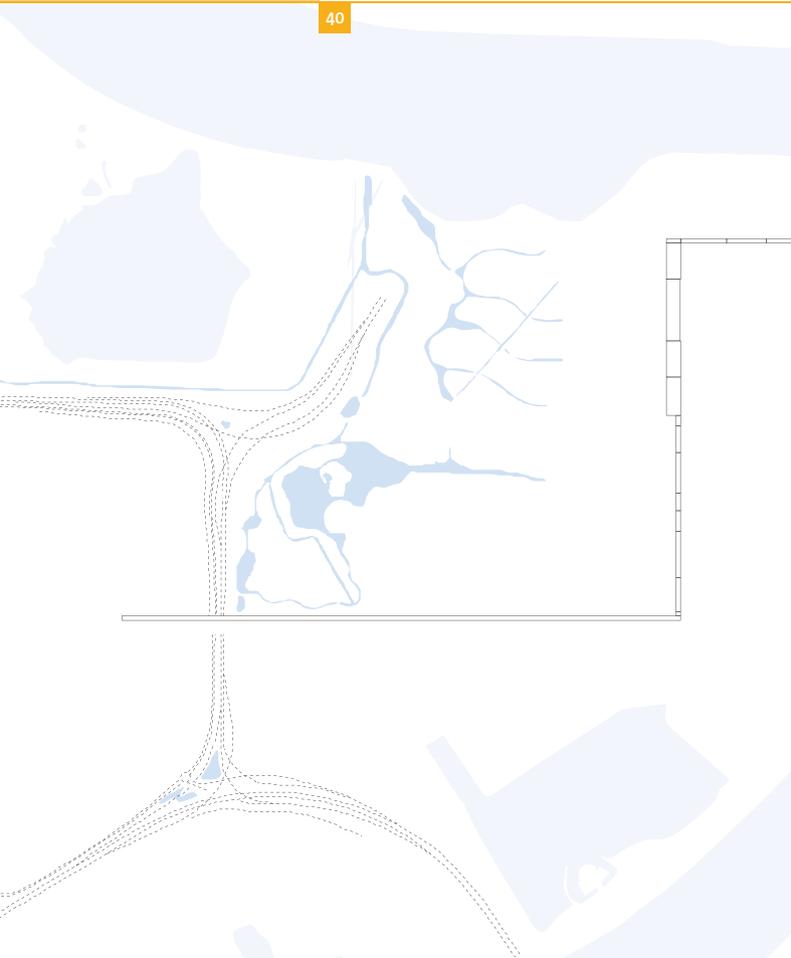

Dit gedeelte van Linkeroever, de Buik, zal wellicht de grootste visuele en functionele impact hebben in het hele Scheldepark. Elk onderdeel van het terrein zal ooit in zekere zin gewijzigd worden. Het lijkt dan ook voor de hand liggend om dit onderdeel van het Scheldepark goed uit te bouwen, de verschillende onderdelen op elkaar af te stemmen.

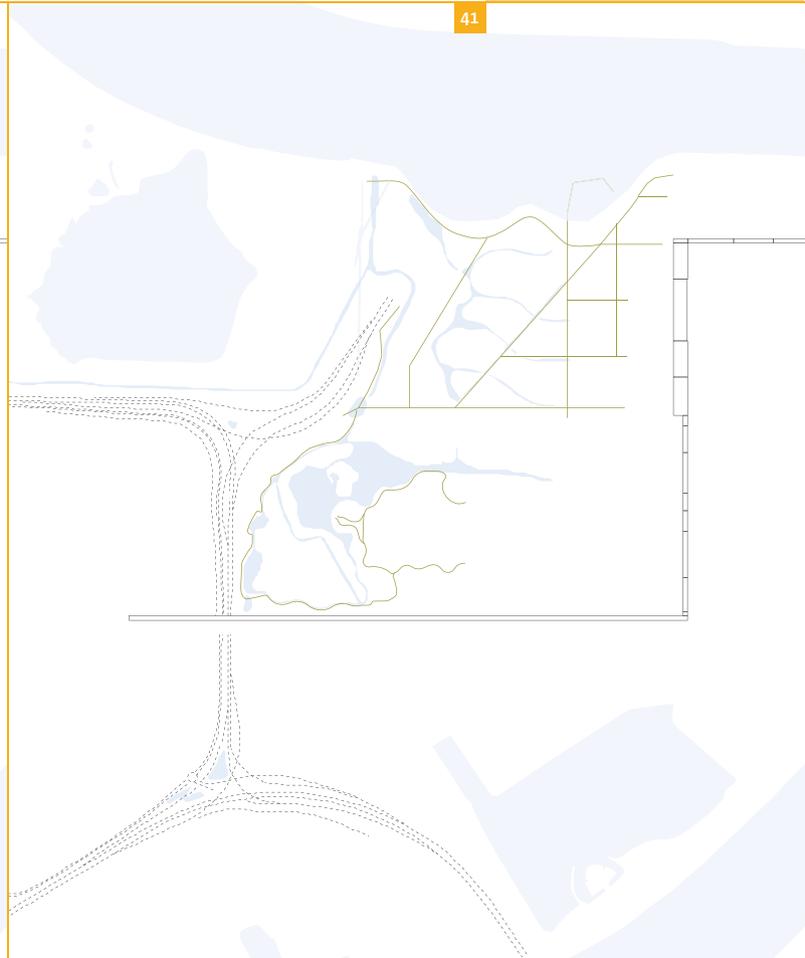
- 40 Vandaag lopen de processen van St. Annabos en Middenvijver West reeds. Beide ontwerpen zijn van een verschillende aard, hoewel hun basissysteem, namelijk het water, met elkaar verbonden is. De inrichting verschilt echter.

Figuur 40:
Watersysteem

Figuur 41:
Padensysteem

40

41

- 41 Het St. Annabos kreeg een grit mee van orthogonale paden, waar één schuine hoofdrichting werd bepaald. De ontwerper baseerde zich hier vooral op de vormtaal van Linkeroever, namelijk de strakke lanen en dreven. Middenvijver West, een veel minder toegankelijk natuurgebied, legt zijn paden rond het watersysteem heen, waardoor een veel meer dynamische route ontstaat. Deze tweedeling is op zich interessant.

Tussen deze twee gebieden, Sint Annabos en Middenvijver, ligt de huidige Charles De Costerlaan. Deze laan wordt, zoals eerder gesteld, in het kader van de werken van de Oosterweelverbinding doorgesneden (zie DEEL 1 I infokader: het mysterie van de grenzen van het GRUP).

Deze oost-west verbinding lijkt de Buik van het Scheldepark in twee te snijden, waardoor er ook niet onmiddellijk gezocht werd naar een afstemming van visie voor dit hele gebied. De inrichting, zoals die vandaag voorligt bij TV SAM, bestendigt deze oost-west verbinding eens te meer in de manier van omgang en aanleg.

Vanuit het ontwerpend onderzoek dat gevoerd werd (zie verder), blijkt dat juist het creëren van noord-zuid verbindingen van primordiaal belang is om de Buik als één deelgebied te laten functioneren. Weliswaar met haar verschillende zwaartepunten: St. Annabos, Middenvijver Centraal en Middenvijver West.

De Charles De Costerlaan moet met andere woorden eerder gezien worden als een ruimte dan als een strikte oost-west functionele verbinding. De laan is momenteel immers zeer breed, en het huidige profiel dat voorgesteld wordt, maakt van de laan een werkelijke oost-west corridor. Het zijn vooral de struiken langs weerszijden die ervoor zorgen dat dit Buiklichaam een tweedeling krijgt. Deze studie stelt voor om voorgestelde zienswijze aan te passen en de noord-zuid richting als hoofdrichting te aanzien. Alleen al naar functioneel gebruik van dit gedeelte van het Scheldepark lijkt dit logischer. Op deze manier kan de oude Charles De Costerlaan een soort activiteitenpool in het park vormen. In deze zone/ruimte wordt gesuggereerd plaats te voorzien voor kleine horecazaken, sportvelden, enzomeer (zie ontwerpend onderzoek).

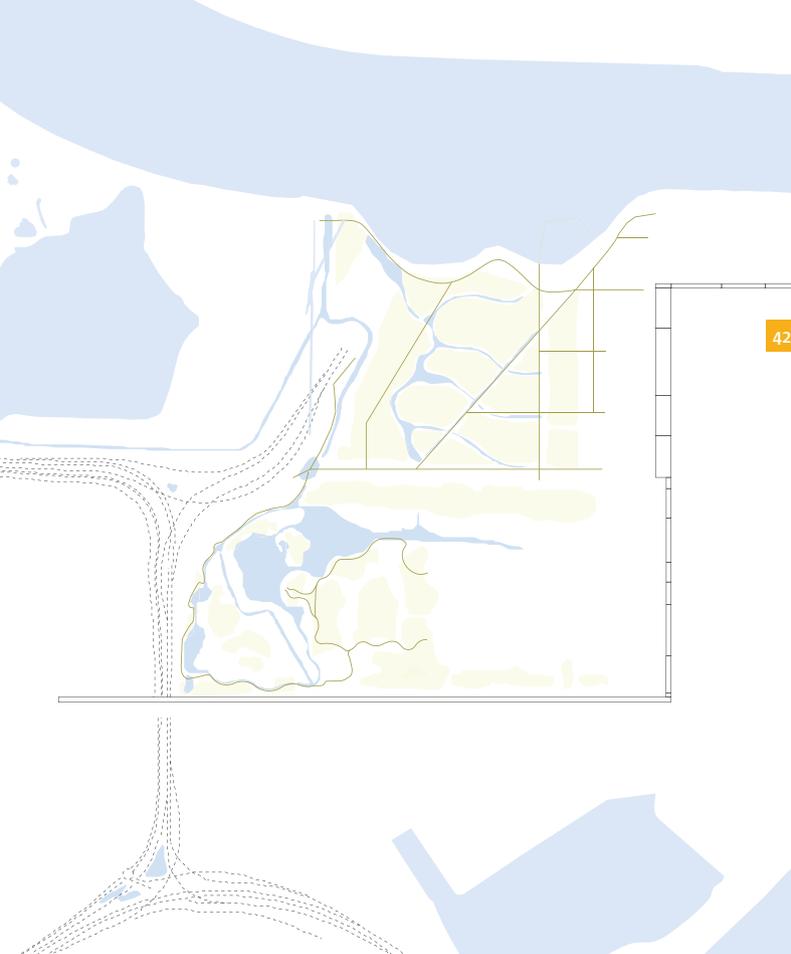
Het GRUP bestemt een deel van het tracé van de Charles De Costerlaan als natuurgebied en een deel als groengebied (zie DEEL 1 l infokader: het mysterie van de grenzen van het GRUP). Aan deze bestemmingen worden andere voorschriften gekoppeld dan de suggesties van het ontwerp onderzoek toelaten. Naast een deel van het tracé dat binnen het GRUP valt, valt er ook een deel buiten het GRUP. Op welke manier deze grenzen tot stand zijn gekomen is niet duidelijk; mogelijk vormen ze juridisch een onverenigbaarheid om deze zone alsnog als een activiteitenpool te beschouwen.

Toch is het nuttig op te merken dat door het plannen van recreatieve functies op deze voormalige laan, andere open gebieden kunnen gevrijwaard worden van recreatieve invullingen, of tenminste een lagere dichtheid aan recreatieve invullingen.

Gedacht wordt bijvoorbeeld aan het uitbouwen van een 'sportpark' op Middenvijver Centraal, waarbij de recreatieve invulling van de Charles de Costerlaan kan aansluiten, en bijgevolg een zo open en doorwaadbaar mogelijk sportpark kan gerealiseerd worden dat meteen ook de link legt naar het St. Annabos waar een behoorlijke portie zachte recreatie mogelijk is.

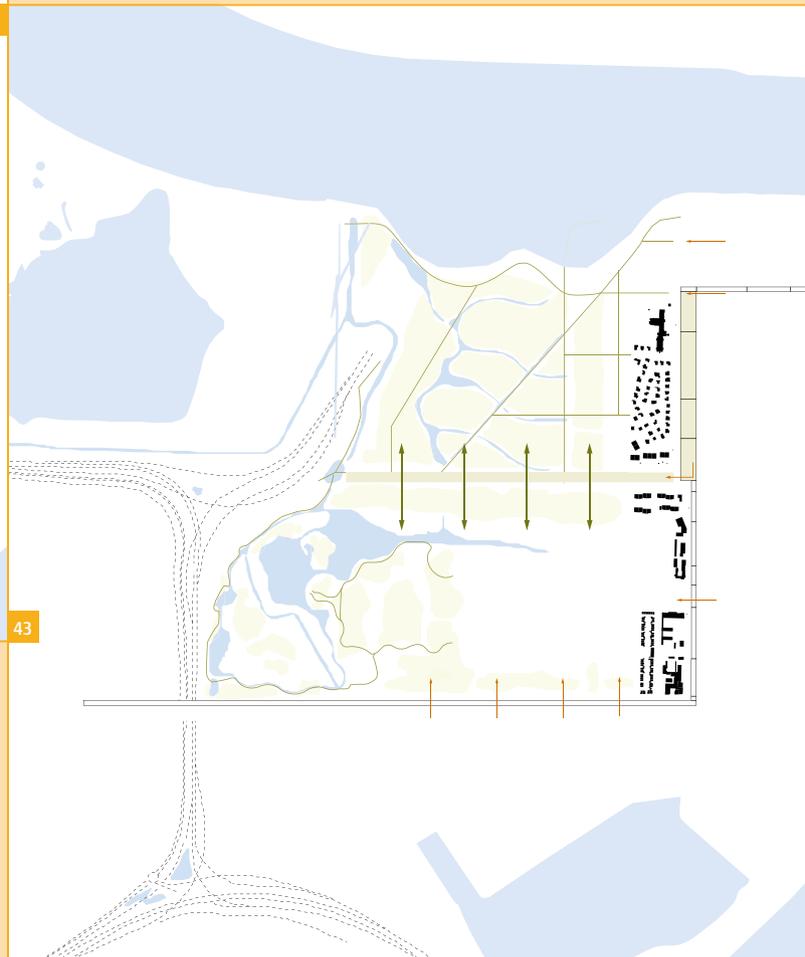
42 43 De visie voor de Buik van het Scheldepark is vrij eenvoudig. Er is een psychologische 'switch' nodig die ervoor zorgt dat de Buik in zijn geheel voornamelijk een noord-zuid oriëntatie krijgt in gebruik. Doorsteken vanuit het Regattapark, naar Middenvijver Centraal en West en vanuit Middenvijver Centraal en West naar het Sint Annabos, om vervolgens de oevers van de Schelde te bereiken. Het is moeilijk om hier het aantal noodzakelijke doorsteken te benoemen. Veel zal afhankelijk zijn van het programma dat gerealiseerd wordt.

De onderlaag is het aanwezige en het voorziene landschap voor St. Annabos en Middenvijver West. Voor Middenvijver Centraal wordt voorgesteld het karakter van open informele zandvlakte in het achterhoofd te houden bij mogelijke ontwerpvoorstellen. Hieronder zal een snelle vingeroefening toegelicht worden. Het benutten van de Charles De Costerlaan als ruimte is tevens essentieel in de visie voor de Buik.

42

Figuur 42:
Reeds ontworpen landschappelijke onderlegger
inclusief het watersysteem.

43

Figuur 43:
Benadrukken van de noord-zuid relatie
van de Buik van het Scheldepark.

■ 4.2.3 Ontwerpend onderzoek

1. Kampeer- en golfpark

Middenvijver Centraal, als vingeroefening, gecombineerd met reële vragen die momenteel op tafel liggen, namelijk golf en camping.

De stad Antwerpen speelt met het idee om haar camping uit te breiden.

De bedrijfseenheid Toerisme van de stad deed een studie waarbij een eerste programma van eisen kon afgeleid worden. Een camping tussen de 8 à 13 ha (met een aantal voorzieningen inbegrepen) wordt vooropgesteld waarbij er plaats moet voorzien worden voor 350 staanplaatsen (van verschillende aard). Verder is ook het voorstel voor een golfterrein op Middenvijver Centraal als suggestie meegenomen in het ontwerpend onderzoek.

Infokader: aanmoedigen van democratische golfterreinen in Vlaanderen

Vlaanderen heeft al enkele jaren geleden het initiatief genomen om de golfsport te democratiseren. We gaan er dan ook vanuit dat, indien er een golf op Middenvijver komt, dit een democratische golf zou zijn. Gedetailleerde info vindt u op <http://www.golfvlaanderen.be/>.

Een Golf ontwerpen doe je niet zomaar. Het complexe spel is immers verbonden aan tal van regels. We hebben getracht een aantal basisprincipes van de golfsport met bijhorende ontwerpelementen te begrijpen om een inschatting te kunnen maken of een golf op Middenvijver eventueel mogelijk zou zijn.

44 45 46 47

Vertrokken wordt vanuit een aantal aanlokkelijke beelden. Hoe ziet een golf er eigenlijk uit? Wat voor soort landschap wordt er gecreëerd met het aanleggen van een golf. Vanuit enkele 'snapshots' via Google Earth spoorden we al snel verschillende condities op te midden waarvan golfterreinen zoal gelegen zijn.

44 45

46

Figuur 44:

Luchtfoto golfterrein De Haan - 18 holes

Figuur 45, 47:

Luchtfoto golfterrein Tervuren - 18 + 9 holes

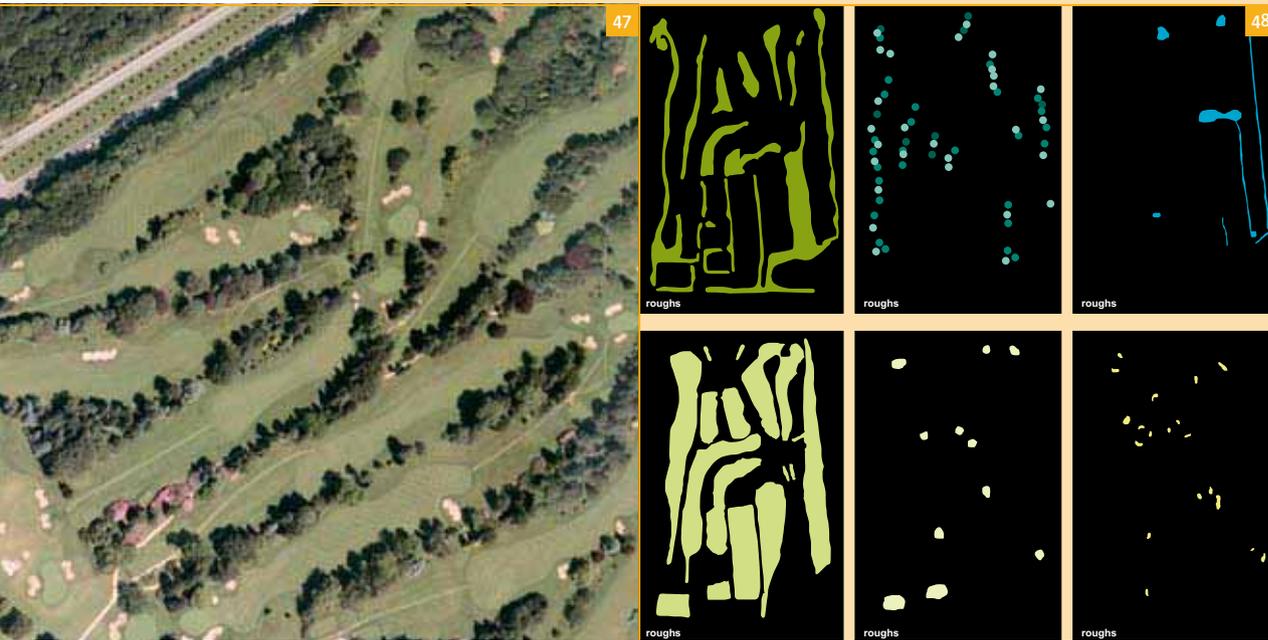
Figuur 46:

Luchtfoto golfterrein Lille - 9 holes

Golfterreinen vormen vaak de overgang vormen tussen verstedelijkt gebied en open ruimte (bosgebied of landbouwgebied). Een dergelijke invulling lijkt wellicht een betere overgang te maken dan de brute overgang verstedelijking – open ruimte. In het geval van Middenvijver zouden we hetzelfde kunnen zeggen, met een golf in te richten verstedelijk je het gebied immers niet. Een keerzijde is wel dat je de open ruimte privatiseert. Een golf lijkt ook wel rekening te kunnen houden met de graszandvlakte die aanwezig is. Voorbeelden van de Vlaamse kust illustreren dit.

48

Vervolgens zijn we op zoek gegaan naar de ingrediënten van een golf en de vereiste oppervlakte deze innemen.

Figuur 48:
 Bovenste rij:
 rough's, bomen en
 water
 Onderste rij:
 fairway's, green's en
 tees

De eerste set ingrediënten slaat vooral de inrichting van het terrein. En zoals uit de onderstaande cijfers blijken kan hier wel wat mee gespeeld worden. Zo bepaalt vooral de oppervlakte aan 'rough's en semi-'rough's de ecologische waarde van het golfterrein. Hierin kunnen dus met andere woorden bewuste keuze genomen worden. De onderste rij ingrediënten stellen de effectieve spelzones voor. Hieronder vinden we enkele gegevens terug waarmee we tijdens het ontwerpend onderzoek aan de slag zijn gegaan. De totale oppervlakte die wordt ingenomen door een klassieke 9 holes baan:

- afslagzones ('tee') ca. 0.5 ha
- 'green' ca. 0.5 ha
- 'fairway's (+ semi'rough's) ca. 6.25 ha

- 'rough' ca. 6 ha
- zones buiten het spel ca. 7.5-20 ha
- practice (driving range) ca. 1.5 ha
- parking + gebouwen ca 0.25 ha

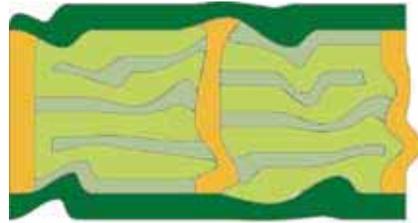
---

totaal ca. 22.5-35 ha

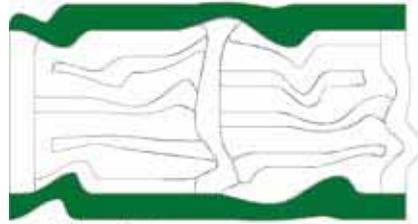
(Tania Vandenbroucke, 2007).

Het concept van verweving van functies wordt aangenomen voor de verdere redenering van het ontwerpend onderzoek. Het ontwerpen van een golf met 9 holes op een terrein van meer dan 40 ha vormt geen probleem voor een golfarchitect. Ook de functie van een camping is rekenkundig geen probleem op dit terrein.

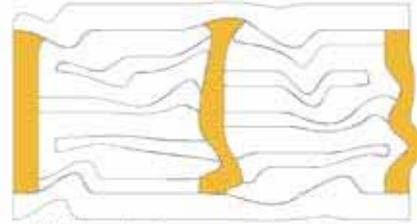
Vanuit het concept van verweving van functies wordt onderzocht of zowel een kwalitatieve camping als een golfterrein, als publieke ruimte kan voorzien worden op Middenvijver Centraal. Een aantal schema's kunnen dit idee verder verduidelijken.

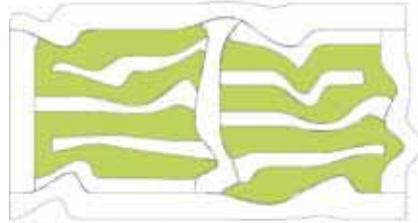
concept:
verweving van functies

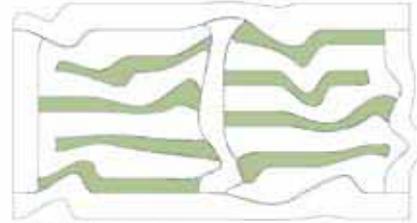
publieke ruimte:
parkeerder (park, golf, camping)

publieke ruimte:
parkbezoeker, kampeerder, golfspeler

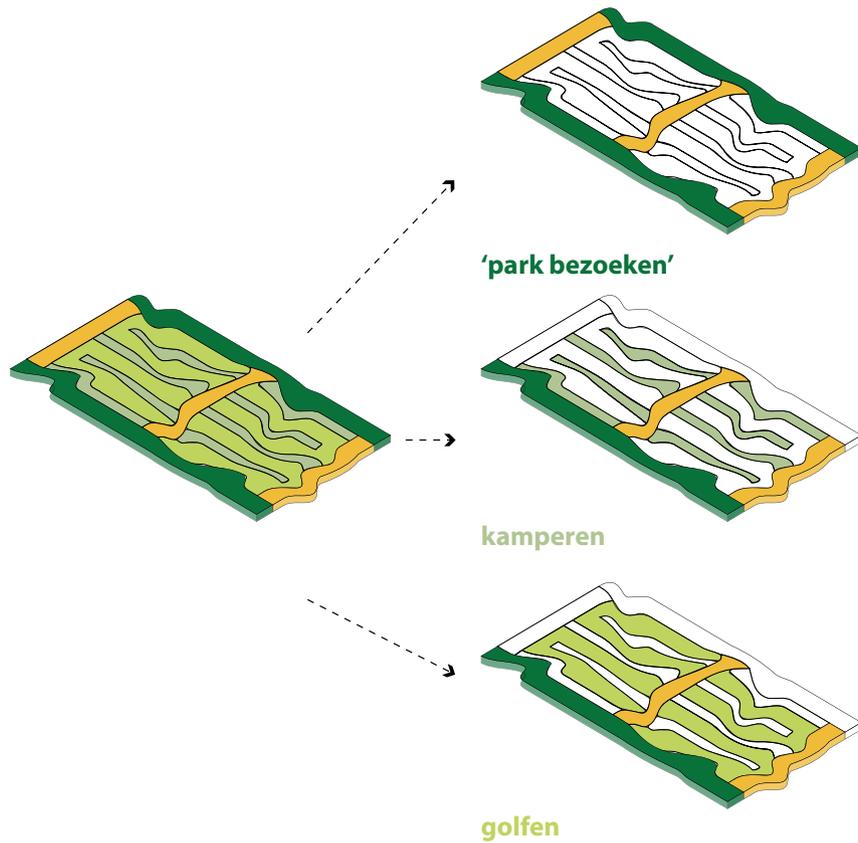
recreatie ruimte:
golf

recreatie ruimte:
camping

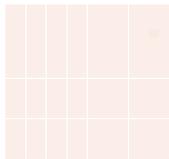
49

- 49 Bovenstaande figuur geeft weer dat verschillende type ruimtes worden gecreëerd. Er worden twee types publieke ruimte voorzien: namelijk een publieke ruimte waar de parkeerder van de golf, het park, of de camping zijn plaats weet te vinden, en een verblijfsruimte als publieke ruimte waar zowel activiteiten kunnen plaatsvinden als gewone doorsteekmogelijkheden (afhankelijk van de breedte van deze ruimtes – die men desgewenst minimaal kan houden of eerder maximaliseren). Verder wordt onderscheid gemaakt tussen de effectieve recreatieruimtes voor de golf en die voor de camping.

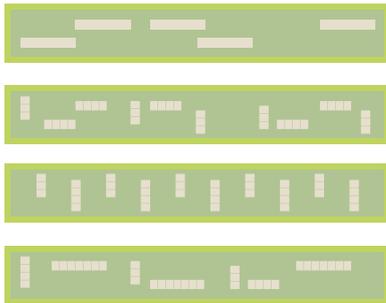

- 50 Een tweede schema laat de verschillende manieren van functioneren zien van respectievelijk het park, de camping en de golf. Dit concept gaat ervan uit dat de 'rough'-zones van de golf worden 'opgeblazen' zodat in deze zones ook de kampeerplaatsen kunnen worden voorzien. Het concept is vrij abstract en enigszins gedurfd. Aspecten zoals veiligheid en coördinatie zouden in een volgende opdracht uitgewerkt en geconcretiseerd moeten worden. Met de huidige technologische mogelijkheden in het achterhoofd wordt voorgesteld om systemen met badges te gebruiken om als kampeerder de 'rough'-zone te betreden.

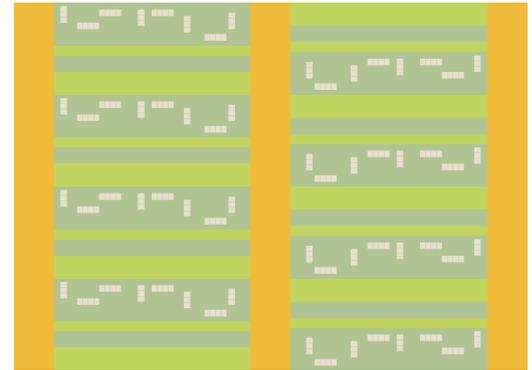
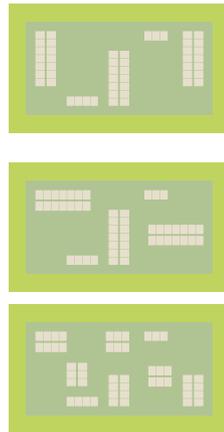
- 51 Onderstaande schema's geven een idee over de noodzakelijk in te nemen oppervlakte voor de kampeerplaatsen. Zoals uit de figuren blijkt is dit een camping met veel ruimte. De kampeerplaatsen worden geclusterd in verschillende aantallen, en daar rond wordt voldoende 'rough'-zone voorzien die zowel kwaliteit genereert voor de camping als voor de golf.

campeerplek (80 m²)
320 plaatsen = 2,5 ha

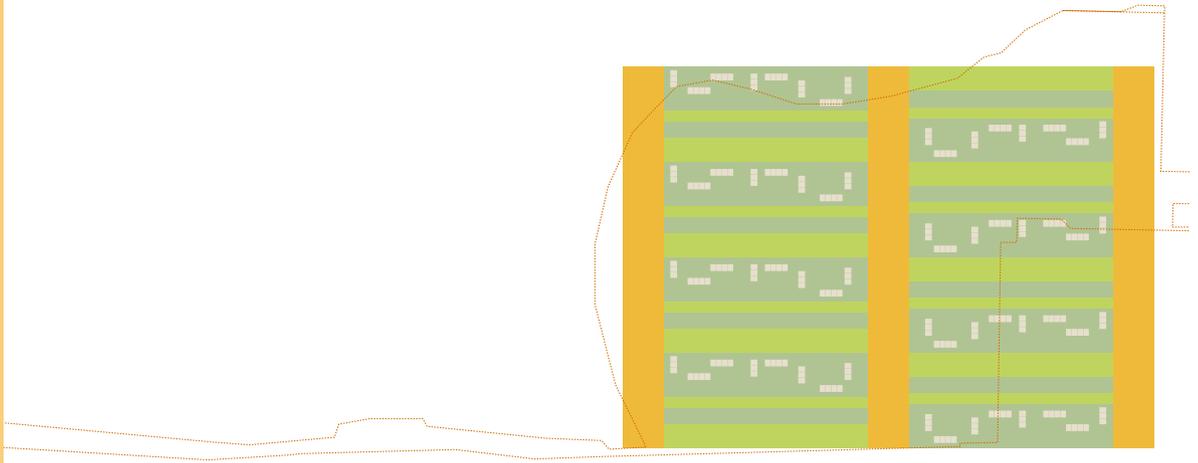

35 campeerplaatsen in de 'roughzone' (2,5 ha)

mogelijke configuratie: golf (9 holes) + camping 224 plaatsen

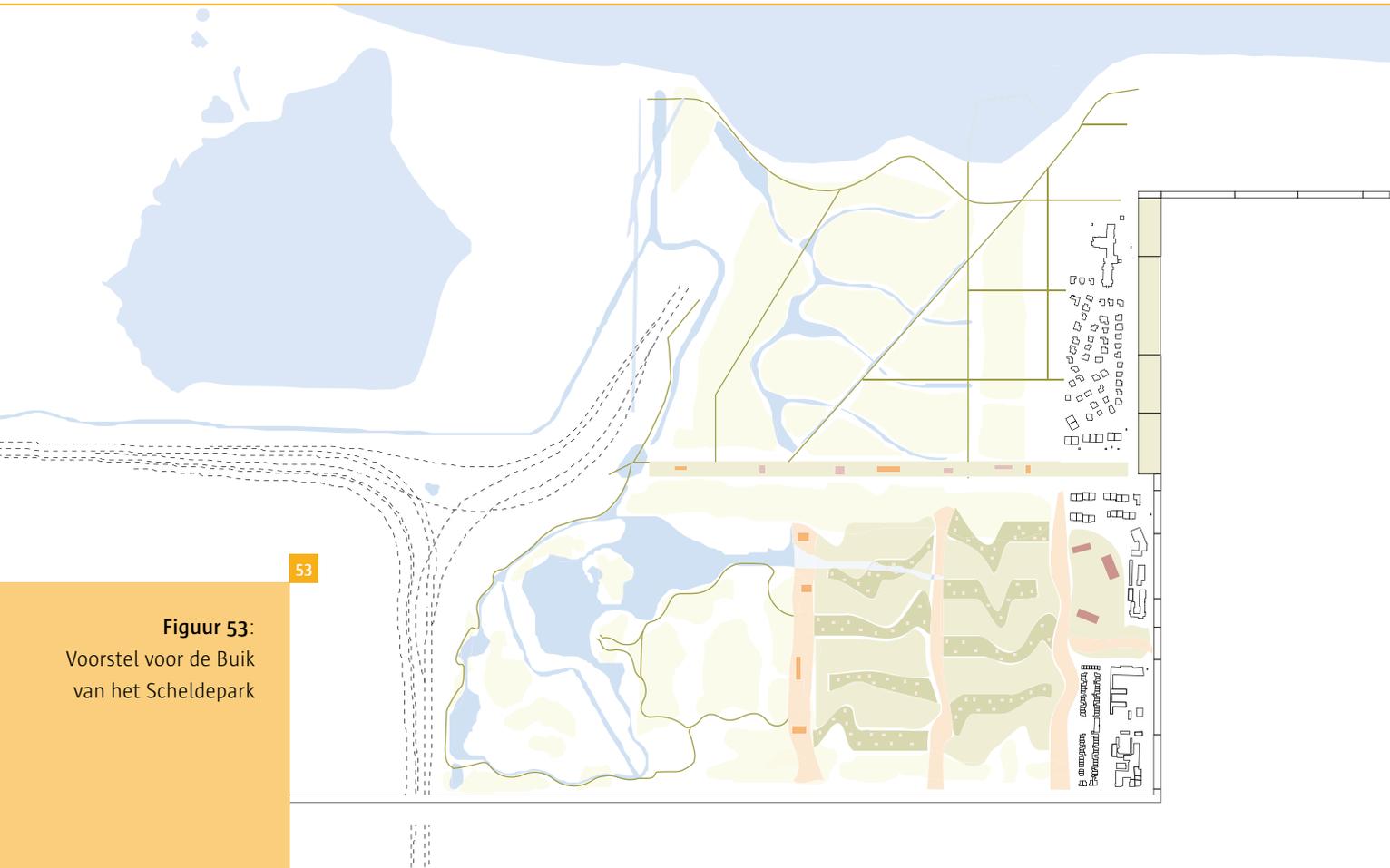
Figuur 52:
Een snelle test in
welke mate dit op
Middenvijver Centraal
kan passen, geeft
het volgende
– abstracte – beeld.

- 53 Een iets of wat schematische versie van dit voorstel geeft volgend voorstel voor de Buik van het Scheldepark. Er worden drie doorsteken voorzien die telkens aansluiten vanuit de Blancefloerlaan naar de Charles De Costerlaan. Ter hoogte van het Rot worden de doorsteken veeleer smalle paden, zodanig dat ze voldoen aan de beschermingsvoorwaarden die hier van kracht zijn.

In de uiterst westelijke strook worden sportfaciliteiten gesuggereerd. Dit kunnen bijvoorbeeld kleine sportveldjes zijn. De middelste strook zal druk gebruikt worden door de overstekende golfer, de kampeerder op zoek naar zijn plek, en door de parkganger.

De uiterst oostelijke strook maakt de verbinding met de Parkstad, en verleent tevens toegang tot de nieuwe club- en toegangsgebouwen. Een oost-west toegang vanuit de Parkstad (zie activiteitenzone Parkstad, ter hoogte van de Halewijnlaan) sluit dan weer aan op de as die wordt voorzien in het Europark.

53

Figuur 53:
Voorstel voor de Buik
van het Scheldepark

In de strook van de Charles de Costerlaan worden zowel sportfaciliteiten als plekken voor ontwikkeling (bijvoorbeeld kleine horecazaken) voorgesteld.

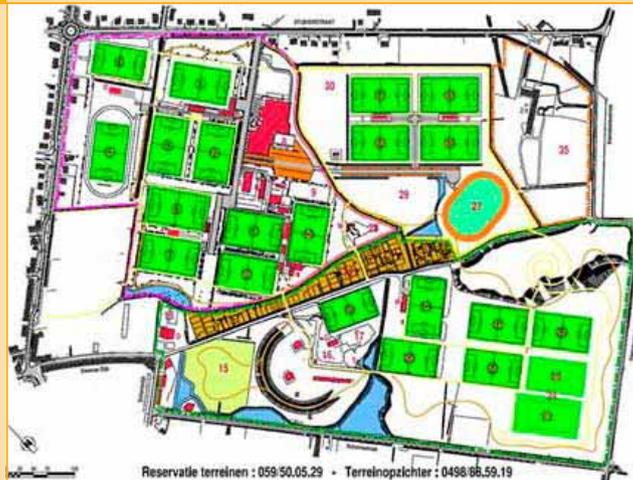
2. Sportpark

- 53 Een tweede beeld voor Middenvijver Centraal, is gebaseerd op een voorbeeld van een recent gereconverteerd Sportpark in Oostende.

Infokader: sportpark De Schorre, Oostende

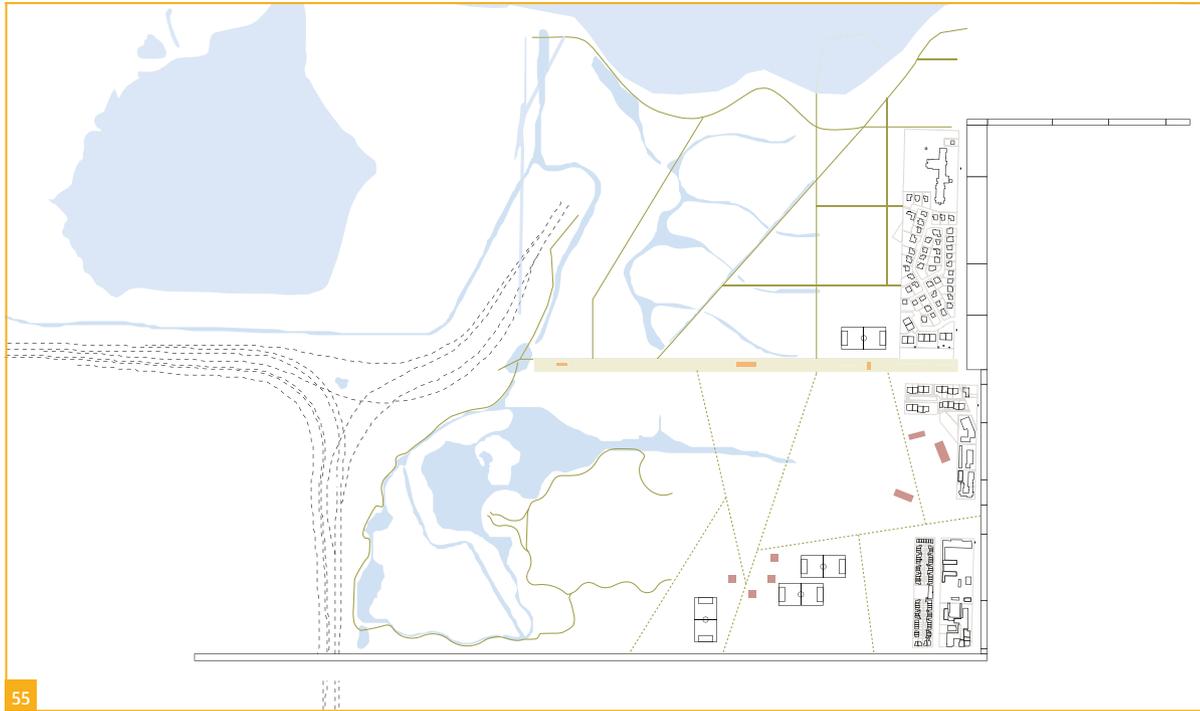
Referentievoorbeeld, stad Oostende (reconversie voetbalpark en uitbreiding met andere sportvelden, sporthal, ...)

54

Op basis van het concept van een sportpark kan een ander beeld gesuggereerd worden dan het golf- en kampeerpark. Hier worden ook een aantal strategische verbindingen voorzien die tegelijkertijd verschillende type ruimtes genereren. In de ontstane kamers kunnen, afhankelijk van de keuze, publieke of private recreatieve of sportieve ontwikkelingen voorzien worden. Op deze manier kunnen vanuit een basisidee verschillende graden van privatisering in de hand gehouden worden. In de schets worden slechts enkele ruwe suggesties gedaan, voornamelijk om een schaal weer te geven.

- 55 De padenstructuur die hier gesuggereerd wordt, introduceert een ander systeem dan de twee reeds ontworpen structuren van St. Anna en Middenvijver West. De diversiteit is hier zeker en vast een kwaliteit. Het voorstel van de Charles de Costerlaan werd hier aangehouden.

3. Besluit

De twee bovenstaande vingeroefeningen, die nog niet getoetst zijn op haalbaarheid en draagvlak en die de stad tot niets verbinden, laten telkens een ander beeld zien. Hierdoor kan een discussie op gang gebracht worden.

Een essentiële vraag voor dit ontwikkelingsgebied is in welke mate men dit grootschalige open gebied wenst te privatiseren of juist publiek te houden . Dit zal immers een belangrijk gegeven zijn bij elk verder ontwerp dat op deze plek volgt. De twee uiterste voorbeelden van het golf en kampeerpark tegenover een publiek sportpark, lijken dan ook een goede aanzet tot discussie.

■ 4.2.4 Krachtlijnen van de Buik van het Scheldepark

Globaal genomen gaat het hier over het goedkeuren van het algemene opzet om dit gedeelte mee te erkennen als onderdeel van het Scheldepark.

Verder wordt er een manier van aanpak aangereikt die gebaseerd is op de algemene visie, namelijk het markeren van landschapsovergangen en het beleefbaar maken hiervan. Vanuit dat perspectief introduceren we een aantal belangrijke elementen:

1. Het versterken van de noord-zuid relatie via de padenstructuur die ontworpen wordt voornamelijk voor het gedeelte Middenvijver Centraal. Voor Middenvijver West en St. Annabos gesprekken aangaan met TV SAM om de ontwerpen en vooral het functioneren van deze Buik op elkaar af te stemmen.
2. Afwegen in welke mate Middenvijver Centraal privé of publiek is, gekoppeld aan een onderzoek naar wenselijk programma vanuit verschillende beleidsdomeinen (onder andere sport, cultuur en toerisme) van de Stad Antwerpen, zodanig dat er meer gefocust ontwerpend onderzoek kan plaatsvinden.
3. Het inrichten van de Charles de Costerlaan als activiteitenruimte met hierin verweven de regionale oost-west fietsverbinding.
4. Inzetten op goede toegangen vanuit de Parkstad.
5. Vertrekken vanuit het karakter van informele zanderige open vlakke

4.3 De Schelde oevers

■ 4.3.1 Analyse

De Schelde oevers zijn heel specifiek voor Linkeroever. De Schelde omgeeft immers haar hele randgebied en zorgt over de hele lengte voor een pallet aan condities. Gedeeltelijk worden deze condities vandaag reeds beleefd, maar een groot deel van de karakteristieken van de oever zijn vaak nog onontgonnen plekjes.

In deze analyse is getracht om vanuit de beleving van deze ruimte – die verder nog meer gedefinieerd zal worden – een lezing te geven. Dit om het huidige gevarieerde beeld over te brengen, als een interpretatie van de kwaliteiten of ‘gemiste’ kansen van de diverse plekken.

Een opeenvolging van sferen die in elkaar overvloeien worden achtereenvolgens besproken. Eén zaak is duidelijk, binnen de Schelde oevers kan men onmogelijk spreken over één conditie (zie infokader: ontwerpvoorstel Open Oproep Scheldekaaien – Joan Busquets). Het zal dan ook geen zoeken zijn naar die ene conditie om te versterken, maar veeleer naar het aan elkaar rijgen van de verschillende condities binnen één logisch verhaal, namelijk het ervaarbaar en beleefbaar maken van de ruimte van de Schelde oevers, en vooral van haar natuurlijkheid die vandawag soms verborgen ligt, en bijgevolg niet beleefbaar is.

Infokader: Ontwerpvoorstel Open Oproep Scheldekaaien – Joan Busquets

56

In het ontwerpvoorstel van Busquets voor de Schelde kaaien betreft hij ook de Linkeroever. Het planbeeld dat hier gegenereerd wordt, suggereert een uniforme aanleg, die een zekere herkenbaarheid in zich houdt.

Ook al tekent hij deze oever in als een zachte oever toch formaliseert hij door de uniformiteit de ganse Linker Schelde oever.

Dit beeld wordt meegegeven als een soort ‘tegenvoorbeeld’ van wat in dit onderzoek wordt beoogd. De diversiteit van sferen die momenteel aanwezig is, lijkt door middel van een dergelijk voorstel verloren te gaan.

Figuur 56:

Bron:

Joan Busquets,
Open Oproep
Masterplan
Scheldekaaien, 2007.

56

- 57 Een eerste kaart duidt de verschillende condities (sferen) die we langsheen de Schelde oever onderscheiden. De overgangen hebben vaak te maken met een wijziging in relatie met ofwel het water ofwel het landelijke (de vaste oever). Voor elk van de deze sferen wordt een korte analyse gegeven op basis van foto's en de beleving van de plek zelf.

1. Burcht: een pareltje aan het water?

58 Kort wordt een opsomming gegeven van enkele vaststellingen voor dit sferbeeld. Ter hoogte van Burcht, meer specifiek het gedeelte op de bovenstaande luchtfoto, ligt een open plek tussen de Schelde en de bebouwing. Deze strook werd opgevuld met verschillende recreatieve functies zoals een atletiekpiste, een voetbalveld en tennisvelden. Deze zijn op zich in tweede orde geplaatst achter het bestaande woonweefsel, maar eigenlijk vormen zij de eerste orde gekeken vanuit de oever van de Schelde. Momenteel functioneert deze recreatieve cluster echter enkel vanuit het bestaande woonweefsel, ook al loopt er wel en pad langsheen de Schelde, verbindingen zijn er niet. Bernardo Secchi doet op deze plek ontwerpvoorstellen die

in de lijn liggen van hoe deze studie het mogelijke gebruik van de ruimte langsheen de oever ziet (zie infokader: ontwerpvoorstel Bernardo Secchi, Burcht).

Figuur 59:
Ontwerpvoorstel
Bernardo Secchi-Burcht

59

Infokader: Ontwerpvoorstel Bernardo Secchi - Burcht

59 Het ontwerpvoorstel vormt op zich een vrij goed voorbeeld van hoe dit onderzoek een mogelijke wisselwerking tussen Schelde en vaste oever ziet. Er worden paden aangelegd, ontwikkelingen toegevoegd, en een differentiatie gemaakt in buiten-gebruiksruimten. Via minimale ingrepen wordt de link tussen water en dorp gelegd (met paden parallel aan de Schelde, en met dwarse doorsteken vanuit het woonweefsel, zowel degene die dichterbij gelegen zijn, als degene die verderaf liggen.)

Funcities die toegevoegd en benoemd worden op plan zijn: speelbare gebieden, relaxatiegebied, pad tussen gras en water, strand, multifunctionele ruimte, fins looppad en fitometer, playground, grasveld, skategebied, elementaire toeristische haven, bar/terras en greppels. Dit laatste element zorgt ervoor dat het element water ook binnen de landschappelijke onderlegger aanwezig is.

Er wordt een zekere spanning opgebouwd tussen het bestaande woonweefsel en de huidige oever. Woonontwikkelingen accentueren deze spanning nog eens extra. Er wordt ook water betrokken op het terrein zelf, en hier en daar wordt ook een suggestie gemaakt van meer openingen te maken in het groen (cfr. ter hoogte van de tennisvelden)

60 De doorsneden geven een heel goed beeld van de verschillende manieren waarop de Schelde oever kan beleefd worden. Dit heeft weliswaar veel te maken met de manier waarop het pad aangelegd wordt. Een keer dicht tegen de Schelde aan, dan weer er verder vanaf. Ook het niveau waarop je je als gebruiker bevindt is weliswaar van belang bij de beleving van de oever en haar Schelde.

(Tania Vandenbroucke, 2007)

Figuur 60:
Doorsneden
Schelde oever

60

Burcht wordt expliciet meegenomen in dit onderzoek om aan te tonen dat het concept van het opladen van de Schelde oevers niet stopt aan de grenzen van de Stad Antwerpen (zie DEEL 1 | Het belang van de regio).

2. Burchtseweel: ruimte in overmaat

- 61 62 Het Burchtseweel, het natuurlijke wiel van weleer (cfr. Ferraris, dijkbreuken in polders), is niet onmiddellijk zichtbaar. Het ligt enerzijds wat teruggetrokken ten opzichte van de laan waarop de weggebruiker zich bevindt.

Anderzijds speelt de eromheen liggende vegetatie hier ook een rol in. De schaal van het wheel kan beter ingeschat worden in een zichtrichting dwars op de laan.

62

63

Figuur 63:

Algemeen profiel Beatrijslaan:

- Schelde – oever – fietsstrook – voetgangersstrook
- dubbele rijweg - pechstroken langs beide zijden
- fietspad – Burchtseweel.

64

Figuur 64:

Ter hoogte van het Burchtseweel heeft de Schelde een natuurlijke oever. Ter hoogte van Burcht is er een gedeelte verstedelijkt. Deze oever heeft een redelijke ruigte en breedte. Vanaf de Beatrijslaan is het contact met de Schelde zelf echter zoek, naast het immense wegprofiel waarlangs tevens fiets- en voetpaden gelegen zijn (zie algemeen profiel).

Profiel oever:

getijdenstuk – riet – grasvlakte met verspreide bomen en struiken

65

Figuur 65:

Het huidige fiets- en voetpad geven een goed beeld van de ruime inrichting van deze Beatrijslaan. Het voetpad wordt duidelijk niet gebruikt. De gemiddelde Linkeroever bewoner komt deze plek niet gauw opzoeken. Op schaal van het Scheldepark zelf, kan zo een plek wel opgeladen worden indien het zich inschakelt in een groter verhaal, zoals 'Rondje om Linkeroever'.

Het Scheldegevoel wordt vooral ervaren in het gedeelte zoals weergegeven op bovenstaande twee foto's. Namelijk het stuk waar de getijdenwerking zichtbaar is, samen met het riet, waar ook de geur van de Schelde ervaren kan worden. De brede grasstrook met bomen nodigt uit om hier paden te verweven en de nabijheid van de rivier op te zoeken. Of om hier en daar een rustpunt toe te voegen in het dichte groen.

Het inzetten op de beleefbaarheid van het Burchtseweel in heel zijn omvang is een punt van inzet. Alsook het beleven van de Schelde en het terug in contact brengen van het weel en Schelde is een te onderzoeken piste. Dit zou wel het gevolg hebben dat het voorliggend ontwerp van TV SAM voor Burchtseweel herbekeken zou moeten worden (zie infokader DEEL 11 Infokader: ontwerp Burchtseweel). Dergelijk onderzoek kan gebeuren naar aanleiding van de dijkverhogingen in het kader van het Sigmaplan.

3. Tussen Burchtseweel en Galgenweel

66 67 De overgang tussen het Galgenweel en het Burchtseweel wordt gemarkeerd door het oversteken van de autosnelweg. De Beatrijslaan, die in volle glorie haar breedte blijft behouden, koppelt zich los van de bodem en lijkt heel even te zweven. Fietsers maken hier ofwel een kleine kromming langsheen het tunnelgebouw, ofwel fietsen ze rechtdoor. Beide fietstracé's bevinden zich weg van de Schelde. Er wordt niet ervaren dat de E17 de Schelde onderduikt, men ziet het niet als fietser. Deze kloof tussen Burchtseweel en Galgenweel, samen met de overgedimensioneerde Beatrijslaan, zorgt ervoor dat het recreatief verkeer op Linkeroever vaak ophoudt bij de deze brug.

68 69 Volgende suggesties worden daarom in dit onderzoek opgenomen. Het zou wenselijk zijn het gevoel van de Schelde ook ter hoogte van het tunnelgebouw aanvoelbaar te maken, mogelijk via een pad dat zich ontdubbelt. Ruimte omheen het gebouw kan anders benut worden. Een verdergaand idee is dat de brede brug op zich niet strikt noodzakelijk is om de verbinding te maken met het gedeelte naar Burcht (dimensie Beatrijslaan). De brug zou ook benut kunnen worden voor andere activiteiten; bijvoorbeeld voor recreatie, horeca, etc. Dit concept past binnen de eerder gedane voorstellen binnen zowel de Parkstad als de Buik van het Scheldepark, namelijk “laan wordt ruimte”.

68

Figuur 68:
Bestaande situatie.

69

Figuur 69:
Suggestieve tekening.

4. Ter hoogte van het Galgenweel: Antwerpen op z'n best?

- 66 Eens de brug over de E17 voorbij, begint het actievere deel van Linkeroever. Het Galgenweel verschijnt op een andere manier dan het Bruchtseweel. In tegenstelling tot het Burchtseweel, is het water van het Galgenweel goed zichtbaar van op de laan. Ook voetgangers en fietsers bevinden zich iets hoger ten opzichte van de rivier.
- 70 De Schelde wordt met andere woorden meer ervaren, hoewel het struikgewas nog steeds de effectieve bereikbaarheid van het water beperkt.

Het Galgenweel zelf heeft een belangrijke historische betekenis. Ze verwijst naar de plek waar weleer een galg stond, en dus een maatschappelijke betekenis had. Vandaag bevinden zich hier een aantal zeilclubs die het eilandje innemen. De loodsen liggen verzonken ten opzichte van de weg waardoor de schaal van het eilandje van op de weg niet onmiddellijk waar te nemen is.

71 72 73

Het profiel van de Beatrijslaan, tussen Schelde en Galgenweel, is quasi hetzelfde als dat tussen Schelde en Burchtseweel. Ook hier triomfeert de grote laan met langs weerszijden wat verloren infrastructuur die voorzien zijn voor voetganger en fietser. Voetgangers zijn zeldzaam op dit voetpad, joggers zijn des te meer aanwezig.

Hier kan de brede Beatrijslaan dichtgeknepen worden (zie ook het ontwerpend onderzoek Ontwerpteam Johan Van Reeth, in het kader van opstellen BPA Regatta).

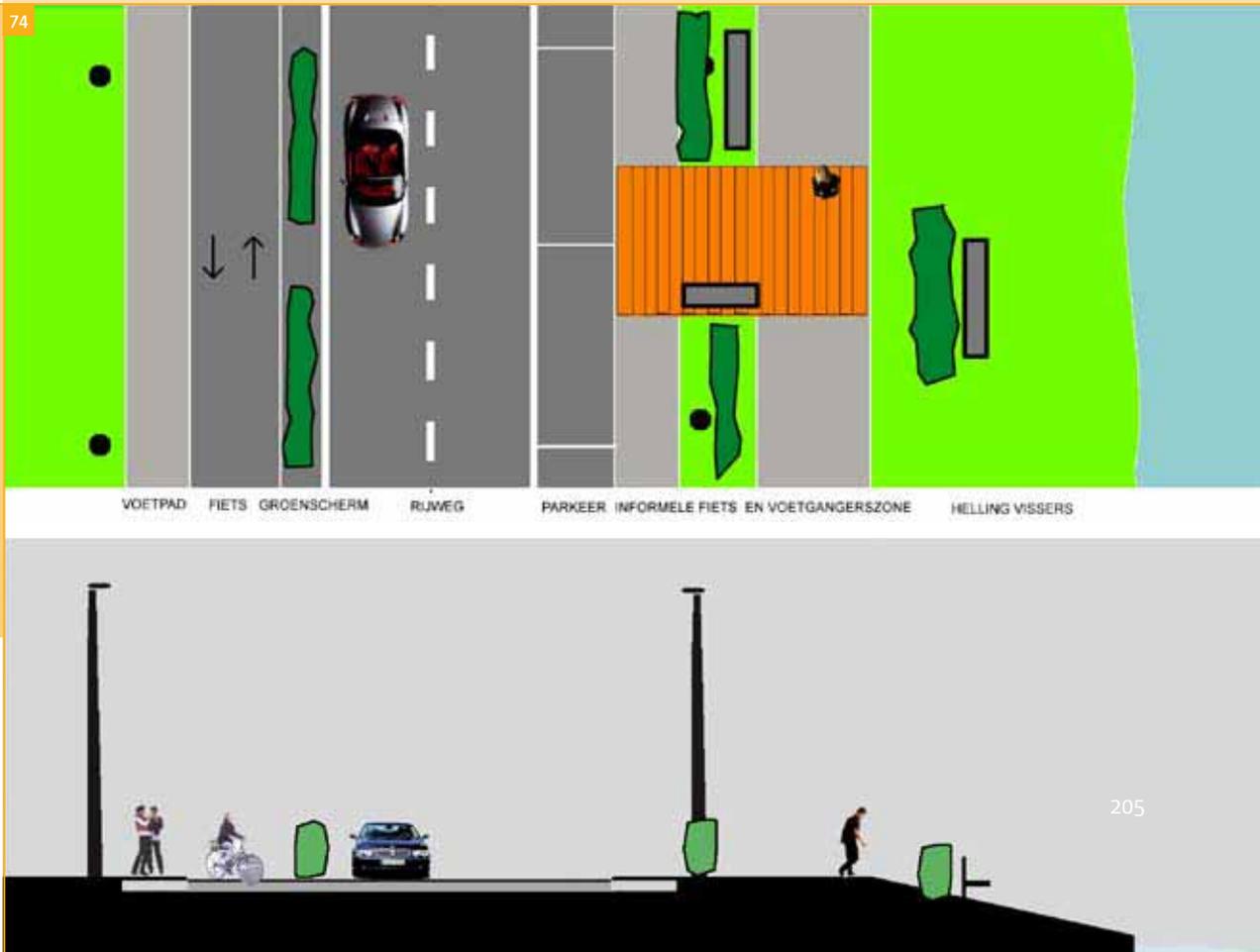
Infokader: Scheldeoeveren ter hoogte van Galgenweel

74

Figuur 74:

Gewenste toestand weg tussen Schelde en Galgenweel.

Bron: Ontwerpend Onderzoek van Ontwerpteam Johan Van Reeth ikv. BPA Regatta. (Dit voorstel bindt de stad tot niets).

Mogelijk in het kader van de dijkverhogingen kan extra ingezet worden op een pad dat het Scheldegevoel opzoekt, kunnen doorsteken naar de Schelde voorzien worden onder de vorm van steigertjes (bedoeld als rustpunten tussen het riet) en kunnen vormen van horeca toegelaten worden om ook hier een zwaartepunt langsheen de oever te bekomen.

Het Galgenweel zelf, als plek, wordt verder in deze studie opgenomen binnen het hoofdstuk van het eilandje Galgenweel. De randen van het Galgenweel grenzen namelijk aan verschillende deelgebieden:

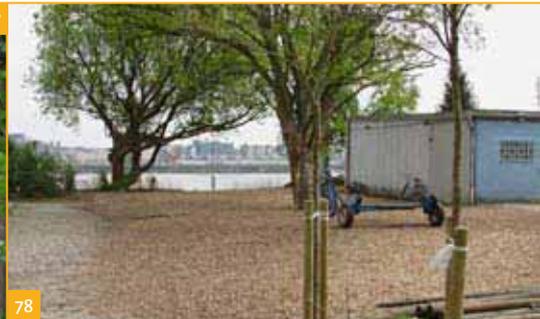
- De noordelijke en oostelijke rand moeten inspelen op de condities van de Parkstad, hetgeen het ontwerp van het Regattapark zeker doet. Het is immers een stedelijk park dat gericht is op het aantrekken van de Parkstad bewoner. Het Regattapark biedt een alternatief voor de vele groene binnenruimtes die reeds aanwezig zijn binnen de Parkstad.
- De westelijke rand grenst aan de toekomstige 'nieuwe Singel' die in het verlengde ligt van de geplande Scheldebrug, die op haar beurt in het verlengde ligt van de strategische ruimte van de Groene Singel. Ook volgens het structuurplan is dit aankomen op de Linkeroever nog een stuk Harde Ruggegraat te midden van een voor de rest als Zachte Ruggegraat geselecteerde ruimte. De conditie van deze rand van het Galgenweel zal dan ook in combinatie met deze infrastructuurbundel dienen bekeken te worden. Kan het landschap van de Groene Singel nog doorlopen tot over de Schelde (cfr. concepten die werden uitgezet binnen de studie van de Groene Singel)?
- De zuidelijke rand vormt dan weer de overgang met de Schelde oevers, de deelruimte waar het natuurlijke gevoel benadrukt en de Schelde aanvoelbaar kan gemaakt worden.

In deze zin is het logisch om telkens de randen van het Galgenweel te bekijken in samenspraak met haar aangrenzend deelgebied.

5. Ter hoogte van de Parkstad

- 75 Ter hoogte van de Parkstad kan een andere wisselwerking met de Scheldeoever onderscheiden worden. De gevel van de Parkstad is een constante, ook al laat ze haar verschillende gezichten zien van individuele woningbouw tot collectieve hoogbouw. Het is vooral de relatie ten opzichte van de Schelde die steeds wijzigt.

76 77 78

De bovenstaande drie foto's geven een goed beeld van het profiel ter hoogte van het binnenkomen in de Parkstad. Grotere villa's begrenzen de brede laan, waardevolle platanen en langs weerszijden een vrij liggend fietspad geven de Beatrijslaan een groot allure. Dit is een kwalitatieve woonwijk, maar de relatie met de Schelde is zo goed als zoek.

79 80

Tegenover de woningen, ligt een 'verkavelde Schelde oever' waar diverse functies hun stempel zetten, zoals een scoutsterrein, een restaurant – clubhuis en een formeel ingerichte minigolf. Het gevoel van de Schelde wordt hierdoor op de achtergrond geschoven.

81 82 Het Van Eedenplein neemt een specifieke positie in. Het plein behoort zowel tot de Parkstad als tot een mogelijke belevingsruimte van de Schelde oever. Dit voornamelijk desolate verkeersplein staat in schril contrast met de Tunnelplaats aan de overzijde van de rivier (binnenstad).

Deze plek heeft nochtans aantrekkelijke mogelijkheden (zie DEEL 3 I Parkstad).

82

83 84 85 86 87

Vanaf het Van Eedenplein verandert de situatie. Hier gaat de Parkstad wel een relatie aan met de Schelde oever. De vormtotaal van een verstedelijkt park werd als inrichtingsconcept gehanteerd. De meer aandachtige wandelaar kan hier en daar ook een informele doorgang nemen naar de natuurlijke oever.

83

85

84

86

87

Formeel | verstedelijkt

Verstedelijkt versus natuurlijk
Formeel versus informeel

Informeel | natuur

88

88 89 90 91

Op een gegeven moment wordt het pad naast de Schelde afgebogen en leidt dit terug naar de Parkstad. Tussen een recent gebouwde botenloods en de opstalplaatsen van de jachthaven wordt de wandelaar verplicht de Schelde achter zich te laten. Pas wanneer men verderop de ingang van de camping bereikt en doorheen de recreatieve cluster wandelt, kan men via een trappenpartij het Sint Anna strand bereiken.

89

90

91

7. Sint Anna strand

- 92 Het Sint Anna strand, één van de meest gefreundeerde recreatieve plekken op Linkeroever heeft veel intrinsieke kwaliteiten in zich. Eén van de grote kwaliteiten van deze plek is dat de verschillende ‘gezichten’ van Antwerpen ervaren kunnen worden, namelijk ‘de havenstad’, ‘de poreuze stad’, ‘de waterstad’, ‘de ecostad’.
- 93 94 95 De uitgelezen situering van deze bocht van de Schelde ligt aan de basis van deze uitzonderlijke waarde. Deze plek dient bijgevolg optimaal benut worden, gevrijwaard blijven, voor deze unieke ervaring.

93

Havenstad | waterstad

94

Poreuze stad | waterstad

95

Ecostad | waterstad

8. De bufferzone

- 96 Het gedeelte dat volgt op het Sint Anna strand en de toegang tot het St. Annabos kan ingedeeld worden in twee sferen. Enerzijds is er het parallelle systeem van de Kastanjedreef, en anderzijds is er de werkelijke bufferzone waar destijds de vele vakantiewoningen hun plek vonden.

97 100

102

98 101

103

99

104

Kastanjedreef & aansluiting Kastanjedreef op Scheldeoever

Zijde Schelde oever

Zijde Parkstad

97 98 99 100 101 102 103 104

- De kastanjedreef vormt de overgangszone tussen verschillende recreatieve plekken. In de fotomatrix hierboven wordt dit - vandaag reeds kwalitatief - systeem in beeld gebracht. Horecazaken worden ontsloten via zowel de dreef als via de dijk langs de Schelde, er zijn ook een aantal doorsteken mogelijk vanuit de Kastanjedreef naar de Schelde oever toe, de ruimte tussen de Parkstad en de kastanjedreef verbergt een aantal recreatieve functies zoals een ligweide en een speeltuin. In een mogelijk toekomstig ontwerp lijkt dan ook dat hier vooral bijgeschaafd en geoptimaliseerd moet worden (zie DEEL 3 | Ontwerpend onderzoek Scheldebocht).

105 106 107 ■

De daarop volgende zanderige halfopen vlakte met verspreide bomen en struiken is kenmerkend voor Linkeroever. Van een werkelijke formele aanleg is nooit sprake geweest. De overgebleven kasseiwegen geven wel enige structuur aan dit gebied, alsook de resterende stempels bebouwing die verwijzen naar de charme die deze plek bezat een aantal decennia geleden.

Deze plek zou onderzocht kunnen worden indien een herlocalisatie van de camping zich opdringt, hoewel dit gebied ook een belangrijke bufferende waarde heeft ten opzichte van de havenactiviteiten aan de Rechteroever (zie DEEL 3 | Ontwerpend onderzoek Scheldebocht). De toegang tot het te hernieuwen St. Annabos kan hier zeker meer geaccentueerd worden.

■ 4.3.2 Visie

De visie voor de Schelde oevers vloeit haast vanzelf over vanuit de analyse van de verschillende sferen langsheen de Schelde. De basisvisie bestaat uit het expliciteren van landschapsovergangen en het beleefbaar maken ervan.

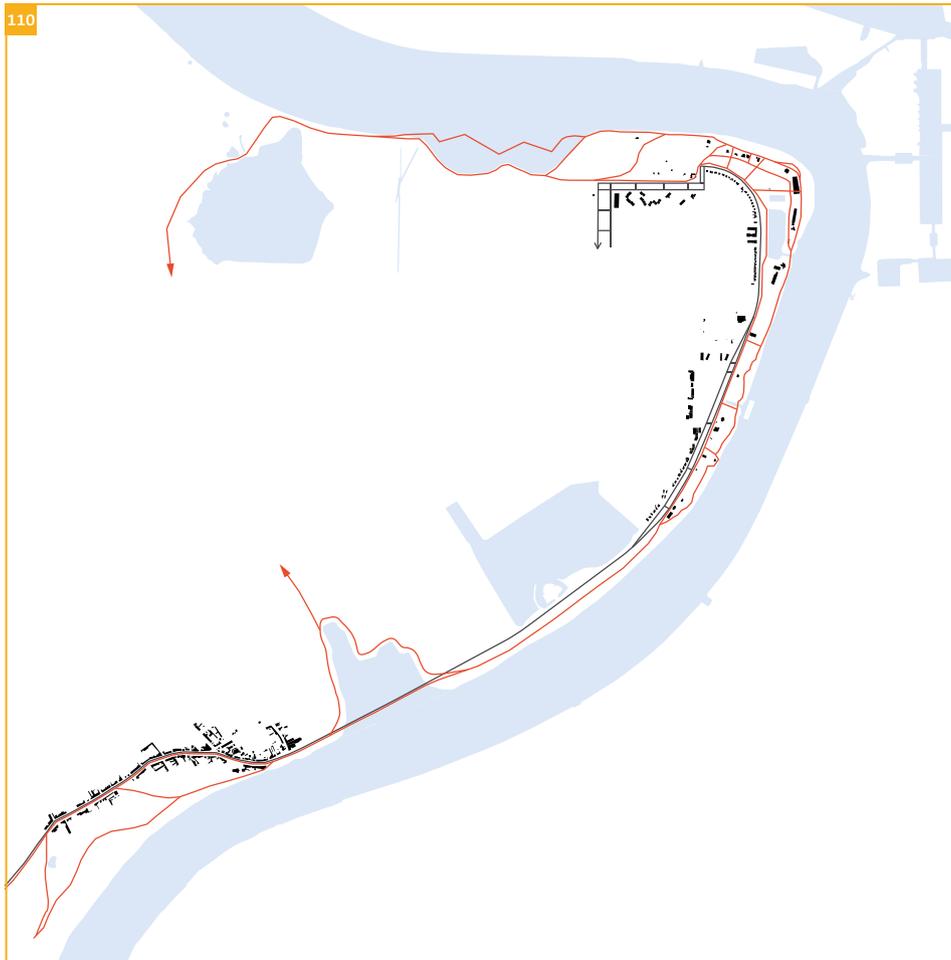
In het geval van het deelgebied van de Schelde is deze basisvisie uitgelezen mogelijk. De bestaande sferen vormen de landschappelijk onderlegger die moet worden opgeladen. Tijdens de analyse van de verschillende onderdelen werden reeds suggesties meegegeven.

Figuur 108:
De 'Parkway'
– de gevel van de
Parkstad als
begrenzing van het
Schelde oever lichaam.

Figuur 109:
Introductie van een
systeem van paden
met verschillende
reikwijdte tot de
Schelde.

- 108 109 In de voorgaande tekeningen wordt vooral gefocust op het tweede aspect van de algemene visie, namelijk het uitwerken van een padenstructuur. Aan de hand van de interactie tussen 'the Parkway' (de gevel van de Parkstad, namelijk Beatrislaan, Thonetlaan en Esmoreitlaan) en een nieuw te introduceren padensysteem wordt voorgesteld een lichaam op te spannen dat telkens een andere reikwijdte heeft tot de Schelde. Van belang hierbij is dat dit één systeem vormt, waarbinnen verschillende trajecten gevolgd kunnen worden: ofwel steeds langsheen de Schelde, ofwel er afstand van nemend, ofwel een combinatie van beide.
- 110

Dit heeft tot gevolg dat op een aantal plekken, die vandaag niet toegankelijk zijn, een zekere toegankelijkheid zal moeten gecreëerd worden. Dit is zeker onderwerp van verder onderzoek. De tekeningen die hier gegeven worden zijn dan ook vooral suggestief. Ze tonen aan dat het realiseren van een lichaam – dat later tevens aansluit op het Dijklichaam – langsheen de Schelde oever mogelijk is.

Zoals ook al min of meer aangegeven bij de analyse, worden naast het realiseren van een padenstructuur tevens een aantal ontwikkelingsmogelijkheden meegegeven. Deze zijn noodzakelijk om het lichaam actief op te laden, bijvoorbeeld om mensen over de barrière van de brug over de E17 te helpen. Daarvoor zijn aanleidingen nodig.

Figuur 111:
Aanwezige
ontwikkelingen

Figuur 112:
Suggestie nieuwe
of te reconverteren
ontwikkelingen

111 112 Op de tekening wordt gesimuleerd op welke plekken dit kan gebeuren, namelijk ter hoogte van Sint Annastrand, het Van Eedenplein, het Galgenweel, het Burchtseweel en Burcht. Deze suggesties dienen uiteraard ontwerpmatig verder afgetast te worden, en concreet ingevuld met een mogelijk recreatief programma.

Figuur 113:
Illustratie van
de werkelijke
'gebruiksruimte'
van het gecreëerde
Schelde oever lichaam

Op verschillende plaatsen wordt de Schelde ook daadwerkelijk meer landinwaarts getrokken. Ter hoogte van het Sint Annabos ontwierp TV SAM reeds dit slikken en schorrengebied dat de lijn van de vroegere dijk volgt. In dit onderzoek wordt eveneens gesuggereerd om ook het Burchtseweel rechtstreeks in contact te brengen met de Schelde.

113

Dit heeft alles te maken met de encenering van het lichaam dat gecreëerd kan worden. Op deze manier wordt ook de schaal van het Burchtseweel zelf beleefbaar, samen met het water dat in dat geval wordt overgestoken.

- 113 De ingrepen resulteren in een beleefbare Schelde oever die tracht om te gaan met haar verschillende sferen, ze aan elkaar rijgt door middel van een boeiende padenstructuur die af en toe afstand neemt en opnieuw toenadering zoekt tot haar natuurlijke habitat. Dit is bijgevolg een expliciete keuze om de Linker Schelde oever als een ‘zachte’ en natuurlijke oever te benaderen, een interessante tegenstelling ten opzichte van de harde Rechteroever. De kracht van beide oevers bestaat uit die tegenstelling. Voor de Rechteroever werd reeds een keuze gemaakt, voor Linkeroever is deze vandaag aan de orde (cfr. ophogen van de dijken in het kader van het uitvoeren van het Sigmoplan).

■ 4.3.3 Ontwerpend onderzoek

- 114 Vanuit de voorliggende problematiek van de camping en de het belang van de plek langsheen het traject van de Schelde oever wordt extra ontwerpend onderzoek gedaan op de reconversie van deze kop van Linkeroever.

1. Scheldebocht

Voor het programma van eisen wordt opnieuw vertrokken van de gegevens aangeleverd door de bedrijfseenheid Toerisme (zie ook deelgebied Buik). De locatie van de huidige camping kan in het geval van uitbreiding onmogelijk behouden blijven indien men vooropstelt dat de camping als één geheel dient beheerd te worden.

Vandaar kan verondersteld worden dat de camping op de huidige locatie zal verdwijnen.

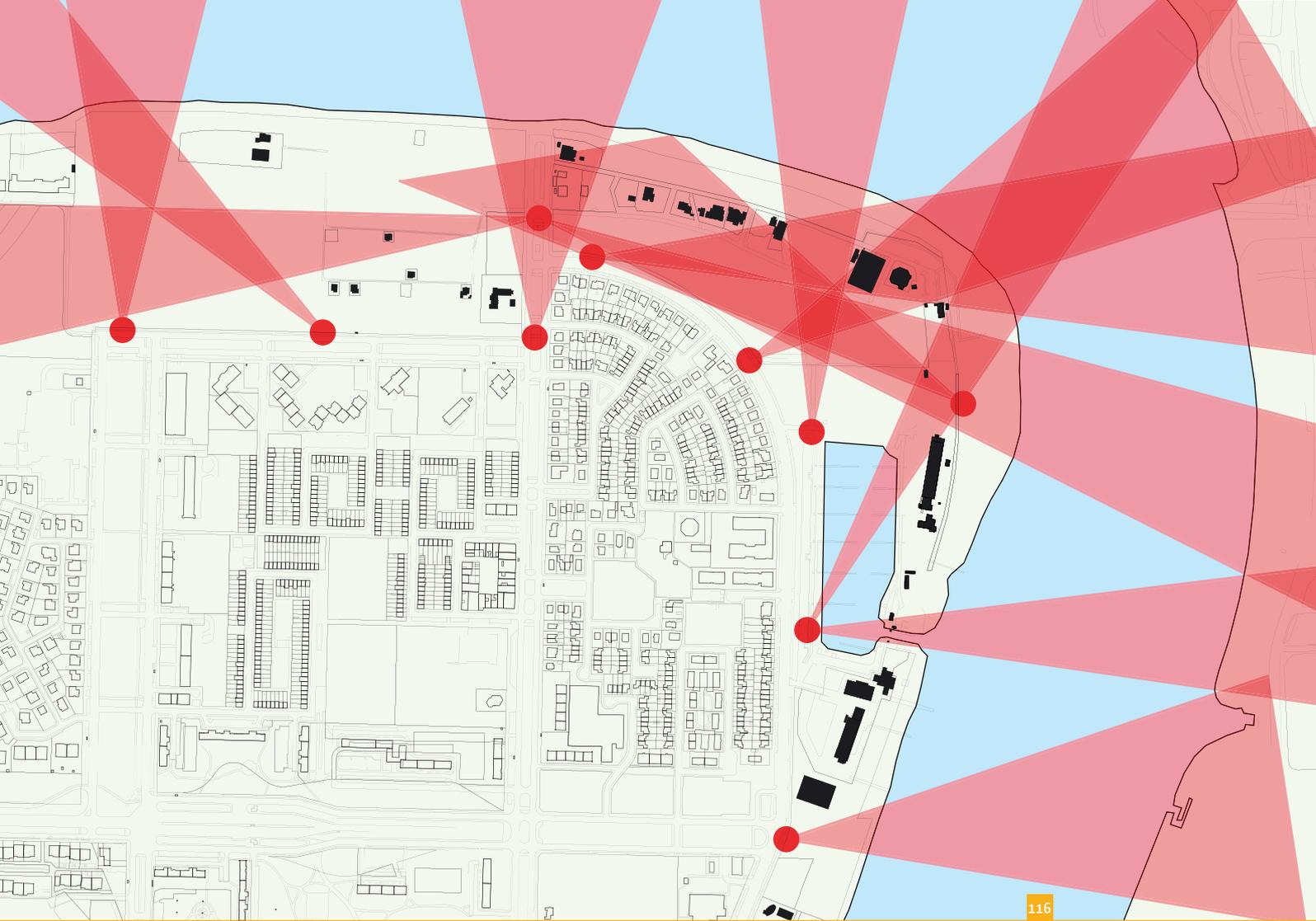

Dit wil onder meer zeggen dat deze ruimte vrij in beslag te nemen is. Ideaal, temeer omdat uit de analyse gebleken is dat dit het 'pareltje' langsheen de Scheldeoever is om de verschillende 'gezichten van Antwerpen' te beleven. Verder wordt bij een onderzoek naar de herstructurering van de bocht, ook nagegaan in welke mate de jachthaven kan ingeschakeld worden. Hier ligt immers de grote 'missing link' van het padensysteem. De opslagplaatsen van de jachten verhinderen de doorgang langsheen de Schelde. Een minimale suggestie wordt gegeven in dit ontwerpend onderzoek. Maar verdergaande ontwerpvoorstellen dienen uitgewerkt te worden waarbij ook het functioneren van de jachthaven meer betrokken wordt bij de herstructurering van de Scheldebocht.

Infokader: aangezet ontwerpend onderzoek Scheldebocht

- 115 Illustratie van een doorgedreven inpassing van de jachthaven. Via een plateau wordt de link met de begaanbare Schelde oever gelegd. Idealiter zouden de jachten onder dit plateau kunnen gestald worden.
- Deze vingeroefening is niet getoetst op haalbaarheid en draagvlak en verbindt de stad tot niets.

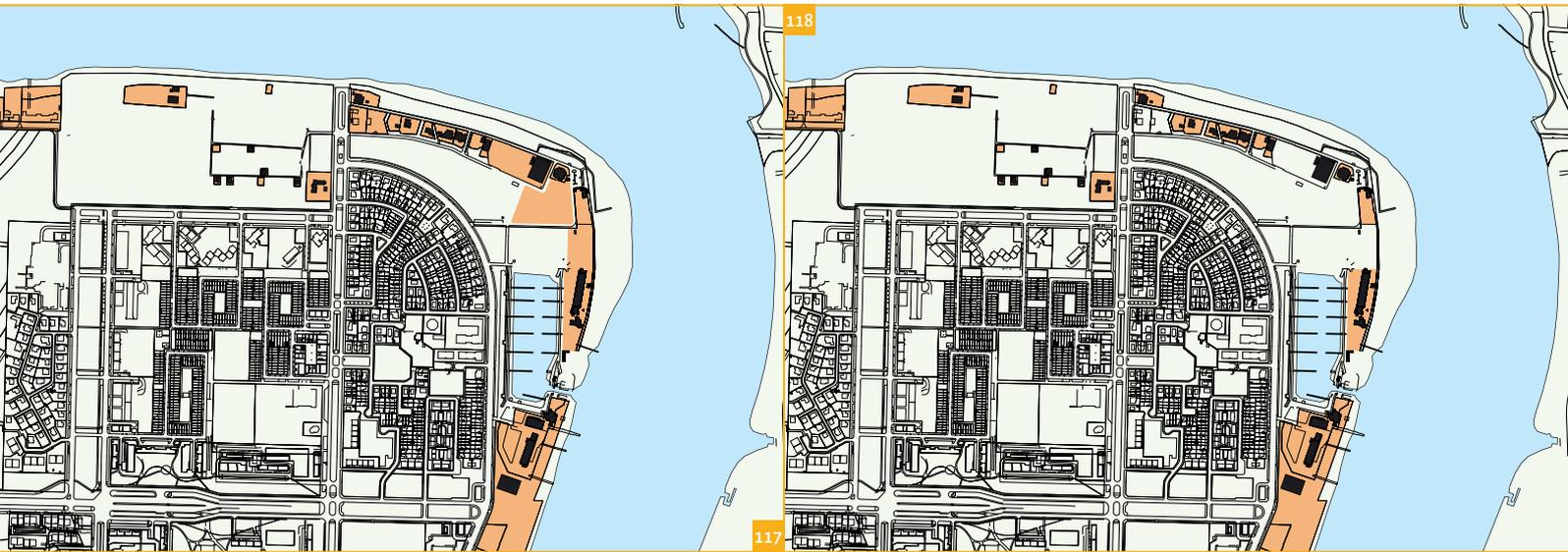

116

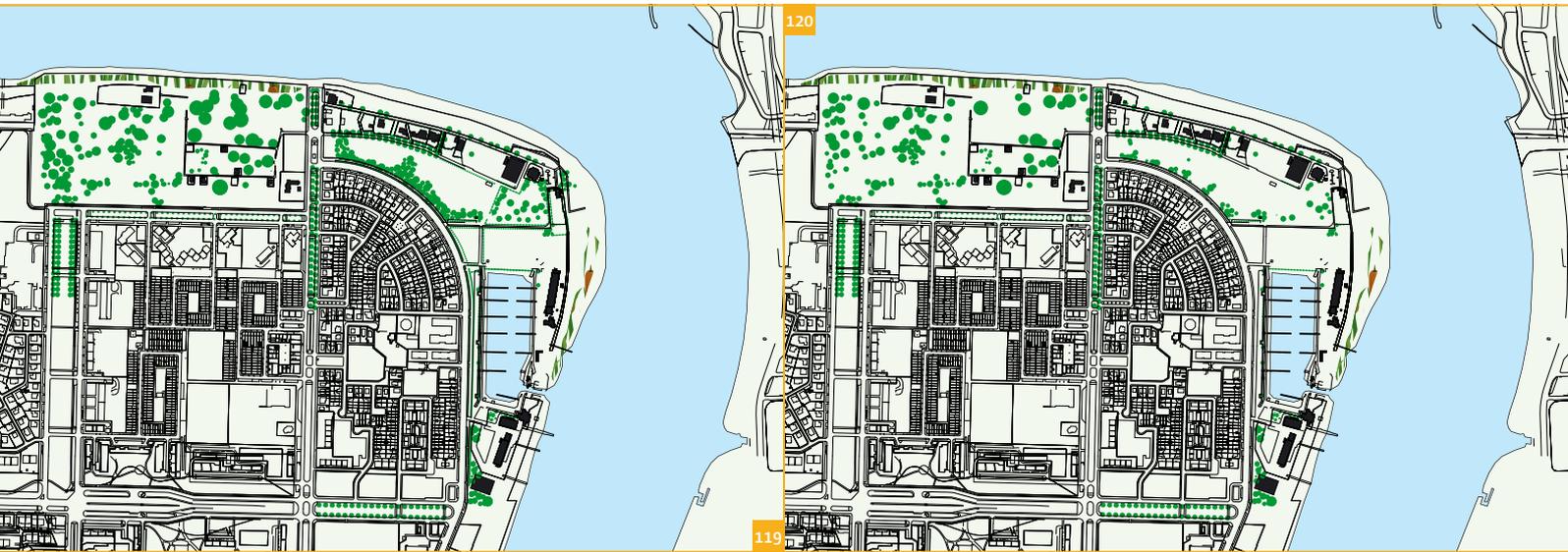
Het ontwerpend onderzoek neemt een aantal basishoudingen aan. Zo is het op deze plek belangrijk dat de huidige afschermfunctie tussen Parkstad en Schelde oever doorbroken wordt. Bovenstaande figuur simuleert het creëren van openingen zodanig dat er ook vanuit de Parkstad een onmiddellijke relatie ontstaat met de Schelde.

117 118 Verder wordt ook de aanwezige perceelsstructuur in beeld gebracht en aangepast. Voorgesteld wordt om een aantal stempels op strategische plekken weg te nemen en doorgangen naar de dijk en de Schelde te creëren, onder andere op de huidige plek van de camping, een gedeelte van de opslagplaatsen van de jachthaven en het hoekgebouw aan de Kastanjedreef. Dit voorstel is opnieuw een minimale operatie. In een meer vergaand ontwerpend onderzoek zou ook de mogelijkheid voor een volledige reconversie kunnen onderzocht worden.

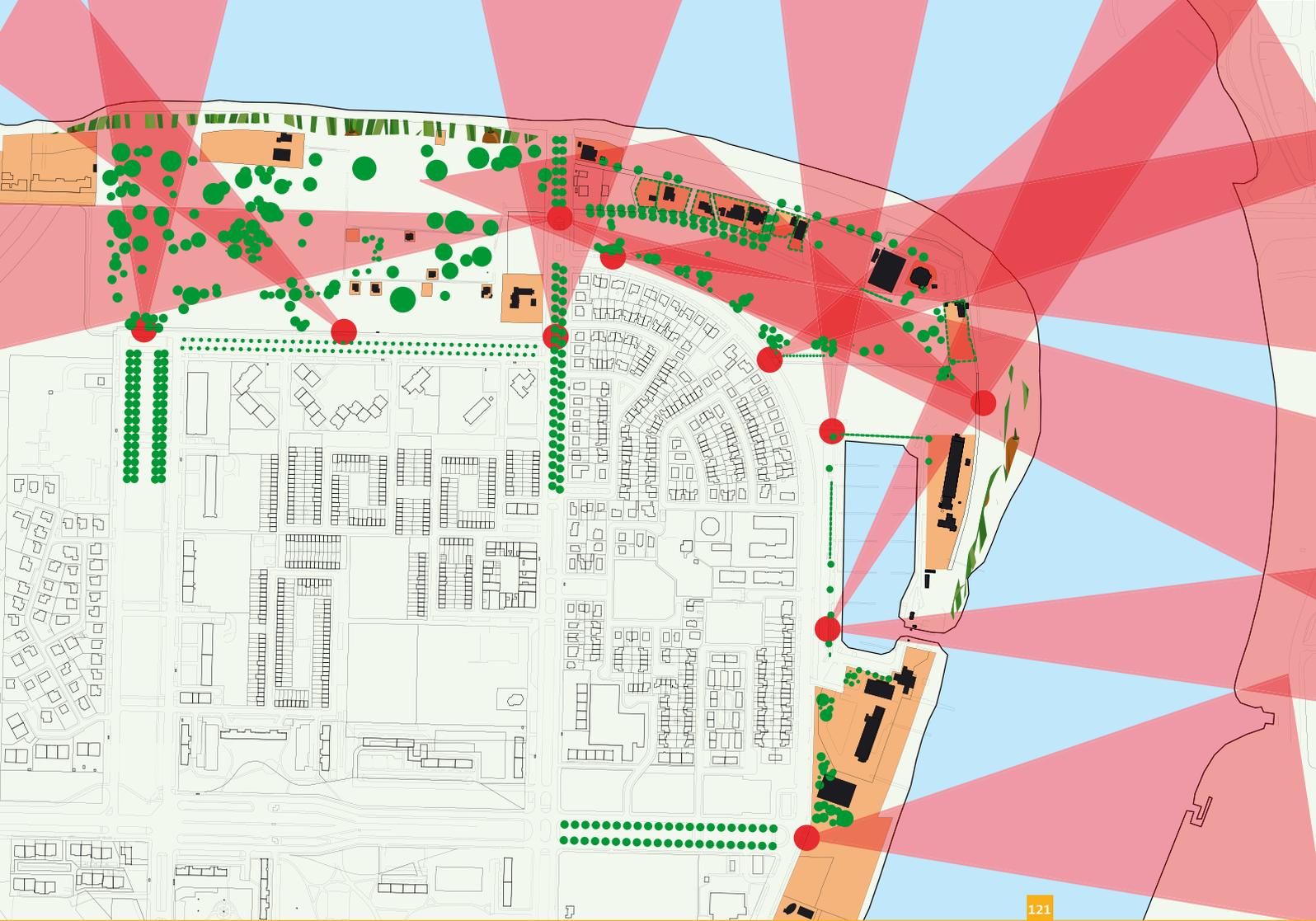
Momenteel beperkt het voorstel zich tot het eenvoudig behoud van het kleinschalige en informele karakter dat vandaag aanwezig is.

119 120 Het verwijderen van eigendomsstempels is één manier om een zekere openheid te creëren ten opzichte van de Schelde. Een andere manier is door wat strategisch snoeiwerk uit te voeren. Onderstaande figuren geven een idee van de aanwezige onderlegger groen en een suggestie voor het opentrekken van dit omsloten groen. Ter hoogte van het parallelle systeem van de Kastanjedreef worden openingen gemaakt, en eveneens ter hoogte van de jachthaven worden rijen struiken weggenomen.

Beide ingrepen zullen ervoor zorgen dat dit gedeelte van de Schelde oever veel beter toegankelijk is vanuit de Parkstad.

121 Op de volgende pagina wordt het conceptueel synthesebeeld weergegeven.

Een ander ontwerpend onderzoek zou weliswaar kunnen uitgaan van juist het omgekeerde, namelijk de beslotenheid van de Parkstad behouden, maar wel een maximale toegankelijkheid via de oevers zelf trachten te bewerkstelligen.

2. Bufferzone

Zoals reeds aangegeven in de analyse werd de bufferzone beschouwd als een verder te onderzoeken plek om een camping te voorzien. Tijdens het goedkeuringsproces van het ruimtelijk structuurplan is deze optie niet meer weerhouden, tenzij binnen de beperkingen van het gebied als buffer en toegang tot het St. Annabos.

Nochtans komt vanuit de ruimtelijke analyse van dit onderzoek deze plek terug in beeld voor de herlokalisatie van de camping. In voorgaand ontwerpend onderzoek van het deelgebied van de Buik werd ook de mogelijkheid aangetoond de camping ook op Middenvijver Centraal te kunnen localiseren.

Net zoals bij het onderzoek voor Middenvijver Centraal wordt gewerkt met het concept van verweving.

Infokader: aangezet ontwerpend onderzoek Bufferzone

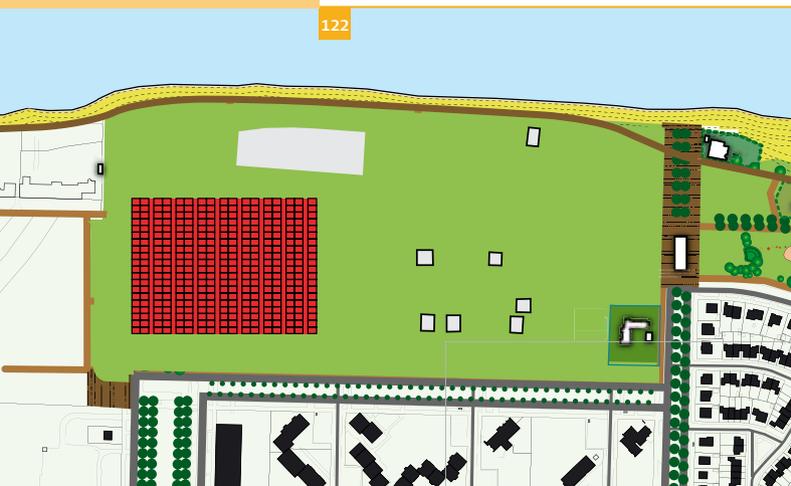
122 123 124 125

Deze vingeroefening is niet getoetst op haalbaarheid en draagvlak en verbindt de stad tot niets. Ze is in deze studie opgenomen, enerzijds ter illustratie van de algemene visie, maar anderzijds ook om aan te tonen dat de randvoorwaarden voor deze ontwikkeling bijzonder hoge eisen stelt aan de uitbatingswijze van de camping op vlak van beheer, doorwaadbaarheid en landschappelijke aanleg.

De essentie van het voorstel kan als volgt samengevat worden:

- herstructureren van het gebied zodanig dat het contact met de Schelde vergroot wordt;
- beter verweven met het functioneren van de Parkstad;
- relaties leggen met de Buik van het Scheldepark via het St. Annabos;
- functies paden en natuur bestendigen, maar herstructureren en uitbreiden met bos.

Figuur 122:
Camping
320 staanplaatsen,
bruto staanplaatsen
3,5 ha geclusterd

Figuur 123:
Camping
320 staanplaatsen,
bruto staanplaatsen
3,5 ha verspreid
in stempels van
verschillende grootte

■ 4.3.4 Ruimtelijke krachtlijnen voor “De Schelde oever”

- 126 Globaal genomen gaat het hier over het goedkeuren van het algemene opzet om dit gedeelte mee te erkennen als onderdeel van het Scheldepark.

Verder wordt er een manier van aanpak aangereikt die gebaseerd is op de algemene visie, namelijk het markeren van landschapsovergangen en het beleefbaar maken hiervan. Vanuit dat perspectief worden volgende belangrijke elementen geïntroduceerd:

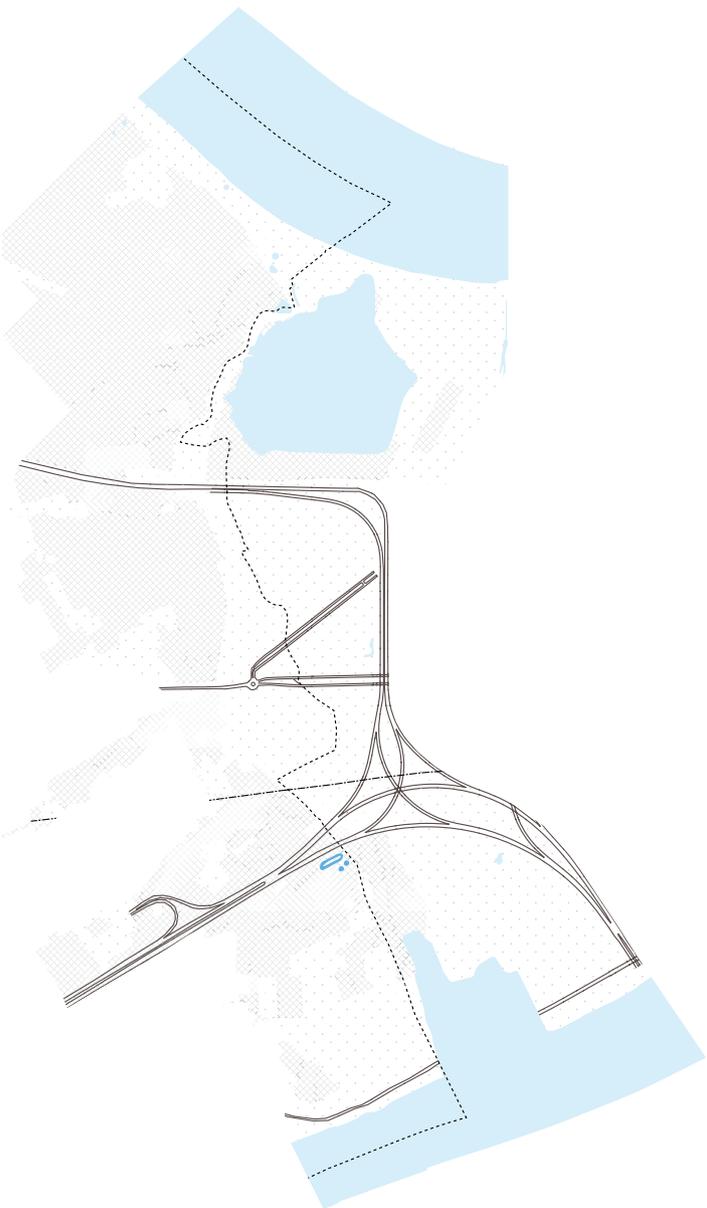
1. Het creëren van een padenstructuur die een spanning opbouwt tussen de Parkstad en de Schelde. Deze padenstructuur moet als een continu (maar daarom niet uniform) systeem uitwerkt worden. In de visie werden een aantal suggesties gegeven om de beleving ervan op te laden, zoals de ontdubbeling van het pad, oversteken van het Burchtseweel dat wordt verbonden met de Schelde, etc.
2. Inzetten op de spreiding van ontwikkelingsmogelijkheden langsheen het traject van de Schelde oever. Dit is nodig om de ruimte ook daadwerkelijk op te laden en als aantrekkingspunt te laten fungeren. Dit wordt gesuggereerd ter hoogte van de Scheldebocht, het Van Eedenplein, het Galgenweel, het Burchtseweel en Burcht.
3. Qua landschappelijke inrichting volledig de kaart van het natuurlijke trekken. Beleefbaar maken van wat reeds aanwezig is, namelijk de Schelde oever met haar getijdenwerking. Deze extra in de verf zetten door middel van nieuwe ingrepen zoals het creëren van slikken en schorren ter hoogte van St. Annabos en Burchtseweel.
4. De aansluiting met het Dijklichaam (zie DEEL 3 | 4.4 Dijklichaam) is van essentieel belang voor de werking van het Scheldepark als geheel. In het in elkaar schakelen overstijgt ze immers de schaal van het deelgebied, en is er sprake van een regionaal park.

Naar aanleiding van de komende Sigmawerken door het Vlaams gewest en inspeland op het fietspadenbeleid van de stad Antwerpen, kan de stad volgende initiatieven activeren:

- toegankelijk en beleefbaar maken van de Schelde oevers via een hernieuwde en voorgestelde padenstructuur;
- uitbouwen van de zwaartepunten van activiteiten (horeca, sport);
- herstructureren van de jachthaven;
- herlocaliseren van de camping zodat de Scheldebocht beter beleefbaar wordt;
- herinrichten toegang tot het St. Annabos;
- gesprekken aangaan met TV SAM wat betreft het Burchtseweel;
- de mogelijkheden nagaan met betrekking tot het vernauwen van de Beatrijslaan ter hoogte van het Galgenweel.

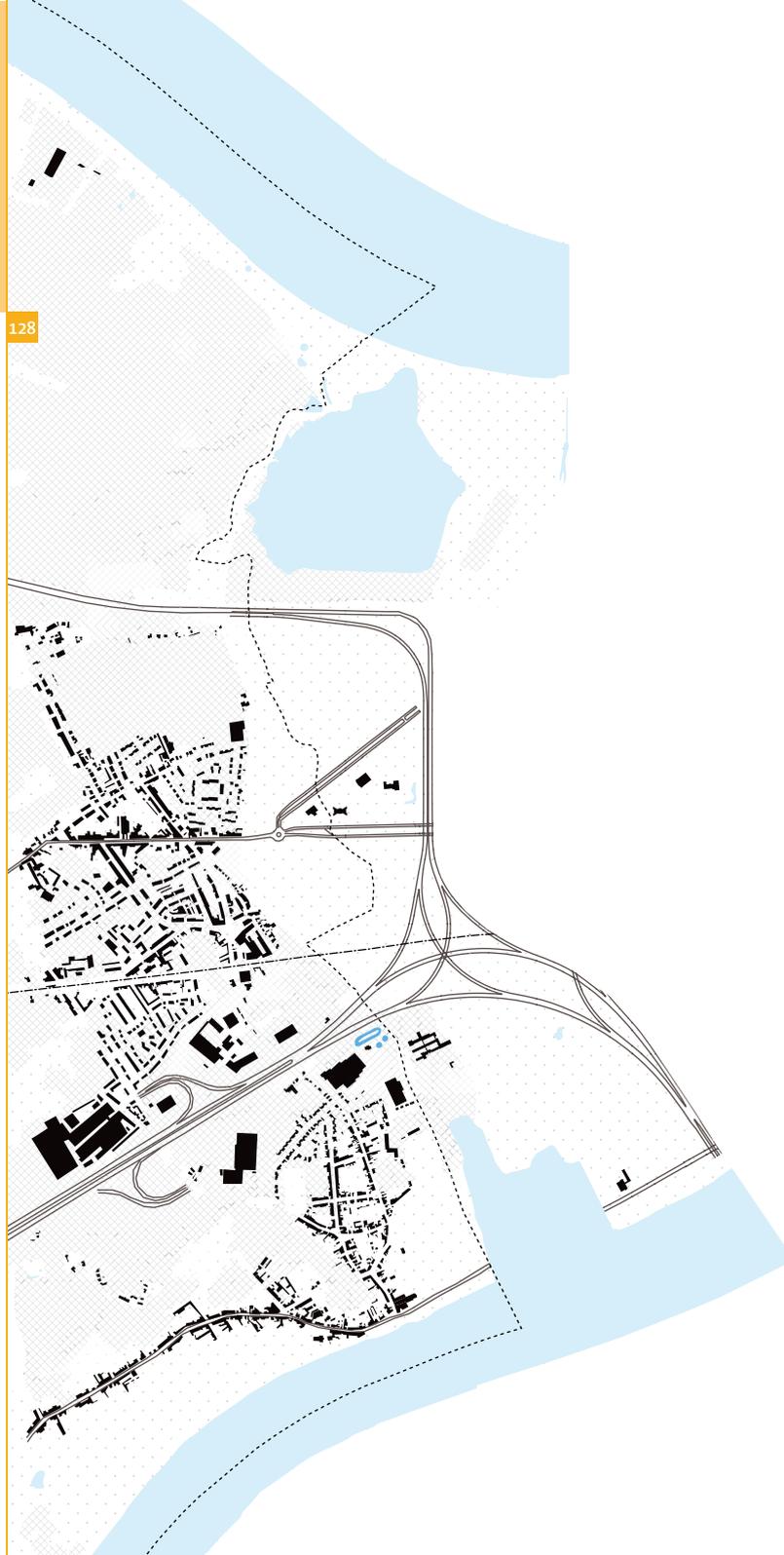
Figuur 127:
Administratieve grens

127

Figuur 128:
Landschappelijke grens

128

4.4 Het Dijklichaam

■ 4.4.1 Analyse

In de eerste plaats worden de lijnen van betekenis in het landschap gezocht. Er zijn verschillende soorten lijnen, namelijk de administratieve grens, de landschappelijke grens, de historische grenzen en de waterlopen.

Zoals de Schelde oever, kan immers ook het Dijklichaam opgespannen worden tussen verschillende relevante lijnen. Vanuit de analyse van de verschillende lijnen van betekenis worden de relevante lijnen gekozen worden.

1. administratieve grens (in confrontatie met landschappelijke grens)

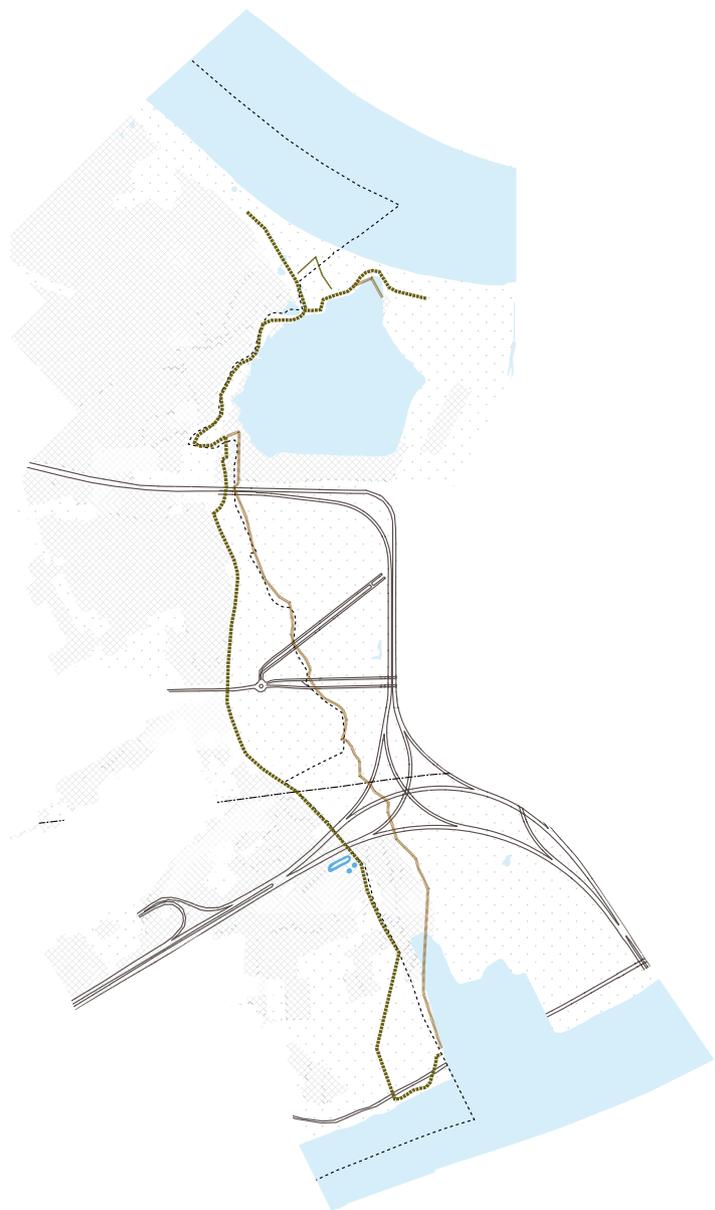
127 De landschappelijke grens bestaat uit antropogene gronden (opgespoten zand) en de verzameling van alle soorten niet antropogene gronden (bodemgesteldheidskaart). Deze landschappelijke lijn valt soms samen met de gemeentegrens.

2. landschappelijke grens (in confrontatie met bebouwingslaag)

128 De bebouwing kan gezien worden als de neerslag van de ontstane geschiedenis. De bebouwing vormt met andere woorden de reflectie van de evolutie van het landschap.

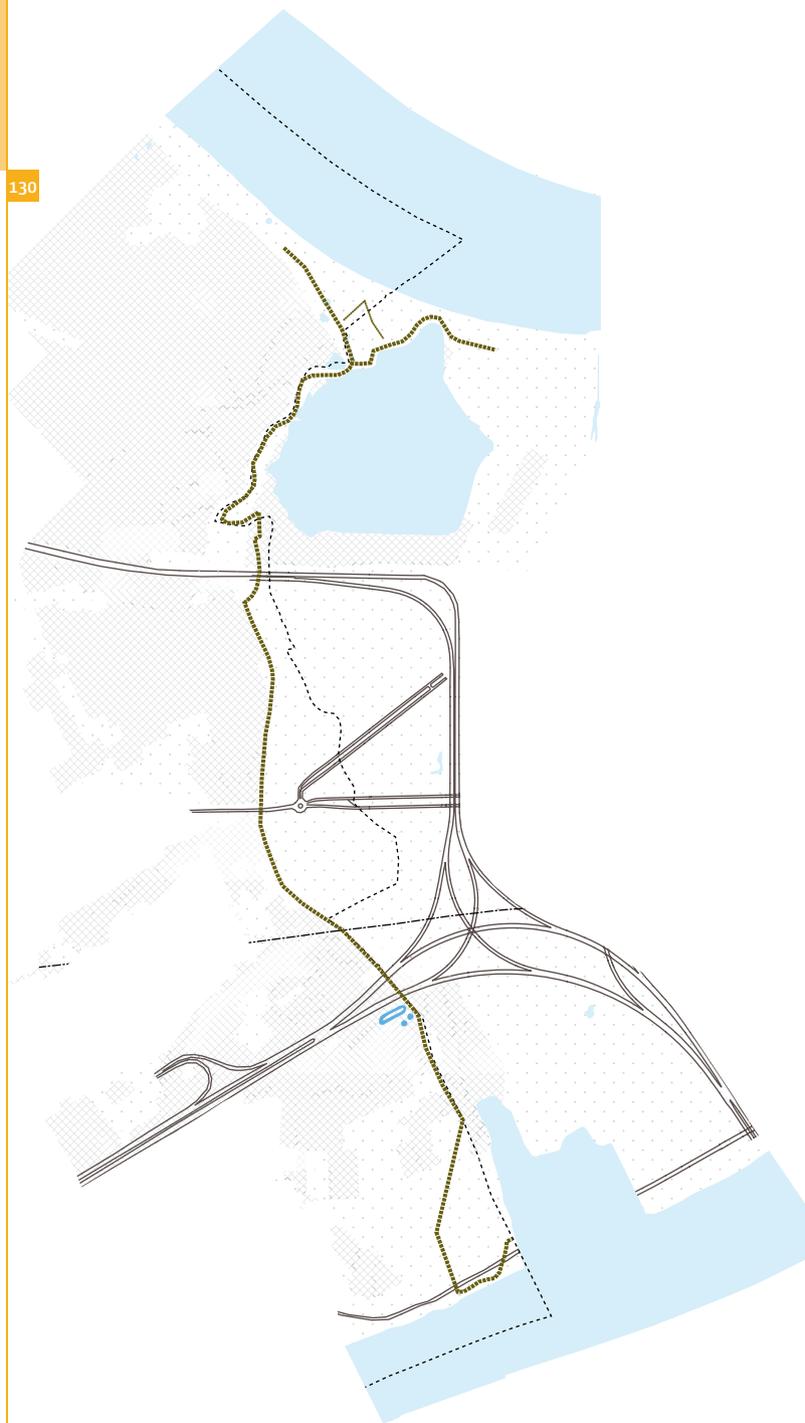
Figuur 129:
Historische grenzen:
Vandermaelendijk
en Ferrarisdijk

129

Figuur 130:
Historische grens:
Vandermaelendijk

130

3. historische grenzen (in confrontatie met landschappelijke grens en administratieve grens)

- 129 Het polderlandschap op Linkeroever vereiste een Dijklichaam als bescherming tegen de overstromingen. Op basis van de kaarten van Ferraris en Vandermaelen kan men vaststellen dat het Dijklichaam zich heeft verplaatst. Deze twee lijnen in het landschap zijn bijgevolg betekenisvol voor de rest van deze studie. Onderzocht wordt op welke manier deze twee lijnen vandaag kunnen afgelezen worden in het landschap. De Ferraris dijk (1771) en de Vandermaelen dijk ($\pm$ 1850) worden vergeleken met de landschappelijke en de administratieve grens. Vandaag volgt de Vandermaelen dijk het best de huidige landschappelijke grens. De Ferraris dijk valt dan weer voor een groot deel samen met de gemeentegrens. Ter hoogte van Blokkersdijk vallen alle lijnen van betekenis samen.
- 130 Vermits de basisvisie van deze studie bestaat uit het aanvoelbaar maken van de landschappelijke overgangen, is het een logische keuze om de Vandermaelen dijk als startpunt van ontwerp te nemen, weliswaar gepaard gaan met het feit dat deze voornamelijk de landschappelijke overgang markeert.

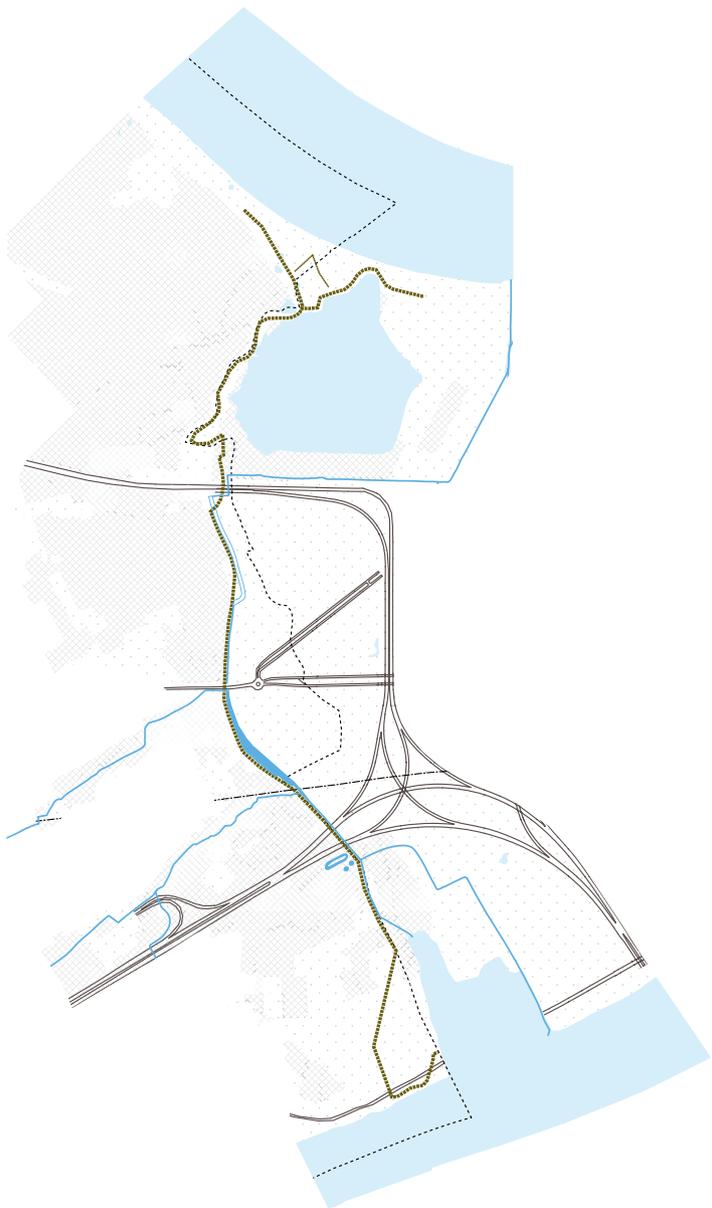
4. waterlopen (in confrontatie met historische grens Van der Maele)

- 131 Op deze kaart zijn de huidige waterlopen en beken en de dijk weergegeven. De aanwezige beek, de Laerbeek die min of meer gelijk loopt met de Vandermaelen dijk heeft wellicht haar ontstaansgeschiedenis te danken aan deze dijk. De naam 'laer' duidt immers op 'gewonnen grond'. Deze beek, die vandaag voor een groot deel herkenbaar is in het landschap, maar weliswaar af en toe verscholen ligt, is een aanknopingspunt om die beleefbaarheid van landschapsovergangen in de verf te zetten.

Op het niveau van de waterlopen zal ter hoogte van het Zand een soort verbreding (verdieping) van de beek gesuggereerd worden. In verder ontwerpend onderzoek zal dit uitvoeriger besproken worden. Op deze kaart is ook reeds de suggestie opgenomen om het Burchtseweel opnieuw in contact te brengen met de Schelde (zie deelgebied Schelde oever).

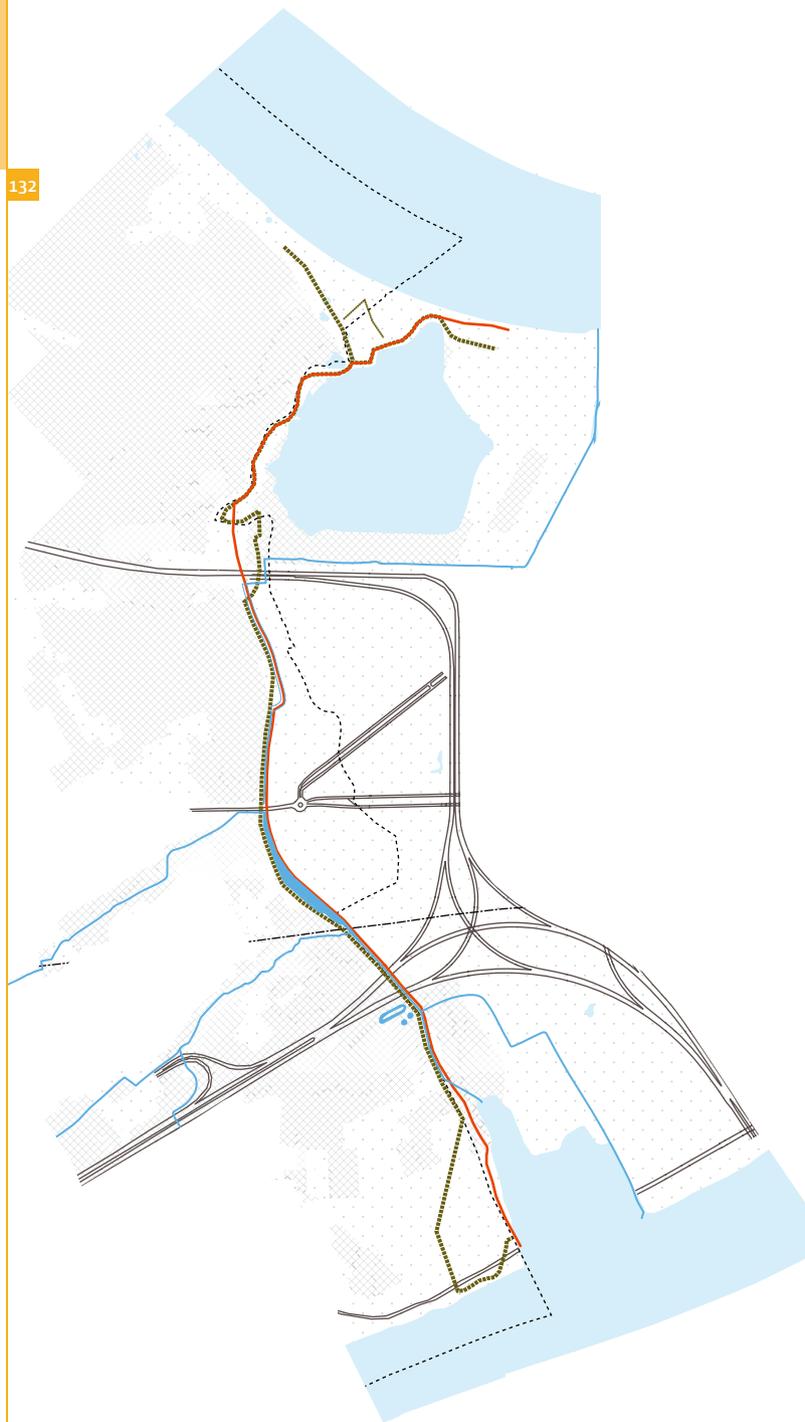
Figuur 131:
Waterlopen

131

Figuur 132:
Visie

132

■ 4.4.2 Visie

Naast de vier vorige lijnen van betekenis, kan een vijfde, namelijk een meer functionele lijn de visie veruitwendigen. Het is een lijn die vandaag nog niet volledig bestaat, maar die hier naar voor wordt geschoven als visie.

Vandaag zijn op bepaalde stukken langsheen het voormalige Vandermaelen Dijklichaam fiets- en wandelpaden voorzien. De visie bestaat erin om deze functionele lijn volledig te maken en bijgevolg delen toe te voegen, of op een andere manier te expliciteren. Net zoals in het deelgebied van de Schelde oever zal ook hier elk pad afgestemd moeten worden op de conditie van de plek waarin het gelegen is.

Het voorgestelde Dijklichaam kan opgedeeld worden in vier te bespreken gebieden, namelijk Burchtseweel, het Zand, het Vliet, Blokkersdijk.

■ **Burchtseweel:**

Er is reeds een zanderig informeel pad aanwezig, tussen Burcht en het weel. Vanuit het weel vertrekt ook de Laerbeek, kruisend aan de Gentweg. Voetgangers kunnen hier niet meer door. De beek is er tevens vrij diep gelegen waardoor je wel de steile oevers ervaart. De visie suggereert hier de aanleg van een nieuw pad.

■ **het Zand:**

Om vanuit het gedeelte van het Burchtseweel naar het Zand te geraken moet de autosnelweg onderdoor gestoken worden. Momenteel is dit nog niet mogelijk. In het kader van de werken aan de Oosterweelverbinding is deze onderdoorsteek wel voorzien in het ontwerpvoorstel van Noriant (Ontwerp Robberecht&Daem).

Infokader: Onderdoorsteek Oosterweel , Noriant

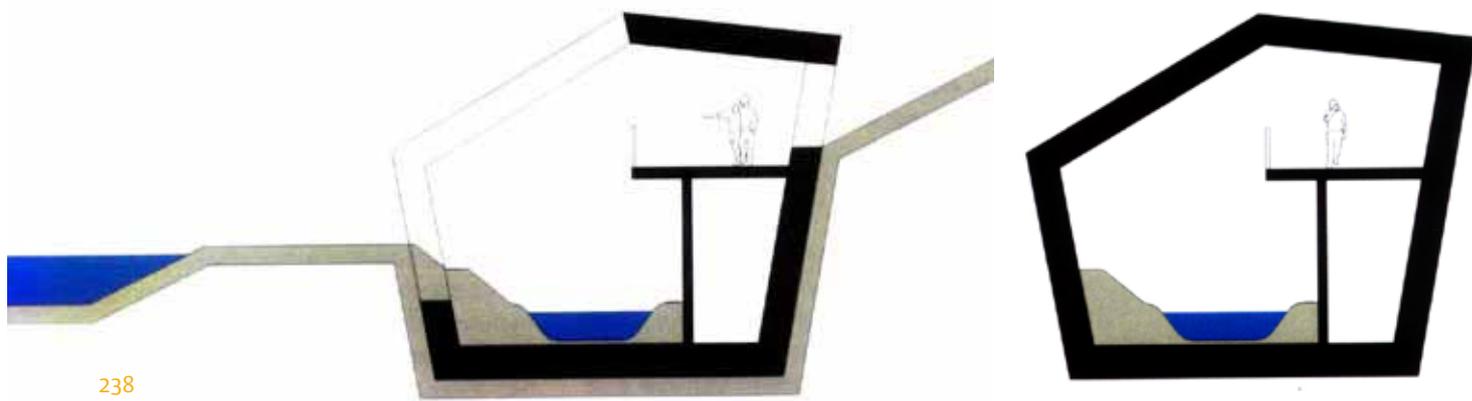
Figuur 133:
Ecotunnel Laarbeek

133

Dit voorstel verbindt de stad tot niets.

Figuur 134:
Dwarsdoorsneden
Ecotunnel Laarbeek

134

238

Het openleggen van de beek ter hoogte van de onderdoorsteek van de autosnelweg is hier dan ook essentieel in de visie. In het gebied het Zand zelf loopt er nog geen pad langs de Laerbeek, behalve daar waar de hondenclub en de voetbalvelden gelegen zijn. Dit pad sluit verder aan op het woonweefsel van Zwijndrecht. Deze verbinding verloopt via een onopvallend straatje en langsheen de oprit van een grootschalig bedrijf. Deze verbinding tussen Zwijndrecht en Antwerpen kan anders ingericht worden. Tevens ter hoogte van dit bestaande pad wordt in de visie een verbreding van de Laerbeek voorgesteld.

137 ■ **Het Vlietbos:**

Dit gebied heeft over haar volledige lengte een pad lopen. Het pad bestaat uit twee verschillende sferen. Het eerste deel kent een formele inrichting die aansluit bij de residentiële woonwijk van Zwijndrecht. Het andere deel kent een weginrichting te midden van de landbouwwelden (profiel: gracht, kasseien, beton, kasseien, gracht). Belangrijk om hier te vermelden is dat deze paden het verloop van de Vandermaelen dijk volgen.

■ **Blokkersdijk:**

Opnieuw vormt de onderdoorgang onder de autostrade geen evidente doorsteek. Maar ook deze onderdoorgang is opgenomen in de plannen van Noriant, waar een ecoduct wordt voorgesteld. Ter hoogte van Blokkersdijk bestaat er momenteel nog geen pad. Dit gedeelte zal een essentiële rol spelen in het mogelijk maken van het 'Rondje om Linkeroever'.

Infokader: Onderdoorsteek Oosterweel, Noriant

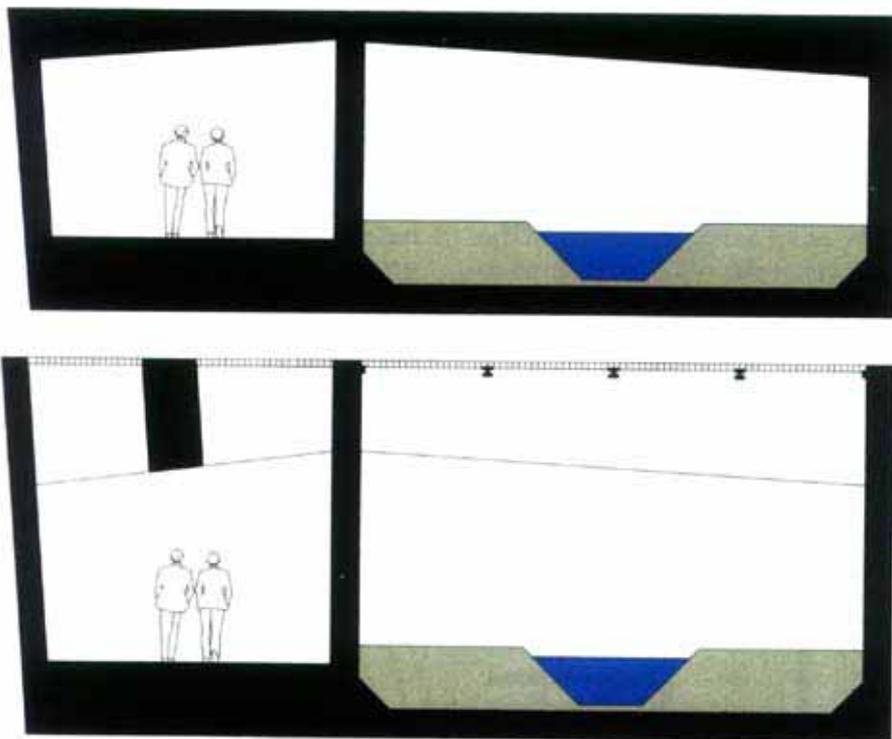
138

Figuur 138:
Overzicht
Onderdoorsteek
Oosterweel, Noriant

Dit voorstel verbindt de
stad tot niets.

139

Figuur 139:
Dwarsdoorsneden
Ecotunnel Palingbeek

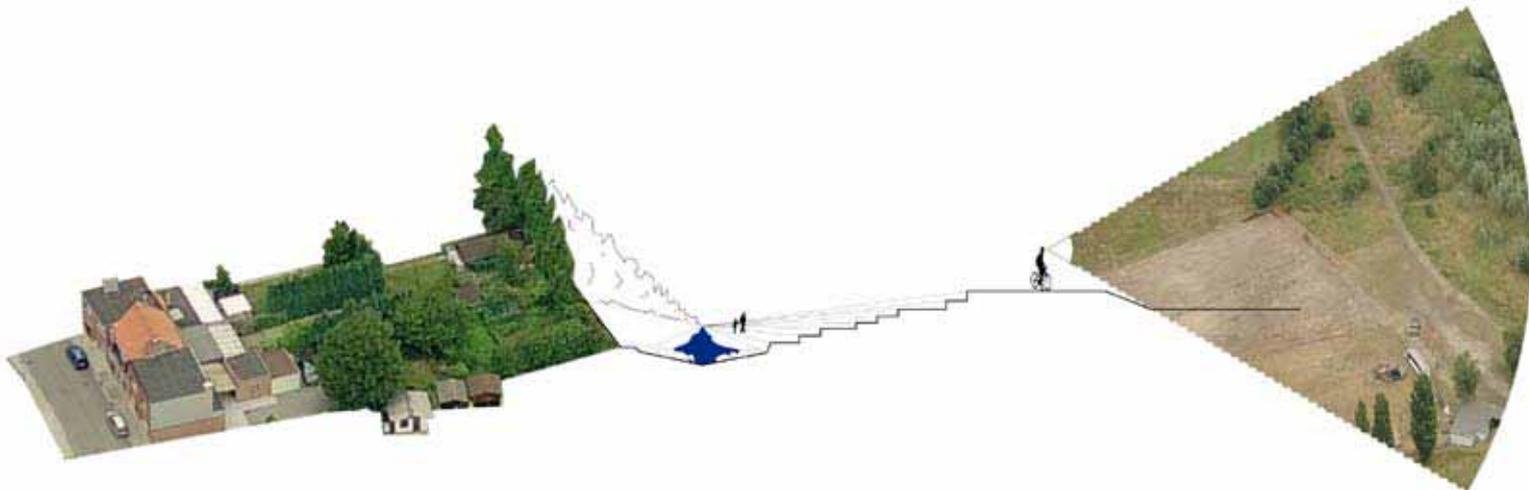
■ 4.4.3 Ontwerpend onderzoek

Bij het ontwerpen van het Dijklichaam, kan het spel van de lijnen aangewend worden om een interessant spanningsveld te creëren.

1. Invullen van Rustpunten

- 140 Langsheen het dijkpad zouden een aantal plekken geaccentueerd kunnen worden. De plekken worden afgestemd op de locatie waar ze zich bevinden. De rustpunten kunnen gerealiseerd worden als verbredingen van het pad, en dit ter hoogte van:
- **voor het Burchtseweel:**
De oude kazerne;
  - **voor het Zand:**
Ter hoogte van de verbreding van de beek, bijvoorbeeld door kleine platformen te voorzien als mogelijke rustplek;
  - **het Vlietbos:**
Ter hoogte van het tweede type pad in dit gedeelte treffen we een driehoekje aan. Dit driehoekje vormt de restruimte tussen wat het werkelijke verloop was van de Vandermaelen dijk en de huidige weg. Dit stukje grond bevindt zich nog op de opgespoten stukken grond, en bevindt zich daardoor op een zekere hoogte. Deze plek is ideaal om bijvoorbeeld picknicktafels te installeren, samen met een infobord over de historiek van de plek (de lijnen van betekenis);
- 138 ■ **Blokkersdijk:**
Uitkijkposten voor het ervaren/beleven van enerzijds het havenlandschap van de stad Antwerpen, en anderzijds het observeren het natuurgebied Blokkersdijk (cfr. vogelliefhebbers).

Het zogenaamde lichaam dat gecreëerd wordt door de spanning die ontstaat tussen de relevante lijnen van betekenis (dijk Vandermaelen, beek, fietspad), accentueert de overgang naar een ander type landschap.

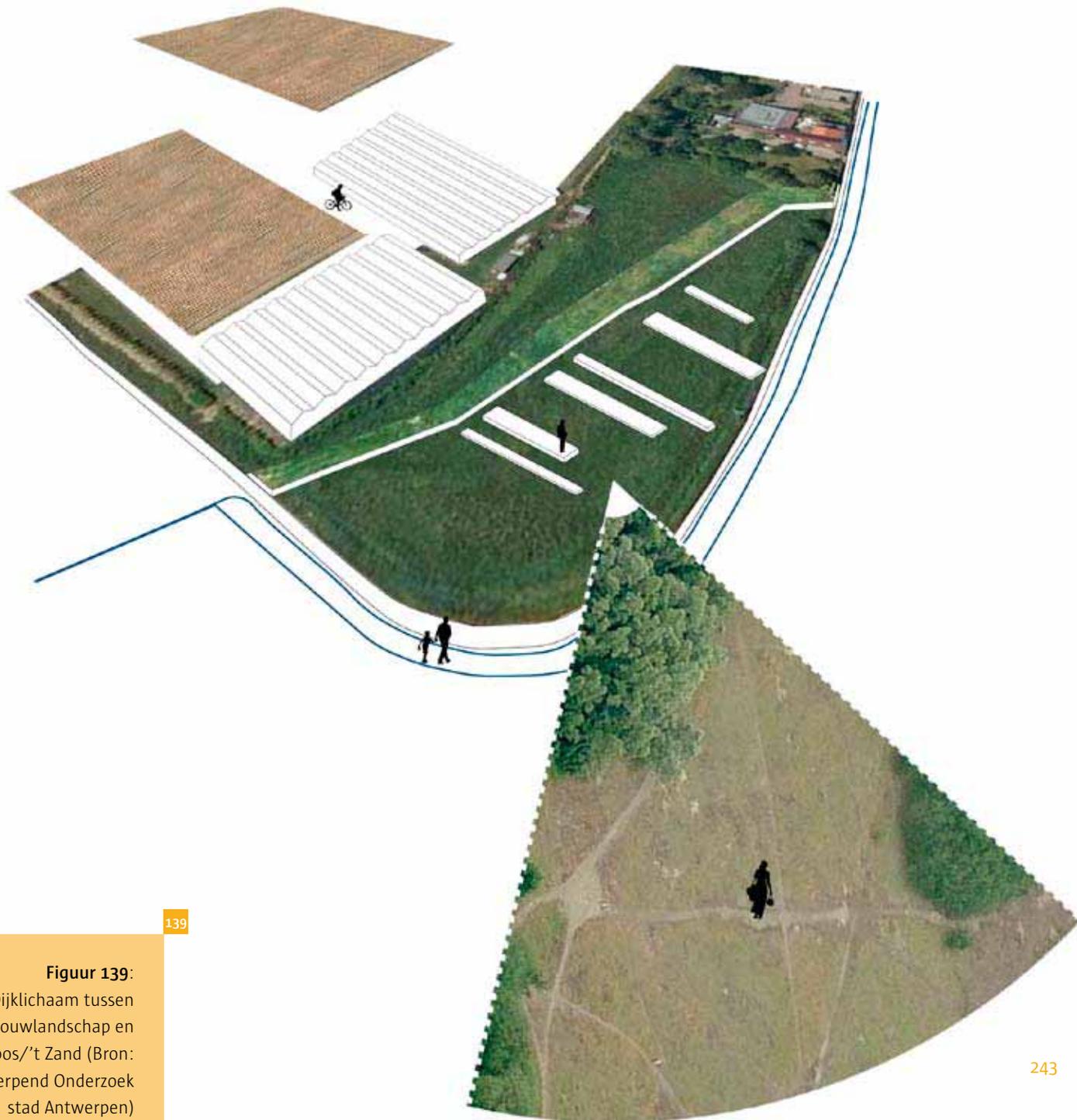
137

Figuur 137:
Dijklichaam tussen
Zwijndrecht en
Vlietbos/'t Zand. (Bron:
Ontwerpend Onderzoek
stad Antwerpen)

138

Figuur 138:
Dijklichaam tussen
Haven en Blokkersdijk.
(Bron: Ontwerpen
Onderzoek stad
Antwerpen)

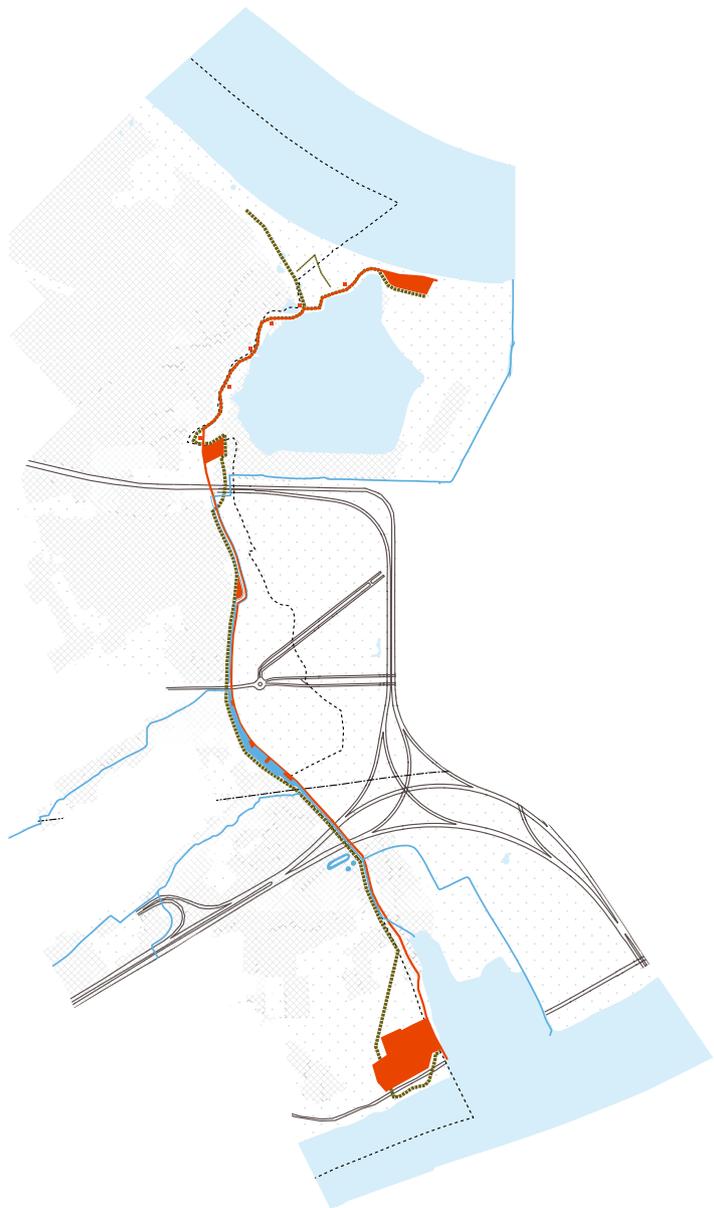

139

Figuur 139:
Dijklichaam tussen
Landbouwlandschap en
Vlietbos/'t Zand (Bron:
Ontwerpend Onderzoek
stad Antwerpen)

Figuur 140:
Invullen
van rustpunten

140

Figuur 141:
Accentueren van
de diversiteit van
de landschappen

141

2. Accentueren van de diversiteit van de landschappen

141 De onderliggende landschapstypes kennen een sterke tweedeling. De gronden ten oosten van Dijklichaam vertonen een zekere gelijkaardigheid. De natuur die hier is ontstaan, namelijk op de opgespoten gronden, is sterk karakteriserend voor Linkeroever. Deze herkenbaarheid langs de oostelijke zijde wordt afgewisseld met diversiteit langs de westelijke zijde. Per deelgebied wordt dus een andersoortig type landschap ervaren:

■ **Burchtseweel:**

De binnenkamers. Buiten het aanwezige Neuzenbos (Reuzenbos) is de westelijke kant van de oude dijk redelijk verstedelijkt. Typisch aan dit gebied zijn de open binnenkamers die ofwel ingevuld zijn als maïsveld of waar sportvelden, kerkhoven, en dergelijke gelokaliseerd zijn. Deze binnenkamers worden toegankelijk/doorsteekbaar gemaakt zodanig dat ze met het Dijklichaam verbonden worden.

■ **het Zand:**

Het lintenlandschap, en fijnmazig netwerk (met andere woorden een verstedelijkt landschap).

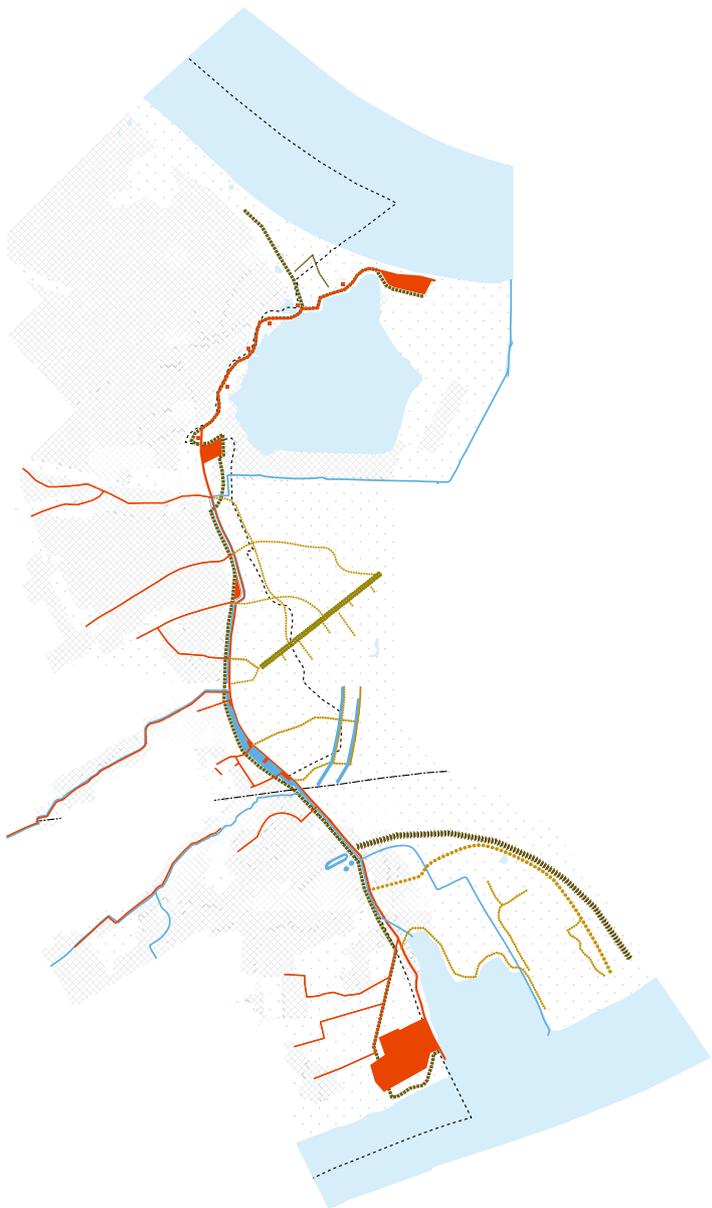
139 ■ **het Vlietbos:**

Het landbouwlandschap, het landbouwpark, de fijnere mazen van de landbouwteelt.

Te midden van de velden kunnen paden dwars door landbouwlandschap gelegd worden. Vanuit Zwijndrecht kan op die manier een route ontwikkeld worden die vanuit het centrum vertrekt, doorheen het landbouwpark steekt om vervolgens op het Dijklichaam terecht te komen. Het Vlietbos kan toegankelijk gemaakt worden van op het dijkpad, zodat de expliciete overgang van diverse landschappen ook fysiek ondervonden kan worden.

Figuur 142:
Uitbouwen van type
paden netwerken

142

Figuur 143:
Synthese

143

- **westelijke zijde Blokkersdijk:**
In tegenstelling tot de fijnmazigheid van het landbouwpark introduceert de westelijke zijde van Blokkersdijk een andere schaal. Grote mazen worden ingevuld met havengerelateerde activiteiten. Deze zone is er alleen om naar te kijken, betreedbaar is ze niet.

De noord-zuid ervaring die langs het traject van de dijk kan worden waargenomen, is zeer gediversifieerd: van een grootschalige havenmaas langsheen landbouwpercelen, woonlinten en verkavelingen, bedrijven en naar het verstedelijkt woonweefsel met binnenkamers.

3. Uitbouwen van type paden netwerken

142 De overgangen in types landschap kunnen extra geaccentueerd worden door elke overgang ook te expliciteren in het type pad. Ten oosten van het Dijklichaam worden zodanig ‘zachte paden’ (zandpaden) voorzien, terwijl aan de westelijke zijde eerder verharde paden worden ingericht. Beide netwerken worden verbonden met het Dijklichaam dat de overgang markeert. De paden die aangeduid worden op de tekening zijn min of meer illustratief, en een aantal hiervan bestaan reeds. Naast de differentiatie in paden wordt er tevens een landschappelijke figuur aangeduid die structurerend/kenmerkend is voor dat gebied.

- **Burchtseweel:**
Zandweg (zandrug) met talud en zandweg rondom het weel.
- **het Zand:**
Aandacht gaat naar het gedeelte waar het lokaal bedrijventerrein wordt voorzien. De leidingen van Aquafin die momenteel aanwezig zijn onder de grond, zouden eerder een open systeem kunnen vormen, zodat dat hun aanwezigheid structurerend kan werken voor het bedrijventerrein. Hierop takken dan ook zandwegen aan die de link met het Dijklichaam leggen.

- **het Vlietbos:**

De bestaande dreef (Dwarslaan) is hier de uitgesproken landschappelijke figuur. Langs weerszijden van deze figuur takt een andersoortig systeem van paden aan. Enerzijds zijn er de rechte paden die toegang verlenen tot de meer actieve elementen in het gebied (sportfaciliteiten). Langs de andere zijde takken eerder natuurlijk kronkelende zandpaden aan, zoals die vandaag reeds voorkomen. Alleen wordt wel de expliciete link met het Dijklichaam gelegd, daar waar die vandaag onbestaande is.

5. Synthese

143 Bij het op elkaar leggen van de verschillende ontwerpen kan de afwisseling in noord-zuid richting duidelijk onderscheiden worden. Het havenlandschap, landbouwlandschap, verstedelijkt landschap en heidelandschap) aan de westelijke zijde, en één type landschap aan de oostelijke zijde. Deze zijden vormen elkaars inverse, ze zijn gekenmerkt door een andere schaal van het landschap.

- **4.4.4 Krachtlijnen en ontwerpsuggesties**

Vanuit het ontwerpend onderzoek kan een realisatie van het Dijklichaam gemotiveerd worden, waarbij het spel van de lijnen een interessant creëert:

1. Het Dijklichaam als centraal verbindend element
2. Invullen van Rustpunten
2. Accentueren van de diversiteit in landschappen, Oost en Westzijde zijn hierbij elkaars inverse, Oude Dijklichaam Vandermaelen vervolledigen
3. Uitbouwen van type paden netwerken, zacht versus hard.

De ingrepen zijn er telkens op gericht om een overgang te maken tussen het Linker Oever landschap en het gedifferentieerde Waasland landschap.

Infokader

Onderstaande vingeroefeningen zijn niet getoetst op haalbaarheid en draagvlak en verbinden de stad tot niets.

144

■ Burchtseweel:

■ Algemeen: oost en west zijn elkaars inverse:

- Kleinschalig landschap versus grootschalig landschap.
- Kleine korrel bebouwing versus grote korrel bebouwing.

■ Kenmerkend:

- Landschappelijke figuur: zandweg/zandrug en talud.
- Kenmerkend landschap: binnenkamers in het verstedelijkt landschap.
- Paviljoen-achtige bebouwing rondom het weel.

■ Suggesties:

- Landschappelijke figuur inzetten als functionele verbinding.
- Connecties leggen door de binnenkamers.
- Mogelijk nieuwe betekenis geven aan de oude dijklijn (Vandermaelen) die nu te midden van het bos loopt.

- Mogelijke uitbreiding van zorgfuncties; met hieraan gekoppeld enkele voorwaarden: tegen het talud aan, 1à 2 bouwlagen gecombineerd met patio's, het behoud van de zandweg.
- Burchtseweel meer beleefbaar maken.
- Site van de oude kazerne openstellen voor recreatief gebruik.

145

■ het Zand:

■ Algemeen:

Specificiteit van de plek in de verf zetten, oost en west spelen op elkaar in.

■ Kenmerkend:

Tweedeling in het landschap:

- oost (het öand): recreatie en heidelandchap
- west: grootschalig bedrijventerrein (Zwijndrecht) versus kleinschalige woonkorrel Zwijndrecht

■ Suggesties:

- oost (het öand): Introductie nieuwe landschappelijke figuur, namelijk watersysteem (cfr. systeem dat aangelegd is in het bedrijventerrein in het westelijke deel); werken met kleinschalige bedrijfslinten (Antwerpen); vanuit het watersysteem zandpaden voorzien die de link leggen met het meer recreatieve gedeelte van het Zand (Zwijndrecht)

- **west (öwijdrecht):**
  1. Reconversie oud gebouw (leegstaand fabriekspand) die een centrale functie vervult. Op deze manier wordt er ingespeeld op de ingang van het Scheldepark vanuit Zwijndrecht via het Dijklichaam.
  2. Padenstructuur voorzien, bijvoorbeeld aansluiting dijkfietspad met aangelegd fietspad in bedrijventerrein.
  3. Ter hoogte van de Aldi, een soort platform voorzien dat het geheel wat herorganiseert en ontwikkelingsmogelijkheden genereert voor andere winkels.

- **het Vlietbos**

- **Algemeen:**
Het Dijklichaam als centraal verbindend element. Interessant geheel van diverse types landschap. De oversteekbaarheid werkt hier als lijm tussen oost en west.
- **Kenmerkend:**
  - Landschappelijke dreef (oost)
  - Recreatieve cluster (oost)
  - Landbouwlandschap (west)
  - Tuinwijk (west)
- **Suggesties:**
  - Mogelijk betekenis geven aan oude dijk, bijv. via aanleg nieuw zandpad.

- Gedeelte Vlietbos: paden verbinden met het Dijklichaam, zodanig dat de link met de recreatieve cluster en met het Wase landschap kan gelegd worden.
- Landbouwpark uitbouwen, route voorzien tot kerk van Zwijndrecht.
- Driehoekige ruimte inrichten als rustpunt, als attractie-element, als uitzichtpunt, ...als articulering van de historiek van de plek.

147

■ **Blokkersdijk**

■ **Algemeen:**

“Please do not touch, just watch”, het Dijklichaam als inzetmiddel om ‘not-touchable’ plekken die een belangrijke karakteristiek vormen van Antwerpen, toch ervaarbaar te maken.

■ **Kenmerkend:**

Leegte tussen twee afgesloten entiteiten met elks een totaal verschillende karakter (haven versus natuur).

■ **Suggesties:**

De leegte inzetten om de oude dijk te herstellen. De figuur van de dijk is immers nog af te lezen in het landschap. Een nieuw pad kan aangelegd worden waarlangs een aantal uitkijkposten voorzien worden. Deze zijn zowel gericht op het beleven van de natuur als op het beleven van het havenlandschap. Het kronkelende pad geeft betekenis aan een voorlopig stukje niemandsland, en vormt tevens een primordiale schakel in het realiseren van het ‘Rondje om Linkeroever’.

4.5 Het eilandje Galgenweel

■ 4.5.1 Betekenis

Naast de deelgebieden kunnen twee waterplassen als ‘eilandjes’ geselecteerd worden: het Galgenweel en Blokkersdijk.

Aangezien Blokkersdijk beschermd is als Vogelrichtlijngebied en in het kader van de Oosterweelverbinding zorgvuldig is ingezet voor het behoud van de natuurwaarden in de regio, zal deze studie zich beperken tot het Galgenweel. Niettemin kan de suggestie, om het Dijklichaam tussen haven en Blokkersdijk te vervolledigen (zie vorig hoofdstuk), beschouwd worden als essentieel voor de visie van het Scheldepark (‘Rondje rond Linkeroever’).

148 Kenmerkend voor de waterplas van het Galgenweel is dat het grenst aan verschillende deelgebieden, met elk hun karakteristieken. Dit brengt een andere ontwerpbenadering met zich mee. Zo zullen de verschillende oevers van het Galgenweel bekeken worden vanuit de conditie van het aangrenzende deelgebied.

Het Galgenweel wordt omrand door de Parkstad, de Schelde oevers en het Bermenlandschap (infrabundel). De verschillende deelgebieden leggen telkens andere randvoorwaarden op aan de specifieke oever die ze begrenst.

De plas water is met andere woorden een soort blinde vlek die een meerwaarde geeft aan haar randen/grenzen.

Rond dit ‘eilandje’ wordt in deze studie geen uitgebreid ontwerpend onderzoek gevoerd. Dit kan gebeuren binnen het kader van het opstarten van de verschillende deelgebieden.

1. Rol ten opzichte van de Parkstad

De noordelijke en oostelijke rand van het Galgenweel moeten inspelen op de condities van de Parkstad, hetgeen het ontwerp van het Regattapark zeker doet. Het is immers een stedelijk park dat gericht is op het aantrekken van de Parkstad bewoner. Het Regattapark biedt een alternatief voor de vele groene binnenruimtes die reeds aanwezig zijn binnen de Parkstad als geheel. Het Regattapark wordt afgestemd op de nieuwe bewoners. Het ontwerp voor het park vandaag schrijft zich in in de logica van de Parkstad, en gebruikt ten volle het uitzicht dat het Galgenweel biedt. De specifieke aanleg van paden en dergelijk zijn ontworpen specifiek voor deze plek.

De oostelijke zijde (Galgenweellaan) dient eveneens bekeken te worden vanuit de Parkstad. Deze zijde is immers één van de flaneurboulevards die in de visie voor de Parkstad werd aangeduid. Hier wordt een veeleer formele inrichting behouden (in tegenstelling tot de andere oevers). Meer zitgelegenheden en/of picknickgelegenheden kunnen hier toegevoegd worden

2. Rol ten opzichte van de Schelde oevers

De zuidelijke rand van het Galgenweel vormt dan weer de overgang met de Schelde oevers, de deelruimte waar het natuurlijke gevoel benadrukt en de Schelde aanvoelbaar kan gemaakt worden.

In deze zin is het logisch om telkens de randen van het Galgenweel te bekijken in samenspraak met haar aangrenzend deelgebied.

Ook in het ontwerpend onderzoek gevoerd door Johan Van Reeth (naar aanleiding van BPA Regatta) wordt voorgesteld om deze oever meer natuurlijk te maken, om de Schelde en het Galgenweel met elkaar in verbinding te brengen door de grote laan in te snoeren. Om de Schelde oever op te laden kunnen hier activiteiten zoals horeca-ontwikkeling, plekken voor vissers en dergelijk voorzien worden.

Infokader: Beatrijslaan ter hoogte van Galgenweel

149

150

Figuur 149 & 150:
Ontwerpend
onderzoek Beatrijslaan
door Ontwerpteam
Johan Van Reeth
naar aanleiding van
opmaak BPA Regatta
(dit bindt de stad
tot niets).

3. Rol ten opzichte van Bermenlandschap

De westelijke rand van het Galgenweel grenst aan de toekomstige ‘nieuwe Singel’ die in het verlengde ligt van de geplande Scheldebrug, die op haar beurt in het verlengde ligt van de strategische ruimte van de Groene Singel. Ook volgens het structuurplan is dit aankomen op de Linkeroever nog een stuk Harde Ruggegraat te midden van een voor de rest als Zachte Ruggegraat geselecteerde ruimte. De conditie van deze rand van het Galgenweel zal dan ook in combinatie met deze infrastructuurbundel dienen bekeken te worden (zie verder).

4.6 Het Bermenlandschap

■ 4.6.1 Analyse

Vandaag bestaat dit deelgebied uit ontoegankelijke infrastructuur (autostrade en spoorlijn) en ruime bufferzone. In de toekomst zal de autostrade naar het westen opschuiven waardoor een aanzienlijke restruimte zal vrijkomen. Het ruimtelijk structuurplan stelt voor om deze te benutten, bij wijze van oefening als festivalweide, en eveneens het station van weleer, ten westen van het Galgenweel aan de spoorlijn, opnieuw in te schakelen bij dit soort evenementen. Het inrichten van deze plek als hondenloopzone, als compensatie van de huidige loopzone op Middenvijver, blijft eveneens een optie. Het ontwerp onderzoek zal dit verder verduidelijken.

■ 4.6.2 Visie

Door een ontwikkelingsconcept voor het Scheldepark op te maken, kiest men er expliciet voor om de schaal van de stad te overschrijden. Het Scheldepark Linkeroever wordt een regionaal of metropolitaans en recreatief park. Hier vallen de verschillende puzzelstukjes samen. Het rondom rond gaan rond Linkeroever wordt mogelijk gemaakt, de beleving van de verschillende landschappen wordt verbeterd. Oude dijklichamen worden als ruimten benaderd en krijgen hierdoor opnieuw betekenis.

De twijfelachtige relatie van wat ‘voorkant’ is van Antwerpen en wat ‘achterkant’ is van Zwijndrecht wordt in het expliciteren van een soort ‘tussenruimte’, die een morfologische betekenis heeft, aangepakt.

Die tussenruimte genereert verschillende ontwikkelingsmogelijkheden, zowel voor Antwerpen als voor Zwijndrecht.

De nieuwe infrastructuur en de hierdoor vrijgekomen ruimte in het Bermenlandschap moeten in de lijn van bovenstaande algemene visie ook ingeschakeld worden als onderdeel van een beleefbaar landschap.

■ 4.6.3 Ontwerpend onderzoek

Wanneer de infrastructuurbundel in zijn geheel onderzocht wordt, wordt de oever van het Galgenweel als één uiterste beschouwd, terwijl de zandrug aan de overkant de andere uiterste is. Zo kan ook afgestemd worden met het ontwerpend onderzoek dat momenteel wordt uitgevoerd in het kader van de Groene Singel, en waar ook Bermenlandschap wordt onderscheiden. Kan dit Bermenlandschap van de Groene Singel nog doorlopen tot over de Schelde?

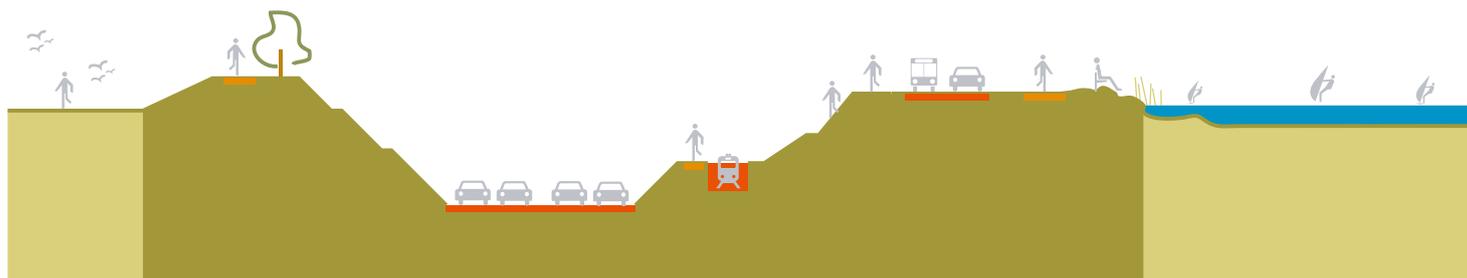
■ 4.6.4 Krachtlijnen

Dit gebied kan verder ontwerpmatig uitgewerkt worden als Bermenlandschap waarbij de mogelijkheden voor specifiek gebruik verder afgetoetst moeten worden (hondenloopzone, festivalweide). Duidelijk is dat het toegankelijk moet worden, na herstructurering van de Oosterweelknoop.

Infokader: Infrastructuurbundel

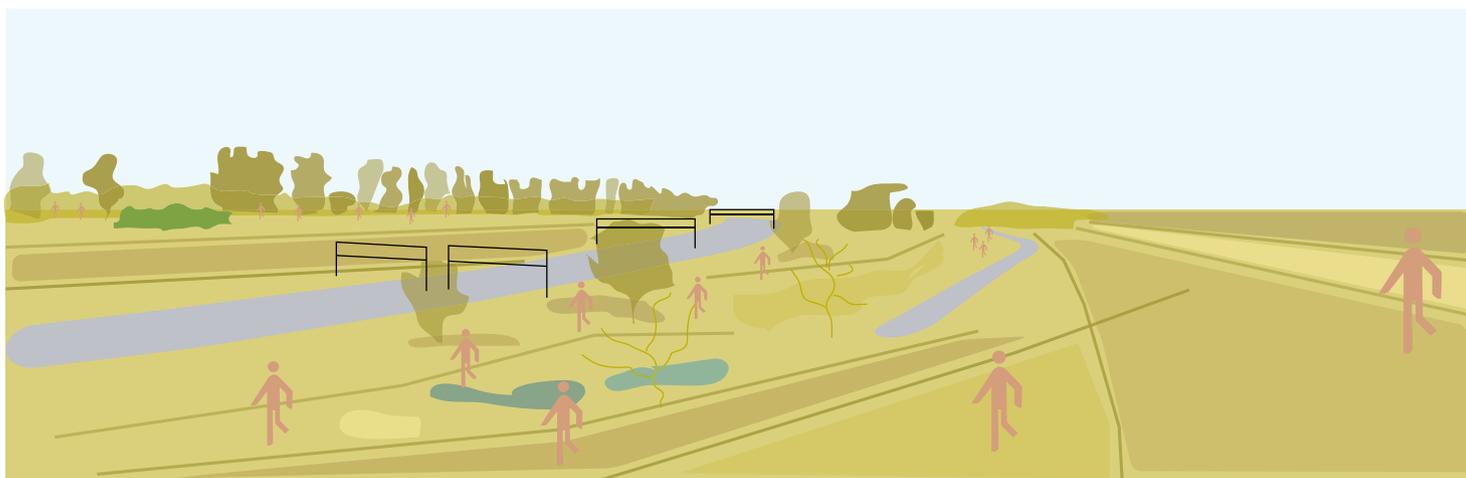
Figuur 151:
Deze vingeroefening
is niet getoetst op
haalbaarheid en
draagvlak en bindt
de stad tot niets.

151

Bermenlandschap

Galgenweel

**Infokader: de banaan als festivalweide
of hondenloopzone**

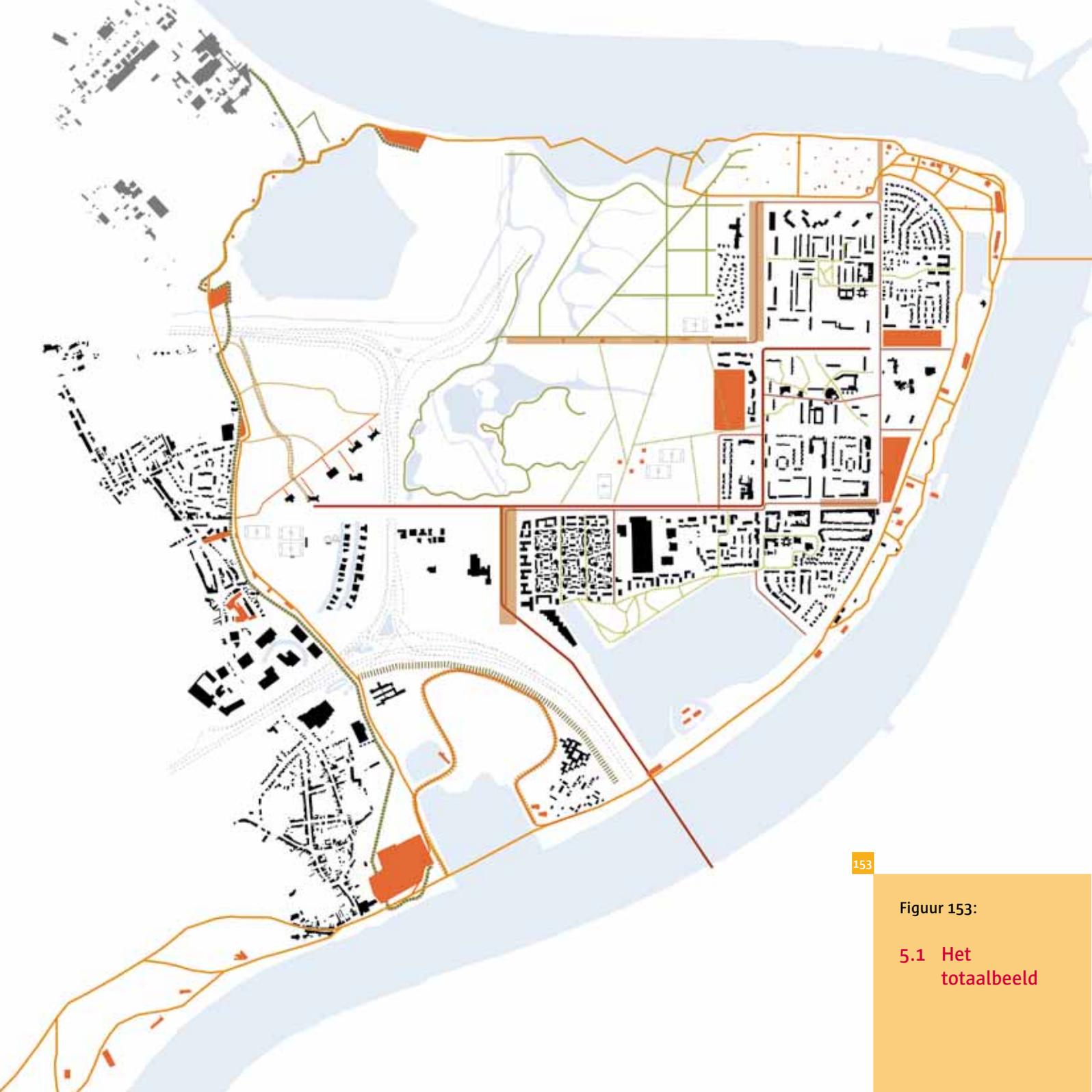
Figuur 152:

Ontwerpend onderzoek TV SAM naar aanleiding van de Oosterweelverbinding. (Deze figuur is niet getoetst op haalbaarheid en draagvlak en bindt de stad tot niets).

152

Figuur 153:

5.1 Het
totaalbeeld

5.2 Samenvattende visie

Vooraleer een aanzet te geven tot het formuleren van een visie, is het belangrijk te wijzen op het transformatievermogen van het landschap van Linkeroever.

Zowel vanuit de historische lezing als uit het huidig onderzoek van de Linkeroever blijkt dat het landschap al heel wat veranderingen heeft ondergaan. Deze veranderingen zijn geen kleine wijzigingen in het landschap, maar zijn radicale veranderingen. De overgang van polderlandschap naar een soort woestijnlandschap was destijds fenomenaal; ook de stap naar het spontaan ontstaan van natuurlijk waardevolle natuur kan indrukwekkend genoemd worden.

Men kan besluiten dat dit grondgebied en bijgevolg haar landschap en dus ook de beleving ervan veel kan verdragen, haar transformatievermogen is groot.

Deze vaststelling biedt vanuit het oogpunt van 'verandering' en voor het stadsbestuur perspectieven. De huidige 'vrees' van de bevolking bijvoorbeeld voor het 'rooien van het St. Annabos' is echter exemplarisch voor de manier waarop een maatschappij soms denkt over verandering. Maar gekeken vanuit de analyse - over de jaren heen - kan men dit al snel relativeren en kan men de huidige veranderingen beschouwen als een duurzame bijdrage aan zowel de natuur, als aan de volgende generatie. Er is geen reden om dit trachten tegen te houden.

Eveneens kan men besluiten dat de schaal van dit landschap niet te onderschatten is. Ze kan inspelen op de behoeften van de regionale bewoner alsook van de internationale toerist die op zoek is naar een rustig plekje.

Het ontwikkelingsconcept voor het Scheldepark Linkeroever tracht de visie als volgt samen te vatten:

1. Kiezen voor het functioneren van het park als geheel.

Is zinvol om aan elke inwoner van Antwerpen en bezoeker bijvoorbeeld een toeristische kaart van het Scheldepark mee te geven, met daarop de verschillende soorten recreatieve en sportieve activiteiten en de landschappelijke plekken? Hierdoor wordt aangetoond dat het gebied in haar geheel een toepassingsgebied is voor zowel haar bewoners als haar bezoekers.

Deze vraag lijkt misschien eenvoudig, maar op zich schuilt hier een belangrijke beslissing achter. Wil het stadsbestuur zich ertoe engageren dat Linkeroever als één functionerend 'recreatief' geheel kan ervaren worden of niet?

2. Investeren in een 'Rondje om Linkeroever'.

Hierin schuilt de visie om het 'Rondje om Linkeroever' werkelijk te realiseren. Dit betekent dat gewerkt moet worden aan de leesbaarheid van Linkeroever in het algemeen en aan een logische (daarom niet uniforme) padenstructuur en duidelijke toegangen in het bijzonder. Het functioneel investeren (programma) betekent vanzelfsprekend ook het betekenis geven aan het Scheldepark in zijn geheel. De schaal van het park wordt door dit rondje immers tastbaar.

3. Kiezen voor het Scheldegevoel aan de oevers.

Hier wordt door het stadsbestuur de fundamentele beslissing genomen om te kiezen voor één 'harde oever' (Rechteroever) en één 'zachte oever' (Linkeroever) en daarbij voor elke oever te kiezen voor het sterkste concept. In het geval van de Linkeroever is het sterkste concept vooral de terugkeer naar het natuurlijke. Het betekent in het algemeen kiezen voor de eigenschappen van het estuarium door de getijdenwerking van de Schelde in de verf te zetten en deze beleefbaar maken (recreatief).

Volgende acties kunnen de visie concreet maken

- Investeren in ‘toegangen’ als uithangborden voor het park.
Hier wordt voorgesteld om het gebruik, de toegankelijkheid en de promotie van het recreatief Scheldepark te bevorderen.
- Investeren in een ‘coherente en logische padenstructuur’.
Dit is een concrete actie die ervoor zorgt het park ‘optimaal’ te laten functioneren.
Hierdoor moeten de verspreide recreatiemogelijkheden worden verbonden met elkaar.
- De inrichting van verschillende infrastructuren afstemmen op het gebruik ervan.

5.3 Samenvattende krachtlijnen per deelgebied

Naast het feit dat het Scheldepark als één geheel zal ontwikkeld worden, zijn verschillende sferen te onderscheiden op Linkeroever. Deze sferen zijn vaak gekoppeld aan een ‘type landschap’.

De opdeling in deelgebieden heeft te maken met een interpretatie van de karakteristieken van verschillende plekken op Linkeroever.

Het uitwerken van een ‘coherente’ en logische padenstructuur is essentieel voor het ‘operationaliseren’ van het park. De padenstructuur is met andere woorden in alle deelgebieden aanwezig.

■ 5.3.1 Parkstad

Wanneer mensen spreken van ‘de Linkeroever’ hebben ze het vaak over het gedeelte waar werkelijk gewoond en geleefd wordt. Het vormt een wezenlijke onderdeel van Linkeroever en daarom moet het ook mee betrokken worden in de visievorming over het Scheldepark.

De typische publieke en semi-publieke – groene – ruimten zorgen ervoor dat het bebouwd woonweefsel van Linkeroever ervaren en gebruikt kan worden als een welbepaald type ‘park’ met tal van paden.

- **Rijboulevards: Blancefloerlaan – Halewijnlaan – Charles De Costerlaan**
 Verbinden stadsdelen Linker- en Rechteroever en worden ingericht zodat het autoverkeer (en tramverkeer waar aanwezig) een vlotte doorgang kent en er bovengeschikt is aan het zachte wegverkeer.
- **Flaneerboulevards: Gloriantlaan en doorsteken naar de Schelde-oever**
 Draggers voor het beleven van de Parkstad voor de zachte weggebruiker. Daar waar mogelijk wordt de ruimte voor de autogebruiker ingesnoerd.
- **Interne paden en binnenkamers: Europark en Regattapark**
 Zijn van een lagere orde dan de flaneerboulevards, maar vormen samen wel een systeem om de Parkstad te doorkruisen. De grasvelden in Europark dienen als belangrijke publieke ruimte meegenomen te worden in de reconversie. Het Regattapark behoort mee tot de logica van de openbare ruimtes van de Parkstad.
- **Activiteitsruimtes: Van Eedenplein, C. De Costerlaan, Halewijnlaan (insteek naar Middenvijver)**
 Herstructurering. Voor het Van Eedenplein is een dubbele gerichtheid wenselijk. Enerzijds is een open ruimte naar de Schelde toe wenselijk (de suggestie van een jachthaven is hier waardevol), en anderzijds is naar het centrum toe eerder een shopping-gebeuren uit te werken. De grasvlaktes aan C. De Costerlaan en Thonetlaan kunnen opgeladen worden voor meer activiteiten. De insteek van de Halewijnlaan naar Middenvijver kan, naast een beperkt woningprogramma, ook ruimte bieden voor nieuwe infrastructuur voor sport, recreatie of toerisme.
- **“Lanen worden ruimtes”: St. Anna inkom, August Vermeulenlaan, Blancefloerlaan, ‘nieuwe Singelweg’**
 Sommige brede lanen worden ontworpen als structurerende publieke ruimte van de Parkstad. Einde van de Gloriantlaan als aankomst aan het St. Annastrand, de August Vermeulenlaan als super-laan, de kop Blancefloerlaan aansluitend bij het F. Van Eedenplein, de toekomstige Singelweg – naast ruimte voor tram, bus, auto, fiets en voetganger – ook voor recreatieve invullingen.

■ 5.3.2 Buik

Gefocust wordt op Middenvijver Centraal. De stad heeft hier immers een potentieel strategisch project liggen waarvan zij trekker kan zijn.

- Het versterken van de noord-zuid relatie via de padenstructuur die nog ontworpen moet worden voor het gedeelte Middenvijver Centraal. Voor Middenvijver West en St. Annabos gesprekken aangaan met TV SAM, om de ontwerpen en vooral het functioneren van deze ‘Buik’ op elkaar af te stemmen.
- Afwegen in welke mate Middenvijver Centraal privé of publiek is, gekoppeld aan een onderzoek naar het wenselijk programma vanuit verschillende beleidsdomeinen (o.a. sport, cultuur en toerisme). Twee vingeroefeningen zijn opgenomen in de studie, die telkens een ander beeld laten zien: ‘kampeerpark met golf’ en een ‘sportpark’. Hierdoor kan een discussie op gang gebracht worden.
- Het inrichten van de Charles de Costerlaan als ‘activiteitenruimte’ met hierin ook de regionale oost-west fietsverbinding. De Charles De Costerlaan moet eerder gezien worden als een ‘ruimte’ dan als een strikte functionele verbinding.
- Inzetten op goede ‘toegangen’ vanuit de Parkstad.
- Bij het ontwerp vertrekken vanuit het karakter van ‘informele zanderige open vlakte’.

■ 5.3.3 Schelde oevers

Vertrekkende vanuit de algemene visie om de landschapsovergangen te expliciteren en beleefbaar te maken.

- Het creëren van een padenstructuur die een ‘spanning’ opbouwt tussen de Parkstad en de Schelde. Deze padenstructuur moet als een continu (maar daarom niet uniform) systeem uitwerkt worden. Een aantal suggesties worden gegeven om de beleving ervan te verbeteren, zoals de ontubbeling van het pad, het oversteken van het Burchtseweel dat rechtstreeks wordt verbonden met de Schelde, het meer betrekken van het Van Eedenplein naar de Schelde, het herlocaliseren van de camping en herstructureren van de jachthaven.
- Inzetten op een spreiding van nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden langsheen het traject van de Schelde oever en dit ter hoogte van de Scheldebocht, het Van Eedenplein, het Galgenweel, het Burchtseweel en Burcht.
- Qua landschappelijke inrichting volledig de kaart van het ‘natuurlijke’ trekken. Beleefbaar maken van wat reeds aanwezig is, namelijk de Schelde oever met haar getijdenwerking. Deze extra in de verf zetten door middel van nieuwe ingrepen zoals het creëren van slikken en schorren ter hoogte van St. Annabos en Burchtseweel.
- Aansluiten met het Dijklichaam, als essentieel punt voor de werking van het Scheldepark als geheel, als regionaal park.

■ 5.3.4 Dijklichaam

Vandaag zijn slechts op bepaalde 'stukken' langsheen het voormalige Vandermaelen Dijklichaam fiets- en wandelpaden voorzien. De visie bestaat erin om deze functionele lijn volledig te maken en bijgevolg delen toe te voegen, of op een andere manier te expliciteren.

- Ruimte geven voor de beek, verbreden, watersysteem vervolledigen (het Zand)
- Volledig padensysteem ontwikkelen, nieuwe paden, zacht versus hard, Oude Dijklichaam Vandermaelen vervolledigen
- Rustpunten en aandachtspunten toevoegen als onderdelen van het 'rondje rond Linkeroever'
- Variëteit in beleving geven, inspelen op specifieke elementen van de plek

■ 5.3.5 Eilandje het Galgenweel

De aanduiding als 'eiland' heeft tot gevolg dat de verschillende randen van deze plek zich zal inschuiven in de visie van de aangrenzende deelgebieden.

- De noordelijke rand moet inspelen op de condities van de Parkstad, hetgeen het ontwerp van het Regattapark zeker doet.
- De oostelijke rand (Galgenweellaan) dient eveneens bekeken te worden vanuit de Parkstad. Deze zijde is immers één van de 'flaneerboulevards' die in de visie voor de Parkstad werd aangeduid. Hier wordt een veeleer formele inrichting behouden (in tegenstelling tot de andere oevers). Meer zitgelegenheden en/of picknickgelegenheden kunnen hier toegevoegd worden.

- De zuidelijke rand vormt de overgang met de Schelde oevers, de deelruimte waar het ‘natuurlijke’ gevoel benadrukt en de Schelde aanvoelbaar kan gemaakt worden. Voorgesteld wordt om deze oever meer natuurlijk te maken, om de Beatrijslaan in te snoeren. Verder kan de Schelde Oever hier opgeladen worden met nieuwe activiteiten zoals horeca-ontwikkeling, plekken voor vissers en dergelijke.
- De westelijke rand moet uitgewerkt worden naar aanleiding van de transformatie van de infrastructuurbundel.

■ 5.3.6 Bermenlandschap

De nieuwe infrastructuur en de hierdoor vrijgekomen ruimte kan ingeschakeld worden als onderdeel van een beleefbaar landschap.

Dit gebied kan verder ontwerpmatig uitgewerkt worden als bermenlandschap waarbij de mogelijkheden voor specifiek gebruik verder afgetoetst moeten worden (hondenloopzone, festivalweide). Duidelijk is dat het toegankelijk moet worden, na herstructurering van de Oosterweelknoop.

ONTWIKKELINGSCONCEPT SCHELDEPARK LINKEROEVER

DEEL 1 | OPBOUWEN EN VERKENNEN

DEEL 2 | ONTWIKKELEN VAN EEN VISIE

DEEL 3 | VAN VERFIJNING TOT ONTWIKKELINGSCONCEPT

